

Opas hyvistä käytännöistä luomutuotannossa

Luonnonmukaisen naudanlihan tuotanto

SISÄLTÖ

JOHDANTO	5
1. LUONNONMUKAISEN ELÄINTUOTANNON TAVOITTEITA JA YLEISIÄ OHJEITA	6
Tavanomainen tuotanto luomukotieläintilalla	6
2. LUONNONMUKAISEN TUOTANNON VALVONTA JA LUOMUUN LIITTYVÄT TUET	7
Ilmoittautuminen valvontajärjestelmään	7
Luomuvalvontaan ilmoittautumisessa tarvittavat suunnitelmat	7
Kasvinviljelyn luomusuunnitelma	8
Kotieläinten luomusuunnitelma	8
Alhaisen jalostusasteen omavalvontasuunnitelma	9
Elintarviketuotannon luomusuunnitelma	9
Luomuvalvonta käytännössä	11
Alkutarkastus	11
Vuosittaiset tuotantotarkastukset	11
Toimijan oikeudet liittyen valvontaan	13
Seuraamukset tuotantoehdorikkomuksista	13
Luomuvalvonnasta eroaminen	14
Luonnonmukaisen tuotannon sitoumus	14
Eläinyksiköt	15
3. KIRJANPITOVELVOITE	16
Tilalta edellytetyt muistiinpanot	16
Eläinten merkitseminen ja rekisteröinti	17
Tuotteiden merkitseminen luomutuotteiksi	17
Tuotteiden jäljitettävyys	18
Omavalvontakuvaus	18
Lannanlevitysala, lannan luovutus ja vastaanotto	19
Rehuntuotantosopimukset	20
Alihankinta ja vuokraus, varastointi	20
Eri tuotantotapojen tuotteiden varastointi luomutilalla	20
4. PELTOJEN JA KOTIELÄINTEN SIIRTYMÄVAIHE	21
Nautojen normaali siirtymävaihe	22
Nautojen siirto luomuun 24 kuukauden poikkeuksella	23
5. NAUTOJEN HANKINTA	25
Luomutuotannossa käytettävä eläinainees	25
Eläinten luomukelpoisuus	26
Poikkeukset koskien tavanomaisesti kasvatettujen eläinten hankintaa	27
Lisääntymismenetelmät	28
6. TAUTIEN ENNALTAEHKÄISY JA LÄÄKINTÄ	29
Eläinten terveys ETT ry:n ohjeet	29
Salmonellavalvonta	30
Nautojen terveydenhuolto ja Eläinten hyvinvointikorvaus	30

Huomioitavaa eläinkaupan yhteydessä	30
Sairas eläin ja toiminta tautiepäilytilanteessa	32
Eläinlääkkeiden käyttö	33
Kielletyt valmisteet	33
Varoajat ja hoitokerrat	34
Lääkekirjanpito	35
Eläinten lääkitsemistä ohjaavat muut säädökset	35
Naudanlihantuotannossa erityisesti huomioitavia ongelmia	35
Nautaeläimen lopettaminen	36
Raatojen hävittäminen	37
 7. LUOMUNAUTOJA KOSKEVIA HOITOKÄYTÄNTÖJÄ	 39
Eläinten hyvinvoinnista yleisesti	39
Tuotantohygienia nautatiloilla	40
Ohjeita nautojen käsittelyyn	40
Naudoille suoritettavat toimenpiteet	41
Kuivikkeet	41
 8. LUOMUREHUT	 43
Rehuomavaraisuus	43
Siirtymävaihelohkojen rehut	43
SV1-rehu	44
Karkearehu	45
Rehun säilöntäaineet	45
Rehukasvit	45
Perinnebiotoopit ja yhteislaitumet	46
Väkirehu	48
Juotto	49
Muut rehut	50
Tavanomaiset rehut	51
Tilojen välinen rehukauppa	51
Rehuhygienia	52
Ruokinta käytännössä	53
Rehukirjanpito	55
 9. NAUTAKARJARAKENNUKSET	 57
Naudan pitopaikka	57
Nautakarjarakennusten ja pitopaikkojen olosuhteet	57
Luomunautakarjarakennusta koskevat vaatimukset	58
Ikkunapinta-ala	58
Eläinten käytettävissä oleva pinta-ala	59
Poikkeus koskien erityistä hätätilannetta	60
Kiinteän lattian osuus lattiapinta-alasta	60
Vasikan pitopaikka	61
Pitopaikan puhtaana- ja kunnossapito	61
Vesi	62
Ruokailupaikat	62
Eläinten kytkeminen	62

10. ULKOILU	63
Ulkoilualueiden rakenteet ja rakennukset	63
Laidunnus	65
Poikkeukset ulkoiluvaatimuksiin	66
11. LUOMUNAUDANLIHAN MARKKINOINTI	67
Luomueläinten kuljetus	67
Kuljetuskelpoinen nauta	67
Välitettävän pihvivasikan laatuvaatimukset	68
Terni- ja pikkuvaskan laatuvaatimukset	69
Luomuteurastamo	69
Luomutuotteiden tunnistaminen	69
Nautojen ruhon ja lihan laatu	70
Luomunaudanlihan suoramyynti	71
Lihantarkastus	71
Lihan myynti, elintarvikehuoneistoilmoitus	72
Elintarvikkeiden ja lihan myynnin luomuvalvonta	73
Suoramyynnin kannattavuus	73
LIITE Vaatimuksenmukaisuusvakuutusesimerkki	74

Oppaan rahoituksesta vastaa maa- ja metsätalousministeriö. Oppaaseen on koottu sekä luomutuotantoehjoja, muun lainsäädännön vaatimuksia että nautasektorin suosituksia ja hyviä käytäntöjä.

Tämä opas ei ole juridisesti sitova opas, vaan oppaan tehtävänä on antaa vinkkejä ja auttaa käytännön luomutuotannon toteutusta. Viralliset ohjeet löydät luomuasestuksesta ja huomaathan, että asetus ja tukinnat voivat muuttua ajan myötä.

Sarjassa on ilmestynyt myös Lampaiden ja vuohien luonnonmukaisen tuotannon, Luomusikatuotannon, Luonnonmukaisen maidontuotannon sekä Luonnonmukaisen rehuviljan ja valkuaiskasvien tuotannon hyvät toimintatavat -oppaat.

Tekijät: Anne Johansson, ProAgria Länsi-Suomi; Ulla-Maija Leskinen, ProAgria Etelä-Pohjanmaa; Seija Roimela, ProAgria Keski-Pohjanmaa; Marja Suutarla, ProAgria Keskusten Liitto; Pirkko Tuominen, ProAgria Pohjois-Savo ja Ulla Turunen, ProAgria Pohjois-Karjala, 2014.

Kuvat: Ulla-Maija Leskinen, Jari Luokkakallio, Jari Tikkanen, Pirkko Tuominen, Ulla Turunen ja Essi Jokela

2014, 2016
Päivitetty 12/2021

ProAgrian hankejulkaisu 13
ISSN 2342-8651 (Verkkojulkaisu)
proagria.fi/luomu
Proagrian luomuasiantuntijat: proagria.fi/asiantuntijat
2021

ProAgria Keskusten Liitto ry., Urheilutie 6, PL 251, 01301 VANTAA

JOHDANTO

Luonnonmukainen kotieläintuotanto on viime aikoina lisääntynyt erityisen voimakkaasti naudanlihantuotannon alalla. Varsinkin emolehmätilat ovat nähneet luonnonmukaisen tuotannon toiminnallisesti ja taloudellisesti hyvänä vaihtoehtona. Emolehmätiloilla luomutuotantoon siirtyminen on mahdollista tehdä suhteellisen vähäisillä muutoksilla eläinten ruokintaan ja hoitoon. Luomunautojen loppukasvatuspaikkojen määrä ei ole kuitenkaan kehittynyt vastaavasti. Tällä hetkellä loppukasvatuspaikkoja on huomattavasti vähemmän tarjolla kuin välitykseen tulevia luomupihvivasikoita. Vielä huonompi tilanne on maitorotuisten vasikoiden kohdalla, joista vain murto-osa lähtee ternivasikkana tai juoton jälkeen jatkokasvatukseen toiselle luomukotieläintilalle. Huomattava osa luomulaatuisista vasikoista päätyykin loppukasvatukseen tavanomaiseen tuotantoon.

Luomulihaketjun tavoitteena on, että tulevaisuudessa nykyistä suurempi määrä luomutiloille syntyneistä vasikoista kasvatetaan luomutuotantoon erikoistuneilla tiloilla. Toiminnan kehittämiseksi on nähty tärkeänä koota yhteen ohjeet, luonnonmukaisen naudanlihantuotannon hyvistä toimintatavoista, oppaaksi yrittäjälle.

Tämän oppaan tarkoituksena on antaa perustiedot luomunaudanlihantuotannosta ja sen hyvistä käytännöistä sekä siitä, mitä on otettava huomioon suunniteltaessa siirtymistä luomunaudanlihantuotantoon. Tavoitteena on vahvistaa luomutuotantotapaa, mutta myös antaa ohjeita muuhun eläinten hyvinvointiin ja kestävään tuotantomuotoon. Luomutuotantoehdojen lisäksi mukaan on otettu tärkeimpiä eläinsuojelumääräyksiä, täydentävien ehtojen kohtia ja muita ohjeita.

Naudanlihantuotannon hyvistä toimintatavoista on aikaisemmin valmistunut Suomen Elintarviketeollisuusliitto ry:n ja Suomen Lihateollisuusyhdistyksen Lihantuotannon hyvät toimintatavat – Nautaketju -opas, joka löytyy ETL:n nettisivuilta.

Luomunaudanlihantuotannon hyvät toimintatavat -oppaan rahoituksesta vastaa maa- ja metsätalousministeriö. Tämä opas on päivitetty vastaamaan vuoden 2021 tilannetta luomutuotantoehdojen ja luomusitoumusehtojen osalta.

Antoisia lukuhetkiä oppaan parissa!

Työryhmä 15.12.2021

1. LUONNONMUKAISEN ELÄINTUOTANNON TAVOITTEITA JA YLEISIÄ OHJEITA

Luonnonmukaisen eläintuotannon tavoitteena on tuottaa kuluttajille korkealaatuisia kotieläintuotteita siten, että eläinten kasvatuksessa huomioidaan niiden hyvinvointi ja lajikohtaiset käyttäytymistarpeet. Tuotannossa otetaan huomioon sekä ympäristönsuojelu että ihmisten, eläinten ja kasvien terveys ja hyvinvointi.

Luomutuotannossa kotieläintuotanto on tärkeä osa maatilakokonaisuutta. Eläintuotannon ja kasvinviljelyn on muodostettava alueellisiin olosuhteisiin mukautuva kokonaisuus, jossa toteutuvat kestävän maataloustuotannon periaatteet. Eläintuotanto ilman yhteyttä peltoalaan ei ole luonnonmukaisen tuotannon periaatteiden mukaista. Rehukasvien viljelyllä monipuolistetaan viljelykiertoa ja vastavuoroisesti eläinten tuottama lanta palaa ravinnekiertoon eloperäisenä, maata parantavana lannoitteena.

Kaikessa eläintuotannossa on noudatettava voimassa olevaa lainsäädäntöä eläinten hyvinvoinnista ja suojelusta. Muuntogeenisten organismien ja niiden johdannaisten käyttö on luomutuotannossa kielletty lukuun ottamatta eläinlääkkeitä.

Luomutuotanto on tuotantoehdoin säädeltyä. Tuotantoehdot ovat vähimmäisvaatimuksia, ja perustuvat EU:n Neuvoston ja Komission asetuksiin sekä MMM:n asetuksiin. Suomessa Ruokavirasto on viranomainen, joka vastaa luonnonmukaisen tuotannon tuotantoehdoista ja tuotannon valvonnasta.

Tavanomainen tuotanto luomukotieläintilalla

Luomukotieläintilalla koko peltoalan tulee olla luonnonmukaisesti viljelty tai siirtymässä siihen. Myös luonnonlaitumien, perinnebiotooppien ym. eläinten käyttämien laidunalueiden on kuuluttava luomuvalvontaan. Samalla tilalla ei ole mahdollista kasvattaa samaa eläinlajia sekä luomuna että tavanomaisena – esim. emolehmät luomussa ja lypsylehmät tavanomaisessa tuotannossa. Sen sijaan eri eläinlajeja voi olla samalla tilalla eri tuotantotavalla hoidettuna – esim. naudat luomu ja hevoset tavanomaisessa tuotannossa.

2. LUONNONMUKAISEN TUOTANNON VALVONTA JA LUOMUUN LIITTYVÄT TUET

Ilmoittautuminen valvontajärjestelmään

Markkinoitaessa luomutuotteita on aina kuuluttava luomuvalvontaan. Valvonnalla taataan kuluttajalle, että markkinoilla olevat luomutuotteet on tuotettu luonnonmukaisen tuotannon tuotantoehtoja noudattaen.

Luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään ilmoittaudutaan siinä vaiheessa, kun tuotanto täyttää luomuehtojen vaatimukset. Valvontaan ilmoittautuminen ei ole sidoksissa mihinkään tiettyyn ajankohtaan vuodessa. Ruokavirasto ohjaa alueellisia Elinkeino- ja ympäristökeskuksia (ELY-keskukset) luonnonmukaisen tuotannon valvonnan toimeenpanossa. ELY-keskukset toimeksi antavat tarkastukset Ruokaviraston valtuuttamille luonnonmukaisen tuotannon tarkastajille.

Valvontajärjestelmään ilmoittautuessaan luomutoimija sitoutuu liittymispäivästä lähtien noudattamaan toiminnassaan kaikkia luomusäädöksiä. Liittymispäivä on päivä, jolloin ilmoitus saapuu ELY-keskukseen. Kaikilla valvontajärjestelmään kuuluvilla tiloilla on oma luomurekisterinumero.

Eri tuotantosuunnat on kukin ilmoitettava omalla liitelomakkeellaan valvontaan. Jos tilalla tehdään tuotteiden jatkojalostusta tai pakkaamista, on näiden toimintojen luonteesta riippuen kuuluttava joko maatalan elintarvikevalmistuksen eli alhaisen jalostusasteen taikka luomuelintarviketuotannon valvontaan. Alhaista jalostusastetta on naudanlihan tuotannon osalta omien eläinten tila- tai rahtiteurastus, lihan paloittelu, jauhelihan valmistus sekä tuotteiden pakkaaminen ja merkitseminen luomutuotteeksi. Tätä pidemmälle menevä tai ostoraaka-aineisiin perustuva jalostustoiminta on elintarvikkeiden valmistusta ja edellyttää luomuelintarvikevalvontaan ilmoittautumista.

Kasvintuotannon, kotieläintuotannon ja ns. alhaisen jalostusasteen osalta valvontajärjestelmään ilmoittautumisen lomakkeet ja suunnitelmat toimitetaan oman alueen ELY-keskukseen.

Luomuelintarviketuotannon ilmoitus palautetaan Ruokavirastoon.

Luomuvalvontaan ilmoittautumisessa tarvittavat suunnitelmat

Valvontajärjestelmään liittyttäessä on laadittava luomusuunnitelma, jossa kuvataan tilan toiminta. Kasvinviljely kuvataan omassa suunnitelmassaan ja kotieläintuotanto omassaan sekä mahdollinen jalostustoiminta omassaan. Oleellista on, että suunnitelmissa kerrotaan, kuinka tilalla luomutuotannon tuotantoehdot aiotaan käytännössä toteuttaa ja miten mahdolliset riskit vältetään. Jokaisella luomutilalla on oltava aina ajantasainen luomusuunnitelma. Toiminnan muuttuessa suunnitelma on päivitettävä. Hyvä luomusuunnitelma on sellainen, jonka lukemalla saa kokonaiskuvan tilan toiminnasta.

Kasvinviljelyn luomusuunnitelma

Kasvinviljely on luomunautatilalle tärkeää rehuntuotannon ja laiduntamisen näkökulmasta ja oleellinen osa luomutilan kokonaisuutta.

Kasvinviljelyn luomusuunnitelman on sisällettävä muun muassa seuraavat kuvaukset:

1. Tilan tuotantosuunnat, toiminnot ja töiden toteutus (yhteiskoneet, rahtityö...)
2. Tuotanto- ja varastointitilat
3. Kasvinviljely: viljelykiertosuunnitelma, luonnonlaitumet
4. Lannoitus- ja kasvinsuojelusuunnitelma
5. Lisäysaineisto
6. Mahdollinen rinnakkaisviljely ja rinnakkaisviljeltyjen tuotteiden erillään pito
7. Kuvaus tuotteiden kuljetuksesta
8. Viljelyskartta
9. Jäljitettävyys; esim. ostetut ja myydyt tuotantopanokset
10. Yhteistyö, viljelysopimukset
11. Tilan toiminnan riskien arviointi ja niiden välttäminen

Kotieläinten luomusuunnitelma

Kun siirretään tilan eläimetkin luonnonmukaiseen tuotantoon, kuvataan niiden hoitoon, ruokintaan ja rakennuksiin liittyvät asiat omassa luomusuunnitelmassaan.

Kotieläinten luomusuunnitelmaan kirjataan muun muassa seuraavat:

1. Eläinten alkuperä
2. Eläinten rehut ja ruokinta
3. Käytännöt eläinten hoidossa ja eläimille suoritettavat toimenpiteet
4. Eläinten terveydenhoito ja käytännöt lääkityksissä
5. Eläinsuojat, pohjapiirros tuotantorakennuksesta, ulkotarhoista ja jaloittelualueista
6. Eläinten jaloittelu, ulkoilu sekä laidunnus, luonnonlaitumet
8. Eläintilan puhdistus ja kuivitus
9. Jäljitettävyys, yhteistyökumppanit
10. Tilan tavanomaiset eläimet, niiden hoito ja ruokinta, erillään pito
11. Toiminnan riskien arviointi
12. Eläintuotannon kirjanpidon toteutus

Muita valvontaan ilmoittauduttaessa tarvittavia liitteitä:

- Rakennusten pohjapiirros – piirroksiksi riittää toimijan oma tekemä, johon merkitään mm. karsinoiden pinta-alat ja niihin sopivien eläinten maksimimäärät, kiinteän lattian osuus ja valoaukkojen määrä sekä lantalat.
- Pohjapiirros jaloittelualueista ja -tarhoista. Piirroksen kirjataan pohjarakenteet sekä etäisyydet vesistöistä ja mahdolliset pohjavesialueet
- Luonnonlaitumista ja tarhoista liitetään mukaan tuottajan oma piirros tai esim. kopio EU-kartasta, johon alueet on merkitty – alueille haetaan siirtymävaiheen lyhennystä omalla lomakkeellaan.
- Jos valvontaan ilmoittautumisen yhteydessä haetaan jotain poikkeuslupaa, laitetaan myös se liitteeksi.

Alhaisen jalostusasteen omavalvontasuunnitelma

Alhaisen jalostusasteen valvontahakemuksen liitteeksi tarvitaan kuvaus valmistustoiminnan luonteesta tai omavalvontasuunnitelma:

Miten toimija varmistaa, että:

- kirjanpidosta voidaan jäljittää markkinoille saatettavien luomutuotteiden valmistajat sekä vastaanottajat/ostajat (jos eri kuin vastaanottaja)
- taselaskelmia laaditaan
- koostumusta ja pakkausmerkintöjä koskevia vaatimuksia noudatetaan

Tuotteen valmistajan tulee kuvata omavalvontasuunnitelmassa valvonnan piiriin haettavasta toiminnasta mm:

- toiminnan luonne eli valmistaminen
- onko toiminta jatkuvaa vai kausiluontoista
- alihankinta- ja /tai vuokrasopimus (esim: teurastuksesta)
- luettelo valmistettavista luomutuotteista
- luettelo luomutuotteiden valmistuksessa käytettävistä omista raaka-aineista
- luettelo valmistettavista tavanomaisesti tuotetuista elintarvikkeista
- valmistustoiminnan vaiheet (esim. sanallisesti tai kaaviona) - omavalvontakuvaus
- luomutuotteiden valmistukseen, pakkaamiseen ja varastointiin käytettävät tilat
- luettelo niistä tilan koneista ja laitteista, joita käytetään luomutuotteiden valmistuksessa ja varastoinnissa
- kuvaus luomutuotteita koskevista kuljetusmenettelyistä
- ne toimenpiteet, joilla toimija varmistaa, että luomusäädöksiä noudatetaan

Elintarviketuotannon luomusuunnitelma

Hakemukseen tarvitaan kaupparekisteriote (enintään kolme kuukautta vanha) ja elintarviketuotannon luomusuunnitelma:

- täydelliset kuvaukset yrityksen yksiköistä, tuotantopaikoista ja/tai toiminnasta,
- kaikki käytännön toimenpiteet, joilla yritys varmistaa, että luomusäädöksiä noudatetaan
- varotoimenpiteet, jotka yritys toteuttaa muiden kuin sallittujen tuotteiden tai aineiden aiheuttaman sekoittumisen tai vaihtumisen vähentämiseksi
- puhdistustoimenpiteet, jotka toteutetaan varastointipaikoissa ja koko tuotantoketjussa

Ohje suunnitelman tekoon löytyy Ruokaviraston nettisivuilta.

Taulukko 1. Hakulomakkeita ja ohjeita hakuun löytyy Ruokaviraston nettisivuilta.

Luomusitoumuksen hakuun liittyvät lomakkeet:	
Luomusitoumuksen hakulomake 215	
Lomake tuotantotaukojen ja siipikarjan määrän ilmoittamiseen 461	
Luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmiin hakeminen:	
Hakemus valvontajärjestelmään, luomuvalvontalomake 1	palautus Ely-keskukseen, paitsi elintarviketoiminnan osalta Ruokavirastoon
Tuotantosuunnan mukaiset liitelomakkeet:	
Peltokasvintuotanto Täydennyslomake 1a	
Eläintuotanto Täydennyslomake 1d	
Elintarvikkeet Täydennyslomake 1h	
Alhaisen jalostusasteen tuotanto Täydennyslomake 1e	
Poikkeusluvut:	
Siirtymävaiheen lyhennys	palautus Ely-keskukseen, paitsi tav. om. rehun poikkeuslupahakemus Eviraan
Tavanomaisen lisäysaineiston käyttö	
Eläintuotannon luvat	
Luomuvalvonta:	
Toimijan selvitys tuotantotarkastuksesta Luomuvalvontalomake 5	
Luomuvalvontalomake 10 (muutokset toimijan toiminnassa, esim. omistajanvaihdoista)	

Ennen mihin tahansa luomuvalvontajärjestelmään ilmoittautumista *on varmistettava, että tilalla on kaikki luonnonmukaisen tuotannon tuotantoehtojen mukaiset toimenpiteet tehtyinä ja tarvittavat suunnitelmat valmiina. Luomulainsäädäntö on koottu käytännön ohjeiksi Ruokaviraston Luonnonmukaisen tuotannon ehtoihin, jotka löytyvät pdf-oppaina sen nettisivuilta. Oppaat päivittyvät aika ajoin, ja uusin versio kannattaa aina tarkistaa suoraan netistä.*

Siirtymisen suunnitteluun ja muutosten tekoon on varattava riittävästi aikaa, vähintään puoli vuotta. Suunnitteluun tarvittava aika voi olla huomattavasti pidempikin, tuotantosuunnasta ja tarvittavista toimenpiteistä riippuen. Suunnitteluvaiheessa kannattaa hyvissä ajoin ottaa yhteyttä luomuasiantuntijoihin ja hankkia tietoa luomutuotannosta eri tietolähteistä ja toisilta luomutiloilta. ProAgrian luomuasiantuntijoiden yhteystiedot löytyvät ProAgrian nettisivujen asiantuntijahausta.

Luomuvälvonta käytännössä

Luomutuotannon tuotantoehtojen noudattaminen koskien kaikkia kohtia (eläinten hankinta, ruokinta, olosuhteet, lääkintä ym.) on aloitettava viimeistään, kun ilmoitus välvontaan liittymisestä lähetetään ELY-keskukseen.

Alkutarkastus

Kun ilmoitus välvontajärjestelmään liittymisestä on tullut ELY-keskukseen, toimeksi antaa se tarkastajalle ns. alkutarkastuksen tekemisen kyseisen toimijan tuotantoyksikköön. Alkutarkastuksessa selvitetään, täyttääkö toiminta luomutuotannon ehdot ja voidaanko tila hyväksyä luomutuotantoon. Siirtymävaihe alkaa, jos alkutarkastus hyväksytään. ELY-keskus tekee päätöksen alkutarkastuksesta mahdollisimman nopeasti.

Kasvintuotannon alkutarkastuksessa tarkastetaan mm. luomusuunnitelman ajantasaisuus, rinnakkaisviljely, siementen alkuperä ja tarvittavat luvat, viljelykierto, varastot ja varastokirjanpito sekä viljelymuistiinpanot (lohkokortit). Peltokierroksella katsotaan rikkatilan hallinta, pellon hoito ja käytetyt viljelymenetelmät.

Eläintuotannon alkutarkastuksessa tarkastetaan mm. kotieläinrakennukset, rehuvarastot, laitumet (myös luonnonlaitumet), tarhat, rehut ja ruokinta eläinryhmittäin sekä kotieläinten luomusuunnitelman käytännön toteutus. Tarkastuksessa katsotaan eläimet ja niiden olosuhteet, hoitokäytännöt, lääkintä ja ruokintaolosuhteet sekä eläinten alkuperä ja jäljitettävyys.

On tärkeää, että kaikki tarvittavat asiakirjat ja toimenpiteet on toteutettu luomuehtojen mukaisesti, koska alkutarkastuksessa ei anneta lisää aikaa korjauksiin. Alkutarkastuksesta tehtävän päätöksen perusteella tuotantomuoto joko hyväksytään välvontajärjestelmään tai hakemus hylätään. Viljelijä voi hakea alkutarkastusta uudelleen, kun edellisen alkutarkastuksen puutteet on korjattu. Alkutarkastus on tilalle maksullinen (hinnasto löytyy Ruokaviraston nettisivuilta)

Vuosittaiset tuotantotarkastukset

Välvontajärjestelmään hyväksymisen jälkeen luomutilalle tehdään vuosittain tuotantotarkastus. Kasvintuotannosta ja eläintuotannosta on omat tarkastuksensa, samoin alhaisen jalostusasteen toiminnasta ja elintarviketuotannosta. Tarkastukset tekee Ruokaviraston valtuuttama tarkastaja ELY-keskuksen tai Ruokaviraston toimeksi antamana. Jos tilalla on monenlaista luomutoimintaa, tekee tarkastuksen henkilö, jolla on valtuudet tarkastaa samalla käynnillä sekä kasvi- että eläintuotanto mukaan lukien mahdollinen alhainen

jalostusaste. Osa tarkastuksista tehdään ennalta ilmoittamatta. Tuotantotarkastuksia tehdään ympäri vuoden. Kasvintuotannon tarkastuksia voidaan tehdä tarvittaessa etänä, mutta luomueläintuotannon tarkastukset toteutetaan aina paikan päällä.

Vuosittaisessa tuotantotarkastuksessa tarkastetaan mm.

- tilan tuotevirtakirjanpito (muistiinpanot tilalle hankituista aineista ja tilalta luovutetuista tuotteista)
- muistiinpanot eläimiä koskevista tiedoista, mm. ulkoilu ja laidunnus, suoritettut toimenpiteet
- luomusuunnitelman eläintenhoitosuunnitelman ajantasaisuus ja mahdollinen päivitystarve
- muistiinpanot ruokinnasta
- lääkekirjanpito
- eläinmäärät; ostot ja myynnit
- eläinten olosuhteet
- ensimmäisen tuotantotarkastuksen jälkeen tapahtuneet muutokset tilan olosuhteissa

ELY-keskus tekee päätöksen tuotantotarkastuksesta pääsääntöisesti kahden kuukauden kuluessa siitä kun tarkastuspöytäkirjat ja mahdolliset lisäselvitykset ovat saapuneet. Tilalle toimitetaan tällöin kopiot tarkastuksen aikana täytetyistä asiakirjoista sekä sertifikaatti eli luomutodistus, joka on todiste luomuvälvontaan kuulumisesta. Erillinen tuotantotarkastuspäätös tilalle annetaan vain jos toiminnassa on jotain huomautettavaa. Vuosittainen tuotantotarkastus on tilalle maksullinen perustuen tarkastukseen kuluneeseen aikaan. Peltoalan ulkopuolelle kuuluvien luonnonlaidunten ja vastaavien alojen tarkastus kuuluu osana kotieläinpuolen tarkastukseen.

Vuoden aikana tilalle voidaan tehdä lisäksi uusintatarkastus tai ylimääräinen tarkastus. Uusintatarkastus perustuu varsinaisella tarkastuksella havaittuihin puutteisiin tuotantoehtojen noudattamisessa ja kaikkia asioita ei välttämättä tarkasteta uudelleen. Uusintatarkastus on aina tilalle maksullinen.

Ylimääräinen tarkastus tehdään vuosittain otantana 20 %:lle eläintiloista, eli se voi sattua tilan kohdalle, vaikka vuosittaisella tuotantotarkastuksella kaikki asiat olisivat olleet kunnossa. Ylimääräinen tarkastus on tilalle maksuton.

Toimijan oikeudet liittyen valvontaan

Luomutarkastuksella tehtävät asiakirjat kannattaa lukea huolella läpi ennen kuin vahvistaa ne allekirjoituksellaan. Asiakirjoihin ei tule jäädä avoimia kohtia. Epäselvissä tilanteissa viljelijällä on oikeus vaatia itselleen kopiot tarkastuspöytäkirjoista.

Valvontaan ilmoittautuessaan viljelijä antaa luvan tehdä toiminnalleen luomutarkastuksia. Luomutarkastajaa toimija ei voi tilalleen valita, mutta viljelijällä on aina oikeus jättää luomutarkastuksen yhteydessä oma näkemyksensä asiasta, jos on tuotantoehtojen noudattamisesta eri mieltä kuin tarkastaja.

Mikäli tarkastuksessa havaituista puutteista on tulossa tuotteiden markkinointikielto, on ELY-keskuksella velvollisuus kuulla viljelijää asiassa. Vastine kannattaa näissä tapauksissa aina antaa, jos oma näkemys poikkeaa ELYn kannasta.

Viljelijällä on oikeus valittaa tarkastuspäätöksestä hallinto-oikeuteen. Päätöksen yhteydessä on ohjeet valituksen tekemisestä. Valitusaika on 30 päivää.

Valitus tehdään kirjallisesti, varustetaan allekirjoituksella ja siinä kerrotaan selkeästi ainakin:

- valittajan nimi ja kotikunta sekä osoitetiedot ja puhelinnumero
- päätös, johon haetaan muutosta
- miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta ja mitä muutoksia päätökseen vaaditaan tehtäväksi
- perusteet, joilla muutosta vaaditaan

Liitteeksi valituksen mukaan laitetaan:

- valituksenalainen päätös jäljennöksenä
- selvitys valitusajan alkamisen ajankohdasta
- mahdolliset asiakirjat, joihin valituksessa vedotaan
- mahdollisen asiamiehen valtakirja, jos hän ei ole asianajaja tai oikeusavustaja

Seuraamukset tuotantoehtorikkomuksista

Tarkastaja kirjaa tilalla havaintonsa tuotantotarkastuspöytäkirjaan (joko paperilomakkeelle tai sähköiseen järjestelmään), jonka allekirjoittaa sekä viljelijä että tarkastaja. Mikäli tarkastuksella on kiinnitetty huomiota puutteisiin tuotantoehtojen noudattamisessa ja kirjattu ne tarkastuspöytäkirjaan, pyytää ELY-keskus tarvittaessa lisäselvitystä ennen kuin tekee asiassa päätöksen ja päättää myös mahdollisista seuraamuksista.

Lievässä rikkeessä voidaan luomutoimijalle antaa huomautus, joka on kirjallinen kehoitus tai ohje puutteen korjaamiseksi. Huomautusta on noudatettava määräajassa ja se voi edellyttää uutta tarkastusta. Huomautuksen noudattamatta jättäminen johtaa tavallisesti markkinointikieltoon.

Vakavasta tuotantoehtorikkomuksesta (esim. tavanomaisen rehun syötöstä) voidaan määrätä myös suoraan markkinointikielto. Markkinointikielto tarkoittaa luonnonmukaiseen tuotantoon viittaavien merkintöjen poistamista tuotteista ja tuotteiden markkinoille pääsyn estämistä luonnonmukaisesti tuotettuina. Markkinointikielto voi koskea tuote-erää (esim. eläinryhmää) tai määräaikaaisesti tuotantosuuntaa tai koko tilaa. Toimijan on ilmoitettava kirjallisesti tuotteen ostajalle saamastaan markkinointikiellosta. Markkinointikiellon aikana tuotteet on markkinoitava tavanomaisesti tuotettuina.

Erittäin vakavissa tapauksissa, missä tuotantoehtojen rikkominen on esimerkiksi huomautuksista huolimatta toistunut, voidaan toimija erottaa valvontajärjestelmästä.

Valvontajärjestelmästä erotettu toimija voi hakeutua määräajan jälkeen uudelleen valvontajärjestelmään. Tällöin siirtymävaihe alkaa kuitenkin alusta. Ruokavirasto voi myös erottaa valvontajärjestelmästä määräajaksi toimijan, joka on tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta laiminlyönyt säädetyt maksut.

Lisätietoja valvonnan seuraamuksista ja niiden määrästä löytyy Ruokaviraston vuosittaisesta Luonnonmukaisen tuotannon valvontaraportista:

Tuomioistuim voi tuomita sakkoja tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta aiheutetusta sääntöjenrikkomuksesta.

Jos tilalla on voimassa luomusitoumus, voi tuotantoehtorikkomuksista tulla seuraamuksia myös tukimaksatuksiin.

Luomuvälvonnasta eroaminen

Viljelijä voi ELY-keskukseen tehdyllä kirjallisella ilmoituksellaan milloin vain erota luonnonmukaisen tuotannon välvonnasta. Kaikki varastossa olevat tuotteet ja tilan eläimet muuttuvat eroamishetkellä tavanomaisesti tuotetuiksi, eikä niitä voi sen jälkeen enää markkinoida luonnonmukaiseen tuotantoon viittaavin merkinnöin.

Jos tilalla on voimassa luomusitoumus, on välvontaan kuuluttava niin kauan kuin sopimus on voimassa. Luomusitoumuksen päättymisen ei poista viljelijää välvontajärjestelmästä, vaan tuotantoehtoja tulee noudattaa ja tarkastukset tehdään normaalisti, kunnes viljelijä ilmoittaa eroamisesta.

Luonnonmukaisen tuotannon sitoumus

Luomusitoumusta voidaan hakea vuosittain päätukihaun yhteydessä määrärahojen puitteissa. Huomioitava on, että luomuvälvontaan on tällöin liitettävä 30.4. mennessä, vaikka varsinainen sitoumushakemus palautettaisiinkin myöhemmin. Sitoumusta haetaan lomakkeella 215.

Luomusitoumus voidaan *tehdä vain korvauskelpoisista lohkoista, jotka ovat viljelijän hallinnassa*. Minimipinta-ala sitoumuksen tekoon on 5 ha peltoalaa. Sitoumus raukeaa, jos pinta-ala laskee kesken sitoumuskauden alle 5 hehtaarin. Sitoumuksen ulkopuolelle mahdollisesti jääviä lohkoja on viljeltävä luomumenetelmin, mutta niistä ei makseta luomukorvausta. Luomukotieläinsitoumus voidaan tehdä, kun tilalla on vähintään 0,3 ey/ha luomutuotantoon siirrettäviä eläimiä. Naudoilla eläinyksiköt ovat ikäryhmien mukaan: yli 24 kk = 1 ey, 6 kk–24 kk = 0,6 ey, alle 6 kk = 0,4 ey. Eläinyksiköt saadaan suoraan nautaeläinrekisteristä ja ne lasketaan juoksevinä ruokintapäivinä. Nämä sitoumusehdot ovat voimassa 30.4.2023 asti. Vuonna 2023 astuvat voimaan uudet luomusitoumusehdot, joiden sisällön voi tarkistaa Ruokaviraston sivuilta. Vuodesta 2023 eteenpäin luomueläinsitoumuksen eläintiheysvaatimus muuttuneeksi, ja jatkossa korvauksen saa niille hehtaareille, joille riittää eläintiheyttä 0,5 ey/ha.

Mikäli tilalla on luomukorvauskelpoisia eläimiä, joiden määrät eivät selviä virallisista rekistereistä, on niiden määrä ilmoitettava vuosittain ELY-keskukseen.

Mikäli tilalla on vuoden aikana tuotantotaukoja tai luomukorvauksen eläinyksiköihin halutaan ilmoittaa mukaan siipikarjaa, on nämä ilmoitettava erikseen lomakkeella 461 ELY-keskukseen tammikuussa. Vuosittain tukihaun yhteydessä haetaan myös luomukorvauksen maksatusta.

Luomuvälvontaan voi kuulua ja siten markkinoida tuotteitaan luomuna ilman voimassa olevaa luomusitoumusta. Luomusitoumuksen teon edellytyksenä puolestaan on aina välvontajärjestelmään kuuluminen.

Eläinyksiköt

Eläinyksikkökertoimet ovat erilaisia eri järjestelmissä.

Luomutuotantoehtojen eläinyksikkökertoimia käytetään määritettäessä eläinten maksimimäärää peltohehtaaria kohden (ks. kohta Lannanlevitysala, lannan luovutus ja vastaanotto, s. 19)

- *emolehmä, hieho, siitossonni, lihanauta yli 8kk=0,5 ey*
- *nauta alle 8 kk=0,14 ey*

Luomukotieläinsitoumuksen eläinyksikkökertoimia käytetään laskettaessa luomukotieläin-
korotuksen eläinmäärää.

- *sonnit, lehmät ja muut naudat yli 24 kk = 1 ey*
- *naudat 6–24 kk = 0,6 ey*
- *naudat alle 6 kk = 0,4 ey*

Luonnonmukaista tuotantoa ohjaava ajantasainen lainsäädäntö löytyy tutustuttavaksi Maa- ja metsätalousministeriön nettisivuilta.

3. KIRJANPITOVELVOITE

Suunnitelmien ja muistiinpanojen on oltava tilalla ajan tasalla, tällöin tarkastus sujuu nopeammin ja toiminta on helpompi varmentaa. ProAgrian asiantuntijat ja muut alan toimijat auttavat ja ohjaavat suunnitelmien ja muistiinpanojen tekemisessä. Kirjaamisia varten löytyy myös erilaisia muistiinpanopohjia – paperiversioita, taulukkolaskentapohjalle tehtyjä sekä kokonaisia muistiinpano-ohjelmia. Kirjanpitojärjestelmä kannattaa miettiä niin, että ei tehdä turhaan päällekkäisiä kirjauksia, vaan kerralla täytetään useammankin tahon vaatimukset. Kirjaukset on paras tehdä heti tapahtuman jälkeen, niin ne eivät unohdu.

Tilalta edellytetyt muistiinpanot

Muistiinpanot tulee eläintuotantoon liittyen tehdä mm. seuraavista asioista:

1. Tilalle hankitut tuotantopanokset (rehut, mukaan lukien kivennäiset ja vitamiinit, täydennysrehut, lannoitteet, maanparannusaineet, torjunta-aineet sekä eläintuotannossa käytettävät desinfointi- ja pesuaineet):

- hankittujen aineiden nimi, määrä, alkuperä ja käyttö
- puhdistus- ja desinfointiaineet: käyttöpäivä/-päivät, tehoaine ja käyttöpaikka

2. Tilalta luovutetut maataloustuotteet

- luovutettujen tuotteiden määrä ja vastaanottaja
- kuluttajalle tapahtuvan suoramyyntin määrästä muistiinpanot on tehtävä päivittäin.

3. Eläimiä koskevat tiedot

- eläimen tai ryhmän tunnistenumero
- eläimen syntymäaika ja vanhemmat
- tilalle hankitut eläimet: myyjä, saapumispäivämäärä, siirtymävaiheen kesto, suoritettujen toimenpiteet, eläinten hankintaan mahdollisesti tarvittava lupa (mikäli tarvitaan)
- tilalta luovutetut eläimet: lukumäärä, tunnistetiedot, ikä (syntymäaika), ostaja, lähtöpäivämäärä ja määräpaikka, teuraseläinten osalta elopaino

- (voidaan ilmoittaa myös erästä saatuina lihakiloina)*
- kuolleet eläimet: päivämäärä ja arvioitu kuolinsyy*
- eläimille suoritettut toimenpiteet ja lupapäätös (nupoutus, sarvien poisto).*

4. Ruokinta

- ostetut ja vaihdetut rehut; lajit, määrät ja tuotantovaihe (tavanomainen, SV2, luomu)*
- tilalla tuotetut rehut; lajit ja määrät (luomu, SV1, SV2)*
- eläinten kuluttamat rehut: käytetty rehu, nimi ja sen tyyppi (luonnonmukainen, oma SV1, oma SV2, ostettu SV2, tavanomainen)*
- eläinten ulkoilu- ja laidunnuspäivät*

5. Lääkekirjanpito

- lääkkeiden säilytyspaikka*
- tilalle eläinlääkärin määräyksestä ostetut lääkkeet*
- eläimille käytetyt lääkkeet: eläin/eläinryhmä, sairaus, hoitopäivä, hoitoaika, hoitokerta, lääkevalmiste tai -aine, lääkkeen käyttöaihe ja annostus, eläinlääkärin reseptit, kirjallinen selvitys lääkkeen luovutuksesta, reseptivapaiden lääkkeiden kuitit ja luonnonmukaisen tuotannon varoaika.*

Tapahtumiin liittyvät kuitit, rahtikirjat, tilausvahvistukset ym. mahdolliset dokumentit kannattaa säilyttää huolellisesti kansioissa. Samoin arkistoidaan ostettujen rehu- ja eläinerien mukana tulleet vaatimuksenmukaisuusvakuutukset ja kopiot asiakirjaselvityksistä.

Kaikki kirjanpito säilytetään vähintään viiden vuoden ajan.

Luomutarkastusta varten kannattaa tulostaa MinunMaatilani-ohjelmasta raportit edellisen tarkastuksen jälkeen ostetuista ja myydyistä eläimistä ja lisätä niiden tuotantotapa sekä mahdollinen siirtymävaiheen kesto!

Eläinten merkitseminen ja rekisteröinti

Täydentävien ehtojen noudattamiseksi eläinten hankinta tilalle ensimmäistä kertaa vaatii kotieläintilaksi rekisteröitymistä, mikä tehdään kunnan maataloustoimistoon erillisellä lomakkeella. Tuottajan on rekisteröidyttävä myös nautaeläinrekisteriin ennen tuotannon aloittamista.

Naudat merkitään korvamerkeillä eläinten tunnistamiseksi. Eläinten merkitseminen auttaa jäljitettävyydessä ja ketjuinformaation kulkemisessa, kun eläimen alkuperä ja kasvatuspaikka on tiedossa.

Luomueläintä tulee seurata myynti- ja ostotilanteessa aina toimijan luomutodistuksen kopio ja vaatimuksenmukaisuusvakuutus. Hyvä käytäntö on, että eläinten siirtyessä tilojen välillä myös eläinten hoito- ja ruokintatiedot seuraavat mukana esim. eläinten rekisteröintikorttiin merkittynä.

Eläimet on voitava tilalla tunnistaa yksilöllisesti. Tilalla olevien eläinten tulee täsmätä kirjanpidossa ilmoitettuihin eläinmääriin. Nautaeläinrekisterin ajantasainen ylläpito on helppointa Minun Maatilani -ohjelmiston avulla. Näistä ohjelmista saadaan tarvittaessa erilaisia tarkastusta ja omaa kirjanpitoa helpottavia raportteja.

Tuotteiden merkitseminen luomutuotteiksi

Toimija on valvontajärjestelmään liittyessään sitoutunut noudattamaan luomutuotannon vaatimuksia ja hänen vastuullaan on, että tuotteet täyttävät kaikissa tilanteissa luomutuotannon vaatimukset. Siirtymävaiheen jälkeen tuotettuja tuotteita saa markkinoida luonnonmukaiseen maataloustuotantoon viittaavin myyntiväittämin ja merkinnöin, vaikka kuluvan vuoden tarkastus olisi vielä tekemättä, kunhan toimijan luomutodistus on vielä voimassa.

Tuotteiden jäljitettävyys

Elintarvikkeet, elintarviketuotannossa käytetyt eläimet, rehut ja näiden raaka-aineet pitää pystyä jäljittämään jokaisessa tuotanto-, valmistus- ja jakeluvaiheessa. Elintarvike- ja rehualan toimijat, mm. valmistajat ja myyjät ovat lainsäädännön mukaan vastuussa jäljitettävyydestä. Jäljitettävyydellä tarkoitetaan, että elintarvike- ja rehualan toimija pystyy osoittamaan, mistä raaka-aine- tai muu tuote-erä on tullut ja mihin lähetetty erä on toimitettu. Lisäksi toimijan tulee tietää elintarvikkeiden hankinta- ja luovutusajankohdat. Sisäisellä jäljitettävyydellä tarkoitetaan, että toimija pystyy yhdistämään, mitä tulleita eriä mikin lähtevä erä sisältää.

Jäljitettävyyttä koskevien vaatimusten tavoitteena on varmistaa, että elintarvikkeiden turvallisuuteen liittyvissä ongelmatilanteissa elintarvikkeet voidaan poistaa markkinoilta kohdennetusti ja antaa kuluttajille ja valvontaviranomaisille täsmällistä tietoa ja näin välttää tarpeettoman laajat häiriöt markkinoilla. Elintarvikealan toimijalla on oltava järjestelmä, jonka avulla voidaan jäljitettävyyden tavoitteen kannalta riittävällä tarkkuudella yhdistää saapuneet ja lähteneet erät toisiinsa. Kukin toimija vastaa omalla vastuullaan olevien tuotteiden jäljitettävyydestä osana omavalvontaa. Jäljitettävyyksivaatimuksen toteutumisen edellyttämät tiedot riippuvat muun muassa toiminnan laadusta ja laajuudesta.

Omaevalvontakuvaus

Maa- ja metsätalousministeriön asetus elintarvikkeiden alkutuotannon hygieniavaatimuksesta edellyttää toimijoilta kirjallista kuvausta elintarvikkeeseen ja sen käsittelyyn liittyvien terveysvaarojen sekä elintarviketurvallisuuden kannalta kriittisten kohtien hallinnan omaevalvonnan toteuttamiseksi. Tällainen on löydyttävä myös luomutilalta.

Omaevalvontakuvaus sisältää mm. tilojen ja laitteiden puhtaanapitomenetelmät, rehun ja veden laadun valvonnan, haittaeläinten torjunnan, jätteiden ja sivutuotteiden käsittelyn, eläinten hankinnan ja terveystarkkailun sekä lääkkeiden ja kemikaalien säilytyksen. Toimija pitää tiedot ajan tasalla ja esittää pyydettyä valvontaviranomaiselle. Omaevalvontakuvaus sisältyy ns. täydentävien ehtojen tilavalvontaan. ProAgrialta on saatavissa naudanlihatilojen tarpeita varten kehitetty omaevalvonnan kuvaus -pohja. Lisätietoja oma-

valvontavaatimuksista löytyy Täydentävien ehtojen oppaasta Ruokaviraston nettisivuilta.

Alhaisen jalostusasteen toimintaa varten on olemassa luomutuotantoehdoissa tarkemmat vaatimukset omavalvonnan kuvauksesta.

Myös tuotteen valmistuttajalla on omat vaatimuksensa omavalvontasuunnitelmasta.

Lannanlevitysala, lannan luovutus ja vastaanotto

Eläinten enimmäismäärä luonnonmukaisessa tuotantoyksikössä määräytyy lannan levitykseen käytettävän luonnonmukaisessa tuotannossa olevan peltopinta-alan mukaan siten, että luomukotieläintilalla voi olla eläintiheys enintään 2 ey / ha eli:

- emolehmiä 4 kpl/ha
- hiehoja 4 kpl/ha
- siitossonneja 4 kpl/ha
- lihanautoja 4 kpl/ha
- nautoja alle 8kk 14 kpl/ha

Jos toimijan omassa hallinnassa ei ole riittävästi lannanlevitykseen soveltuvaa peltopinta-alaa, on viljelijän esitettävä kirjallinen sopimus ylimääräisen lannan levittämisestä. Sen voi tehdä vain toisen luonnonmukaista tuotantoa harjoittavan viljelijän kanssa ja kopio sopimuksesta tulee toimittaa ELY-keskukseen. Jos tilalla on eläimiä alle 2 ey/ha, voi lantaa halutessaan luovuttaa myös tavanomaiselle tilalle.

Lannan varastoinnissa ja käytössä tulee noudattaa samoja nitraattiasetuksen vaatimuksia kuin tavanomaisellakin puolella.

Tarvittaessa luomutila voi myös vastaanottaa lantaa tavanomaisilta tiloilta. Tällöin lietelannan ja virtsan tulee olla ilmastettua taikka laimennettua. Luonnollisimmin laimennus onnistuu, mikäli lietettä / virtsaa varastoidaan avosäiliössä. Kuivikelannan ei ole pakko olla kompostoitua, paitsi turkiseläinten lannan. Karjanlantaa luovuttavalta tilalta tulee olla selvitys lannan laajaperäisyydestä eli siitä, että tilalla on käytettävissä lannanlevitysala enemmän kuin 1 ha/2 ey. Laajaperäisyys selvitystä varten on oma lomakkeensa Ruokaviraston nettisivuilla.

Vastaanotettaessa lantaa muilta tiloilta, tulee kuitenkin pitää mielessä, että lannan mukana voi levitä myös tauteja (esim. salmonella) ja erityisesti rikkakasveja.

Kaikesta lannasta, jota syntyy tai vastaanotetaan tilalle yli 20m³/v, on nitratidirektiivin määräyksestä oltava käytettävissä voimassa oleva lanta-analyysi. Suositeltavaa on käyttää myös liukoisen typen, fosforin ja kaliumin osalta analysoituja arvoja taulukkoarvojen sijaan. Lanta-analyysi on voimassa viisi vuotta näytteenottoajankohdasta.

Rehuntuotantosopimukset

Oma tuotanto on yleensä taloudellisinta rehua ja samalla myös itse voidaan vaikuttaa tuotetun sadon laatuun. On oleellista, että viljelijä osaa valita oikeat kasvit oikealle lohkolle ja oikeaan paikkaan viljelykierrossa, jotta lopputulos olisi mahdollisimman hyvä.

Mikäli omalta tilalta ei kuitenkaan saada riittävästi rehua, voidaan turvautua sopimustuotantoon muiden luomutilojen kanssa. Toiselta luomutilalta voidaan ostaa SV2 ja luomurehuja.

Tarvittaessa saman alueen tilojen kanssa yhteistyössä tuotettu tai muilta rehualan toimijoilta hankittu rehu voidaan laskea mukaan rehuomavaruusvaatimuksen täyttymiseen.

Rehuntuotannosta suositellaan aina tehtäväksi kirjallinen sopimus, jossa jaetaan vastuualueet ja varmistetaan kaikkien osapuolien sitoutuminen luomutuotantoehtojen noudattamiseen. Kirjallinen sopimus on välttämätön, jos kasvitila haluaa vapautua luonnonmukaisen tuotannon sitomusehdoissa olevasta viljelykierron myyntikasvivaatimuksesta tuottamalla rehua luomukotieläintilalle. (Myyntikasvivaatimus = luomukasvitilalla on viljelykierrossa oltava vähintään 30 % myyntikasveja eli muuta kuin nurmea.)

Rehuntuotannon lisäksi yhteistyötä kannattaa tehdä tuotantopanosten (kylvösiementen, luomulannoitteiden) ja koneiden yhteishankinnoissa sekä eri työvaiheiden toteutuksessa porukalla (esim. rehunkorjuu). Näin on mahdollista saada paitsi kustannussäästöjä, myös helpottaa itse kunkin kiireitä ja tehostaa toimintoja.

Luomukotieläintuotannossa omien peltujen kasvukunnon ylläpito on tärkeää, jotta niiltä saadaan mahdollisimman paljon rehuja – naudanlihan tuotannossa erityisesti laidunten kasvukykyyn on panostettava. Rehunsaannin turvaamiseksi minimissään kaikki tarvittava karkearehu tulisi saada omalta tilalta.

Alihankinta ja vuokraus, varastointi

Kun luomuviljelijän tuotteita käsittelee (esim. kuivaa) joku toinen toimija, tulee toiminnasta olla tehtynä kirjallinen sopimus, missä tuotetta käsittelevä osapuoli sitoutuu noudattamaan luonnonmukaisen tuotannon tuotantoehtoja – erityisesti mikä koskee erien erillään pitoa. Kirjallista sopimusta sanotaan ns. alihankintasopimukseksi ja siihen löytyy kaavake Ruokaviraston nettisivuilta. Toiminnasta tulee olla kuvaus luomuviljelijän omassa luomusuunnitelmassa. Tuotteiden käsittelypaikat on ilmoitettava ELY-keskukseen.

Kun luomuviljelijän tuotteita (esim. viljaa) varastoidaan oman tilan ulkopuolella jonkun toisen omistamassa varastossa, on tästä varaston käytöstä myös tehtävä kirjallinen vuokrasopimus. Varastointipaikat on kuvattava luomuviljelijän luomusuunnitelmassa ja niiden pitää olla tarkastettavissa luomutarkastuksen yhteydessä. Erityisen tarkkaa varastointi-/kuivuripäiväkirjaa on pidettävä, jos samassa paikassa varastoidaan tai käsitellään myös tavanomaisia tuotteita.

Eri tuotantotapojen tuotteiden varastointi luomutilalla

Mikäli luomutilaan kuuluvassa kuivaus-, lajittelu-, pakkaus tai varastointitiloissa käsitellään tai varastoidaan muita kuin luomutuotteita (esim. oman tai toisen tilan tavanomaiset ja siirtymävaihetuotteet), on seuraavia ehtoja noudatettava:

- eri tuotantotavoilla tuotetuille tuotteille on erilliset tilat (vähintään erilliset siilot)
- yksikössä on varasto- tai siilokartta, josta selviää eri tuotantotavoilla tuotettujen tuotteiden sijainti
- tiloista sekä erien erilläänpito- ja tunnistustoimenpiteistä on yksityiskohtainen kuvaus luomusuunnitelmassa
- yksikköön tulevista ja yksiköstä lähtevistä eristä sekä toimenpiteistä pidetään kirjaa
- tilat on puhdistettu asianmukaisesti luonnonmukaisten ja tavanomaisten tuotteiden käsittelyn välillä. Puhdistustoimet on kuvattava luomusuunnitelmassa ja puhdistustoimista on pidettävä kirjaa.
- eri tuotantotavoilla tuotetut erät käsitellään yhtenäisenä jaksona, kokonaisina erinä, ajallisesti erillään

4. PELTOJEN JA KOTIELÄINTEN SIIRTYMÄVAIHE

Luomukasvintuotannossa pellon siirtyminen luomupelloksi kestää pääsääntöisesti kaksi kasvukautta. Kolmannen vuoden sato on luomulaatuista. Eläimillä on eläinlajiin ja käyttötarkoitukseen perustuvat eläinkohtaiset siirtymäajat, joiden aikana niitä on hoidettava luomutuotantoehtojen mukaan, mutta niitä ei voida vielä markkinoida luomuna eteenpäin.

Kotieläimiä luomuun siirrettäessä suunnittelu on aloitettava pellolta. Ensin selvitetään, kuinka paljon rehua pystytään omilla pelloilla tuottamaan, sekä mistä saadaan mahdollisesti tarvittava ostoluomurehu. Rehuntarvetta laskettaessa on huomioitava siirtymävaiherehujen osuudet ja kuinka paljon niitä voidaan syöttää. Rehuntuotantoon kannattaa aina tarvittaessa hakea yhteistyötiloja, ja kirjallisin sopimuksin varmistaa tarvittavien lisärehujen saanti myös huonoina satovuosina.

Useimmiten luomuun siirryttäessä myös kotieläinrakennuksessa tarvitaan muutoksia. Mikäli rakennuksiin tulee tehdä lisää valoaukkoja tai muuttaa eläinten käytettävissä olevia tiloja, on nämä työt tehtävä ennen valvontaan liittymistä. Rakennusten luomukelpoisuus kannattaa tarkistaa ensimmäisten asioiden joukossa. Kun suunnitellaan kokonaan uuden tuotantorakennuksen tekemistä, on varmistettava, että suunnittelija tietää luomun vaatimukset.

Tavanomaiset kotieläimet voidaan siirtää luomuun kahdella eri aikataululla. Normaalisti lähtevät pellot ensin siirtymään luomuun ja kun rehunsaanti on tuotantoehtojen mukaisessa järjestyksessä, lähtevät eläimet siirtymään ns. normaaleilla siirtymäajoilla. Toinen mahdollisuus on lähteä siirtämään yhtä aikaa sekä tilan pellot että eläimet luomuun ns. 24 kuukauden poikkeusta noudattaen.

Nautojen normaali siirtymävaihe

Tavanomaisesta tuotannosta luomuun normaalilla siirtymävaiheella siirtymään lähteneet nautaeläimet ovat eloon tai teuraaksi myydessä tavanomaisia kunnes niiden lihan siirtymävaihe on mennyt ohi. Naudanlihan siirtymävaihe kestää aina vähintään 12 kk ja sen lisäksi kunkin yksilön tulee olla ollut luomuhoidossa kolme neljäsosaa elämästään. Jos tilalle siis ostetaan vaikka 2-vuotias hieho tavanomaisesta tuotannosta, se voidaan myydä luomuna eteenpäin vasta kun se on ollut luomuvälvonnassa $3 \times 2 \text{ v} = 6 \text{ v}$. Eli esimerkin eläimestä tulee luomueläin 8-vuotiaana.

Valvontaan liittymisen jälkeen syntyneet eläimet voidaan alkuuperältä luomutuotetuiksi, vaikka ne olisivat vielä siirtymävaiheessa olevien emojen jälkeläisiä.

Nautojen siirtymävaihe luomuun tulee merkitä eläinkohtaiseen kirjanpitoon. Aina eläimiä myydessä on muistettava tarkistaa siirtymävaiheen tilanne. Koska $\frac{3}{4}$ -elämästä sääntö ei ole aina yksinkertainen laskettava, on eläimen luomukelpoisuutta määritettäessä mahdollista käyttää apuna excel-laskuria tai vastaavaa.

LUOMUNAUTOJEN SIIRTYMÄVAIHEEN KESTO LIHAN OSALTA							
TILA:							
EU-TUNNUS:	NIMI:	SYNTYNUT ppkkvvvv:	SV ALKOI ppkkvvvv:	IKÄ PVÄÄ SV:N ALKAESSA:	SV 12 kk TAI 3/4 ELÄMÄSTÄ = PVÄÄ:	SV:N KESTO PVÄÄ:	SV PÄÄTTY:
FI0000000000-1	Esimerkki	12.04.2010	21.03.2012	709	2127	2127	17.01.2018
FI0000000000-2	Maalli	28.04.2013	30.04.2013	2	6	365	01.05.2014
				0	0	365	31.12.1900
				0	0	365	31.12.1900
				0	0	365	31.12.1900
				0	0	365	31.12.1900
				0	0	365	31.12.1900

Aina kun luomukotieläintilalle ostetaan eläimiä tavanomaiselta tilalta, noudatetaan niiden osalta normaalia siirtymävaihetta. Luomualkuperää olevilla eläimillä ei siirtymävaihetta ole, kun ne ovat koko ajan luomuvälvonnassa.

Normaalia siirtymävaihetta voidaan luomutuotantoa aloitettaessa käyttää sekä emottä lihanautatiloilla. Vanhojen emojen osalta siirtymävaihe kuitenkin muodostuu usein varsin pitkäksi.

Luomueläin voi joutua takaisin siirtymävaiheeseen esimerkiksi lääkinnällisten hoitokertojen ylittyessä tai seuraamukseen tuotantoehtojen rikkomustapauksessa. Tällöin on noudatettava normaalin siirtymävaiheen pituutta ennen kuin eläin voidaan markkinoida eteenpäin luomuna.

Nautojen siirto luomuun 24 kuukauden poikkeuksella

Mikäli luonnonmukaiseen tuotantoon siirtyminen aloitetaan rehuntuotantoon käytettävien peltojen ja eläinten osalta samanaikaisesti eli *tila ei ole aikaisemmin kuulunut luomuvälvontaan* ja päättää sitten hakea yhtä aikaa sekä pellot että eläimet luomuun, voidaan siirtymävaiheen kokonaispituutta koko yksikön tuotannon osalta lyhentää 24 kuukauteen. Siirtymäaikaa koskevaa poikkeusta sovelletaan ainoastaan tilan hallinnassa siirtymisen aloittamisvaiheessa olleisiin peltoihin, eläimiin ja eläimille syntyneisiin jälkeläisiin. Poikkeuksen hyödyntäminen edellyttää vähintään 60 % rehuomavaraisuutta.

Kasvi- ja eläintuotannon samanaikainen siirtäminen antaa mahdollisuuden poiketa siirtymävaiheen aikana luonnonmukaisen eläintuotannon ruokintavaatimuksista. *Muiden tuotanto-olosuhdevaatimusten (esim. valoaukot, pinta-alavaatimukset) tulee kuitenkin normaalisti täyttyä siirtymävaihetta aloitettaessa.*

Yksikössä syntyvä rehu voidaan käyttää eläinten rehuksi siirtymävaiheessa, vaikka tavanomaiselle ja siirtymävaiherehulle asetetut määrät ylittyvätkin. Ensimmäisenä siirtymävaihevuonna voidaan siis poiketa tavanomaiselle, siirtymävaihe- ja luonnonmukaiselle rehulle asetetuista vaatimuksista. Tilalla varastossa olleet tavanomaiset kotoperäiset rehut tulee syöttää pois mahdollisimman nopeasti, viimeistään ensimmäisen vuoden loppuun mennessä. Toisena vuonna voidaan poiketa siirtymävaihe- ja luonnonmukaisen rehun määrille asetetuista vaatimuksista. Toisena vuonna ei kuitenkaan voida enää syöttää tavanomaista rehua ja sv-rehujen osalta on noudatettava normaaleja tuotantoehtojen rajoituksia. Erityisesti on huomioitava, että 24 kk:n poikkeusta käytettäessä, siirtämisen alettua voidaan yksikköön ostaa vain luonnonmukaisesti tuotettuja rehuja. Kun 24 kuukauden siirtymäkausi on päättynyt, tulee yksikön noudattaa ruokinnassa normaaleja luomutuotantoehtoja ruokinnankin osalta.

Yksikössä siirtymävaiheen aloittamisvaiheessa olleisiin nautoihin sovelletaan 24 kuukauden siirtymävaihetta, jolloin niistä tulee luomulaatuisia siirtymävaiheen päätyttyä riippumatta siitä, minkä ikäisiä ne ovat. Kolme neljäsosaa elämästä luonnonmukaisessa kasvatuksessa -vaatimusta ei siis niiden osalta tarvitse huomioida.

Yksikköön siirtymisen alun jälkeen hankittavien tavanomaisten nautojen osalta on noudatettava normaaleja siirtymävaiheen pituuksia ja niiden siirtymävaiheen laskenta voi alkaa aikaisintaan silloin, kun ruokinta täyttää luonnonmukaisen tuotannon ehdot eli siirtymävaiheen alusta on kulunut vähintään 12 kk. *On kuitenkin huomioitava, että mitään eläimiä tai niistä saatavia tuotteita ei voida markkinoida luonnonmukaisesti tuotettuina ennen*

24 kuukauden siirtymävaiheen täyttymistä. Tämä tarkoittaa, että valvontaan liittymisen jälkeen syntyneet vasikat ja ostetut luomueläimetkin on markkinoitava tavanomaisina kunnes 24 kuukauden siirtymävaihe on tilalla päättynyt.

Tämä 24 kuukauden poikkeus soveltuu erityisesti emolehmätiloille ja on käytännössä ainoa keino saada vanhat emolehmät luomulaatuisiksi. Näin nopea siirtyminen edellyttää kuitenkin huolellista suunnittelua, että rehunsaanti saadaan järjestettyä toimivasti. Lihautatiloille poikkeuksen hyödyntäminen ei yleensä ole järkevää, koska se edellyttäisi siirtymävaiheenkin aikana eläinten ostamista luomulaatuisina, vaikka niitä ei voi eteenpäin myydä luomuna ennen kuin 24 kuukauden siirtyminen on päättynyt.

Taulukko 4: Siirtymistapojen vertailua

Siirtymätapojen eroja	Normaali	24 kk
Kasvintuotanto	Pellot siirtyvät ensin ja opetellaan viljely, tiedetään omat luomusatomäärät	Kaikki muutokset yhtä aikaa, paljon opettelua, luomusatomäärät arvioitava
Omat eläimet	Normaali SV:n pituus eli 12 kk / ¾ elämästä. Valvontaan liittymisen jälkeen syntyneet eläimet ovat luomua syntymästä	Kaikki alussa olleet ja SV:n aikana syntyneet eläimet luomuksi vasta kun 24 kk:n SV päättyy. Myös vanhoista emoista ja sonneista tulee luomulihaa.
Ostoeläimet	Luomueläimet: ovat koko ajan luomua, voidaan myydä luomuna eteenpäin Tavanomaiset: normaali SV	Luomueläimet: ei voida myydä luomuna ennen kuin 24 kk:n SV tilalla on päättynyt Tavanomaiset: normaali SV, ei voida missään tapauksessa myydä luomuna ennen kuin 24 kk:n SV on päättynyt
Ruokinta	Alusta lähtien noudatettava tuotantoehtoja SV1, SV2 ja Luomu-rehujen määristä	Siirtymäkaudella voidaan poiketa omien rehujen osalta tuotantoehtojen SV1, SV2 ja Luomu-rehুমääristä – omat tavanomaiset rehut voidaan syöttää aluksi pois.
Soveltuvuus	Kaikki nautatilat, varsinkin lihanauta	Lähinnä emotilat

5. NAUTOJEN HANKINTA

Kun valitaan rotuja luonnonmukaiseen kotieläintuotantoon, tulee suosia niitä, jotka ovat sopeutuneet paikallisiin olosuhteisiin sekä siihen ympäristöön ja olosuhteisiin missä niitä kasvatetaan. Suositeltavaa on käyttää alkuperäisrotuja. Vaikka suomenkarjan yksilöt eivät olekaan lihantuotantokyvyltään pihvirotuihin verrattavia, on niillä omat vahvuutensa, joiden varaan on mahdollista rakentaa erikoistuotantoa.

Luomukotieläintuotannossa kasvatetaan kaikkia Suomessa yleisimpiä liharotuja, jotka ovat käytössä myös tavanomaisella puolella. Tuotantomuoto sinällään ei rajoita rodun valintaa muutoin kuin, että luonnonmukaisessa kotieläintuotannossa ei ole luvallista käyttää rotuja, jotka eivät kykene luonnolliseen lisääntymiseen (astutus, poikiminen). Tällainen rotu on esim. belgian sininen.

Luomutuotannossa käytettävä eläinaines

Pääsääntöisesti luomukotieläintilalle *hankittavien eläinten tulee olla peräisin luonnonmukaisesta tuotannosta eli toiselta luomukotieläintuotannon valvontajärjestelmään kuuluvalta tilalta. Eläimen mahdollinen siirtymävaihe luomuun tulee olla ohi*. Tuotantosääntöjä tulee noudattaa katkeamatta koko eläinten eliniän ajan, syntymästä kuolemaan. Kun eläimiä ostetaan toiselta luomukotieläintilalta, ei ole olemassa rajoituksia liittyen niiden ikään tai hankittavaan lukumäärään. Ostettavat luomueläimet voivat olla myös jo poikineita naaraita.

Eläinten luomuisuudesta varmistutaan tarkistamalla niiden mukana seuraavat dokumentit. Erityisen tarkkana tulee olla, kun ostetaan eläimiä tilalta, joka on lähtenyt siirtymään luomuun 24 kuukauden siirtymävaihetta käyttäen. Tällöin 24 kuukauden siirtymävaiheen tulee olla päättynyt ennen eläinten myyntiä luomuna.

Jo pidemmän aikaa luomuvalvonnassa olleellakin tilalla voi olla vielä siirtymävaiheessa olevia eläimiä, jos tilalle on välillä ostettu tavanomaisia eläimiä tai siirtymisen alkaessa joukossa on ollut vanhempia tavanomaisia yksilöitä.

Eläinten luomukelpoisuus

Kun tilalta myydään eteenpäin eläimiä luomuna ja niiden mukaan laitetaan allekirjoitettu *vaatimuksenmukaisuusvakuutus*, vastaa myyjätila siitä, että eläinten hoidon kaikissa vaiheissa on noudatettu luonnonmukaisen tuotannon tuotantoehtoja. Vaatimuksenmukaisuusvakuutuksen yksi täyttömalli löytyy Liitteestä 2.

Luomutodistuksella myyjä todistaa ostajalle kuuluvansa luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään. Tämän vuoksi sen kopio laitetaan myytävien eläinten mukaan aina muiden dokumenttien ohessa. Luomutodistus tulee tilalle luomutuotantotarkastuspäätöksen mukana. Se on voimassa tarkastuskäynnistä seuraavan vuoden loppuun saakka. Mikäli teuraseläimiä toimitetaan aina samalle teurastamolle, riittää yleensä kun Luomutodistuksen tuorein versio toimitetaan teurastamolle kerran vuodessa.

Juottoaika, annettu väkirehu, mahdollinen laidunnusaika sekä annetut lääkehoidot merkitään *nautaeläimen rekisteröintikorttiin* eli ns. vasikkakorttiin. Näin tieto seuraa vasikan mukana sitä tilalta toiselle siirrettäessä.

Poikkeukset koskien tavanomaisesti kasvatettujen eläinten hankintaa

Erityisesti on huomioitava, *että kaikkien lihantuotantoon hankittavien eläinten tulee AINA olla alkuperältään luonnonmukaisesta tuotannosta.*

Kun tila hakeutuu luonnonmukaisen tuotannon valvontaan, voivat tilalla hakuhetkellä olevat tavanomaiset eläimet lähteä siirtymään luonnonmukaiseen tuotantoon. Tällöin noudatetaan niitä siirtymävaiheiden pituuksia, jotka on määritelty tämän oppaan luvussa 4 (Peltojen ja kotieläinten siirtymävaihe), ennen kuin eläimiä voidaan myydä eteenpäin luomuna.

Lisäksi **ELY-keskus** voi sallia tavanomaisten jalostuseläinten tuomisen luonnonmukaiseen tuotantoyksikköön alla kuvatuilla ehdoilla, mikäli luonnonmukaisia jalostuseläimiä ei ole saatavilla tai ne eivät sovellu viljelijän tarpeisiin.

Ennen poikkeuslupan hakemista viljelijän tulee selvittää, onko luonnonmukaisten eläinten rekisterissä (www.ruokavirasto.fi) sopivia yksilöitä tarjolla. Selvitys tulee liittää osaksi hakemusta.

Tavanomaisten eläinten hankinta muodostettaessa laumaa ensimmäistä kertaa

Ely-keskuksen luvalla voi toimija puolen vuoden ajan hankkia tietyin rajoituksin tavanomaisesti kasvatettuja eläimiä, kun eläimet hankitaan jalostustarkoitukseen, ne kasvatetaan luonnonmukaista tuotantoa koskevien sääntöjen mukaisesti vieroituksesta lähtien ja vasikat ovat alle 6 kuukauden ikäisiä.

Tavanomaisesti kasvatettujen naaraspuolisten jalostuseläinten hankinta

Karjan uudistamiseksi voidaan luonnonmukaiseen tuotantoon vuosittain hankkia ELY-keskuksen luvalla jalostuskäyttöön poikimattomia hiehoja enintään 10 % täysikasvuisten nautaeläinten määrästä (poikineet emot ja siitossonnit). Niiden yksiköiden osalta, joissa on alle kymmenen nautaeläintä, voidaan hankkia enintään yksi eläin vuodessa.

Tavanomaisesti kasvatettujen täysikasvuisten siitosurosten hankinta

Täysikasvuisten siitosurosten hankinta tavanomaisesta tuotannosta edellyttää aina ELY-keskuksen lupaa, joka tulee hakea ennen eläinten hankintaa. Siitossonneja voidaan hankkia käytännössä tarvittava määrä.

Mahdollisuus korotettuun prosenttilukuun

Aiemmin mainittuja prosenttilukuja on mahdollista korottaa enintään 40 %:iin edellyttäen, että kyseessä on

- eläintuotannon merkittävä laajentaminen
- rodun vaihtaminen
- eläintuotannossa tapahtuva uudenlainen erikoistuminen

Ylläolevista kohdista poiketen, tavanomaisesta tuotannosta voi kuitenkin aina hankkia ilman poikkeuslupaa alkuperäisrotujen edustajia eli länsi-, itä- ja pohjoissuomenkarjaa. Nämä yksilöt voivat olla myös poikineita.

Lisääntymismenetelmät

Luonnonmukaisesti kasvatettujen eläinten lisääntymiseen käytetään ensisijaisesti luonnollisia menetelmiä eli siitossonna. Tarvittaessa kuitenkin keinosiemennys on sallittu, jos halutaan tehostaa jalostusta. Keinosiemennyksessä voidaan käyttää myös sekstattua eli sukupuolilajiteltua tai alkionsiirtosonnien siementä. Muut keinohedelmöitysmuodot (kuten alkionsiirto ja kloonaus) ovat luomukotieläintilalla kiellettyjä. Luomukotieläintilalle voidaan kuitenkin ostaa alkionsiirrosta syntynyt eläin, jos muut tavanomaisen eläimen hankintaa koskevat vaatimukset sen kohdalla täyttyvät.

6. TAUTIEN ENNALTAEHKÄISY JA LÄÄKINTÄ

Luonnonmukaisessa eläintuotannossa korostuu tautien ennaltaehkäisyn merkitys; valitaan tarkoituksenmukaisia rotuja, hoidetaan eläimiä lajinmukaisesti, huomioidaan tautien ennaltaehkäisy hankittaessa eläimiä tilan ulkopuolelta, käytetään parhaita mahdollisia rehuja, eläimet pääsevät jaloittelemaan ja laiduntamaan sekä eläinten pitopaikoissa eläintiheys on sopiva.

ETT-laatuketju:

Suomalaisen elintarviketalouden laatuketju perustuu tilan tuottamaan laatuun ja sen dokumentointiin. Laadun perustan muodostavat lakisääteiset asiat, jotka koskevat lääkityksiä, eläinten olosuhteita sekä maidontuotantohygieniaa. Kansalliset, lakitason ylittävät laatu- ja tautitekijät perustuvat perinteisiin suomalaisiin toimintatapoihin koskien jäämä- ja tautihallintaa, maidon ja lihan teknistä ja mielikuvalaataa sekä tilan ja eläinlääkärin terveydenhuolto-toimintaa. Nasevan eli nettipohjaisen nautojen terveydenhuollon seurantajärjestelmän yhtenä tehtävänä on dokumentoida terveydenhuollon tuottamaa laatu- ja tautitietoa.

Eläinten terveys ETT ry:n ohjeet

Kansallisella tasolla ETT antaa ohjeita, joiden avulla eläinten terveyttä voidaan vaalia ja ennaltaehkäistä riskejä sekä niiden mukanaan tuomia sairauksia. Näiden ohjeiden noudattaminen kuuluu osana hyviin tuotantotapoihin kaikilla nautatiloilla.

Merkittävänä tekijänä eläinten terveydenhuollossa on naudanlihantuotantotiloillakin asiallisesti hoidettu tautisuojaus, mihin tarkemmat ohjeet löytyvät esimerkiksi ETT:n nettisivuilta. Tautisuojauksella vähennetään kohtuullisin kustannuksin merkittävästi tarttuvien eläintautien leviämisen riskiä tilalle, tilan sisällä ja tilalta eteenpäin. Tarttuvat eläintaudit voivat aiheuttaa merkittäviä tappioita tuotannolle.

Salmonellavalvonta

Salmonella on maailmalla tuotantoeläimissä yleinen sairaus, mutta meillä sen esiintyminen on onneksi vähäistä. Jotta tilanne pysyy hyvänä, tulee jokaisen tuotantoketjun lenkin muistaa noudattaa keinoja, joilla tauti pidetään aisoissa. Samalla ehkäistään tehokkaasti monia muitakin tarttuvia eläintauteja. Tarkista tarvittaessa ETT:n nettisivuilta ohjeet salmonellan torjumiseksi jokapäiväisessä toiminnassa.

Nautojen terveydenhuolto ja Eläinten hyvinvointikorvaus

Kansallisen Eläinten terveydenhuollon (ETU) toimintamallissa tila tekee eläinlääkärin kanssa sopimuksen säännöllisistä terveydenhuoltokäynneistä eläinyksikössä. Nautatilojen sopimukset kirjataan Naseva-tietojärjestelmään, mihin voidaan siirtää myös tilan eläinten lääkintätiedot. Terveydenhuollon koordinoinnista huolehtii nautojen osalta ETT.

Eläinten terveydenhuoltosopimuksen teko on suositeltavaa. Silloin vähintään kerran vuodessa tulee asiantuntijan kanssa käytyä läpi merkittävimmät eläinten terveyteen vaikuttavat tekijät tilatasolla. Terveydenhuoltokäyntiä tekevällä eläinlääkärillä on aikaa miettiä myös kehittämiskohteita ja parannusehdotuksia tuotantoon. Tähän ei normaalin hoitokäynnin yhteydessä yleensä aika riitä.

Eläinten hyvinvointikorvauksen hakeminen on yleensä hyvä vaihtoehto luomutilalla. Sen verran päällekkäisyyttä luomussa ja hyvinvointikorvauksessa on, että luomukotieläintila ei voi valita lisätoimenpiteeksi mitään laidunnusvaihtoehtoa, mutta muutoin tuet eivät ole toisiaan poissulkevia. Lisätietoja Eläinten hyvinvointikorvauksesta löytyy Ruokaviraston nettisivuilta.

Huomioitavaa eläinkaupan yhteydessä

Siitoseläinkauppa

- Myyjätila ei saa ostaa eläimiä 2 kk ennen siitoseläinten myyntiä
- Myyjätilan tulee olla liittynyt NASEVAAN ja valtuuttanut välittäjäorganisaation (teurastamo/ Faba) tietoja katsomaan.
- Myyjätilan tulee ottaa myytävistä eläimistä/koko karjasta salmonellanäytteet, joiden tulos ei ostettavien eläinten siirtohetkellä saa olla yli 2 kk vanha. Salmonellatulokset tallennetaan Nasevaan ja tuloksista lähetetään ostajalle todistus ennen eläinten siirtoa
- Myyjätilan tulee esittää alle 2 kk vanha todistus siitä, ettei tilalla todeta vastustettavien ja tarttuvien eläintautilien oireita. Todistuksen tekee eläinlääkäri, mieluiten tilan oman terveydenhuoltoeläinlääkäri. Lomakkeena käytetään Nasevasta sähköisesti löytyvää lomaketta: Pitopaikan eläinten terveystodistus + Pitopaikan eläinten terveystodistuksen Liite. Todistukset toimitetaan ostajalle/välittäjälle luettavaksi ennen eläinten siirtoa. Ostajan vaatimustason mukaan em. todistukset voi korvata terveystilannetodistuksella, jonka myyjä tulostaa Nasevasta. Tällöin siihen tulee sähköinen allekirjoitus ja vakuutus, että terveystilanne on pysynyt eläinlääkärikäynnin jälkeen samana. Nasevakäynnistä ei saa olla yli 3 kk, jos tätä vaihtoehtoa käytetään
- Myyjäkarjassa noudatetaan ETT:n ohjeita tautiriskien hallitsemiseksi nautatiloilla ja tila on Nasevan terveystilannetodistuksen mukaan P- tai N1-tasolla.
- Jos tilalle on ostettu eläinainesta ulkomailta, ne on tuotu ETT:n ohjeiden mukaisesti.
- Jos eläin on tiine tuontialkiosta, on kantajalehmästä otettu ETT:n määräämät verikokeet ja tulokset saapuneet negatiivisina ennen eläinten siirtoa
- Myyjän toivotaan pitävän lääkekirjanpitoa Nasevassa, josta se siirtyy eläinten mukana uudelle omistajalle. Jos myyjä on antanut esim. loislääkettä lähtiessä, on tärkeää tietää varoajat ostajatilalla
- Karanteeni on aina vahvasti suositeltavaa ostajatilalla

Tuotantokauden vaiheet vaikuttavat tautipaineeseen:

Poikima-aika on usein emotiloilla tautisinta aikaa ja ripuliongelmat voivat olla pahimmillaan. Vasikoiden vastustuskyky voi olla tämän vuoksi heikko. Jos eläinkauppaa tilojen välillä tehdään poikima-aikana, on oltava erityisen varovainen ja ostajan on syytä varautua pitämään ostamaansa eläintä aluksi erillään muusta karjasta. Vasikoiden vieroitus aika on myös riskialtis tuotantovaihe, sillä se on erityisesti hengityselintulehdusten esiintymisaikaa.

Terveystodistuksia laadittaessa arvioidaan seuraavia asioita:

- Suositus siitoseläimiä myyville emotiloille on kuulua Mycoplasma bovis-vastustusohjelman A-tasolle. Vastustusohjelman mukaisesti sierainlimanäytteitä otetaan 20 vasikasta kahdesti 6-12 kk välein kielteisillä tuloksilla ja tämän jälkeen kontrollinäytteet kerran vuodessa.
- Karjassa ei ole havaittu Mycoplasma Boviksen kliinisiä oireita (tyypillisiä hengitystietulehduksia, korvatulehduksia, niveltulehduksia, utaretulehduksia) viimeisen 12 kk:n aikana, eikä eläinlääkärin tekemässä kliinisessä tutkimuksessa ole todettu M. Bovis -tartuntaan viittaavia oireita.
- M. Bovis -epäilyt on tutkittu ETT:n ohjeiden mukaisesti.
- Emotilalla, joka kuuluu A-tasolle, kirjataan Nasevaan puolen vuoden välein eläinlääkärin käynti; vuosikatsaus ja tarttuvien tautien tilannekatsaus
- A-tason tila ei voi ostaa kuin A-tason eläimiä karjaansa tai se putoaa sille tasolle, mikä myyjäkarjassa myyntihetkellä on ollut
- M. Bovis -vastustusohjelman ohjeet ja lomakkeet osoitteessa:
<https://www.ett.fi/sisalto/mycoplasma-bovis-vastustusohjelma> (päivätty 28.2.2017).

Erityisesti Järvi-Suomessa tärkeää on tietää, onko myyjätilalla esiintynyt maksamatoa teuraissa. Maksamadoista on vaikea päästä eroon ja sellaisia eläimiä ei kannata ostaa tilalle, jolla on kosteikkoja laitumella. Jos karjan eläimissä on todettu maksamatoja lihan tarkastuksessa tai muissa tutkimuksissa, löydöksistä on ilmoitettava terveystodistuksella.

Riskien välttäminen eläinkaupassa edellyttää sekä myyjältä että ostajalta vastuullista toimintaa.

Sairas eläin ja toiminta tautiepäilytilanteessa

Sairaات eläimet hoidetaan aina luomutuotannossakin viipymättä. Mikäli taudin syy on epäselvä, diagnoosin varmistaminen laboratoriotutkimuksilla on useampien eläinten sairastuessa isolla tilalla yleensä välttämätöntä. Kun taudin syy tiedetään, ennaltaehkäisy ja lääkitykset voidaan suunnitella mahdollisimman kustannustehokkaasti, vältetään turhaa työtä ja taudin pitkittymisestä johtuvia tappioita, sekä edistetään eläinten hyvinvointia ja harkittua lääkkeiden käyttöä.

Suositeltavaa on terveydenhuoltosuunnitelman yhteydessä sopia yhdessä eläinlääkärin kanssa tavallisimmista tilanteista, joissa näytteenottoon ryhdytään.

Tavanomaisia nautatilan sairausongelmia, joissa näytteiden ottamisella voidaan tilannetta selvittää, ovat esimerkiksi:

- vasikkaripuli
- hengitystietulehdukset/silmä/sierainvuoto/kuume
- luomiset/kuolleena syntyneet vasikat/kehityshäiriöt tai epämuodostumat
- valuttelu/tiinehtymisongelmat
- aikuisten nautojen/isojen lihanautojen tuntemattomasta syystä johtuvat kuolemantapaukset
- lisääntynyt vasikkakuolleisuus
- laiduntavien nuorten nautojen ripuli/huono kasvu
- hermosto-oireet, jalkaviat tai ihosairaus useammalla eläimellä

Kaikkien nautojen hoidossa on tärkeää eristää sairас eläin aina erilleen esim. sairaskarsinaan, jotta mahdollinen taudin leviäminen muihin eläimiin voitaisiin estää. Eläimen hoito on näin myös helpompaa ja eläin saa olla rauhassa muilta eläimiltä. Sairaskarsina tai -karsinat pitää sijoittaa sellaiseen paikkaan, että niiden läpi ei tarvitse kulkea terveiden puolelle. Hyvän käytännön mukaista on järjestää sairaallekin eläimelle näkö- ja hajuyhteys lajitovereihin. Erillään olevan eläimen hyvinvointi on tarkistettava riittävän usein.

Sairas- ja poikimakarsinoita on oltava tarpeeksi. Karsinan pinta-alan tulee minimissään täyttää luomutuotantoehdoissa määritelty pinta-alavaatimus, mutta mitä isompi sen parempi.

Hyvä karsina on vedolta suojattu, hyvin kuivitettu ja kiinteäpohjainen, siellä on vesikuppi ja eläimen kytkentämahdollisuus sekä kylmissä tiloissa lämmitysmahdollisuus. Kamera-valvonta karsinaan helpottaa eläimen seurantaa. Karsinan läheisyyteen on järjestettävä laskutila eläinlääkärin tarvikkeille ja laukulle.

Eläinlääkkeiden käyttö

Eläimille annettujen lääkkeiden käytön tulee olla hallittua. Tuotantoeläimille saa käyttää vain sellaisia lääkevalmisteita tai lääkeaineita, jotka on hyväksytty käytettäväksi niille. Eläinlääkäriin antamia ohjeita lääkkeen käytöstä on noudatettava, erityisesti jos hän antaa valmisteyhteenvedosta poikkeavia määräyksiä varoajoista. Eläin on oltava tunnistettavissa lääkitsemisen, lääkehoidon ja varoajan aikana, esim. eläin on merkitty punaisella merkintävärillä, jalkatarralla tai muulla eläimessä pysyvällä merkinnällä. Varoikamerkinnot on tehtävä selkeästi kirjanpitoon.

Tuotantoeläimelle käytettävän homeopaattisen tai antroposofisen valmisteiden sisältämän lääkeaineen pitoisuus on oltava pienempi kuin 1/10 000 (D4) ja sille on oltava eläinlääkäriin määräys.

Luomukotieläintilalla saa olla vain eläinlääkäriin määräämiä lääkevalmisteita.

Kielletyt valmisteet

Lääkevalmisteiden käyttö ennaltaehkäisevästi on luomukotieläintuotannossa kielletty, lukuun ottamatta fytoterapeuttisia ja homeopaattisia lääkkeitä. *Ennaltaehkäiseväksi lääkevalmisteiden käyttöä ei katsota eläinlääkäriin määräämiä hoitoja.*

Kasvun ja tuotannon edistämiseen tarkoitetut aineet (tässä tarkoituksessa annetut antibiootit, kokkidiostaatit ja muut kasvunedistämisvalmisteet) ovat kiellettyjä. Hormonien ja vastaavien aineiden käyttö lisääntymisen säätelyä varten (esimerkiksi kiimojen samanaikaisamiseen) tai muihin tarkoituksiin on kielletty. Hormonien käyttö yksittäisille eläimille eläinlääkinnällisenä hoitona esim. kiiman käynnistämiseksi, on kuitenkin sallittu.

Varoajat ja hoitokerrat

Luonnonmukaisessa tuotannossa varoaika kaikille eläimistä saataville elintarvikkeille on kaksinkertainen normaaliin varoaikaan verrattuna. Mikäli valmisteen varoaika on 0 vrk, on varoaika tämänhetkisen asetuksen mukaisesti luomutuotannossa aina 48 h. Jos eläin hoidosta huolimatta ei parane, se voidaan laittaa teuraaksi kun lääkevalmisteen normaali varoaika on kulunut umpeen. Tällöin eläin on kuitenkin myytävä tavanomaisena. Vasta kun luomuvaroaika on mennyt umpeen, voidaan eläin myydä teurastamolle luomuna.

Eläintä, jonka tuotantoelinkaari on yli vuoden, voidaan hoitaa lääkevalmisteilla 12 kuukauden aikana kolme hoitokertaa. Neljä hoitokertaa 12 kuukauden aikana hoidettu eläin katsotaan tavanomaisesti kasvatetuksi ja sen on aloitettava siirtymävaihe alusta. Tarkasteluajanjakso on 12 kuukautta taaksepäin viimeisestä hoitotapahtumasta. Eläintä, jonka tuotantoelinkaari on alle vuoden, voidaan lääkittää hyväksytysti vain yhden kerran eläimen elinaikana. Toisen lääkintäkerran jälkeen on eläimen aloitettava siirtymävaihe alusta. Yleensä naudanlihantuotannossa hoitokertoja tulee hyvin vähän, joten luomun asettamat rajoitteet eivät ole vaikeita noudattaa.

Hoitokerraksi katsotaan kaikki yhtä sairastapausta varten annetut lääkehoidot edellyttäen, että kyseessä on saman sairauden hoito. Hoitava eläinlääkäri määrittää, milloin on kyse saman sairauden hoidosta. Myös mahdollisten reseptivapaiden ns. itsehoitolääkkeiden käyttö katsotaan hoitokerraksi.

Hoitokertoja laskettaessa lääkehoitoihin ei lueta loislääkitystä, rokotteita eikä pakollisia taudinvastustusohjelmiin kuuluvia lääkityksiä, mutta näidenkin kohdalla tulee noudattaa varoikamääräyksiä. Hoitokerraksi ei lasketa myöskään homeopaattisen tai fytoterapeuttisen valmisteen käyttöä.

Hoitotoimenpiteiden turvallista suorittamista varten on naudanlihatilalla hyvä olla tarkoitusta varten suunniteltu hoitohäkki taikka karsina, jossa eläin turvallisesti saadaan lukittua paikoilleen etuaidan ja esim. porttien avulla. *Eläintä ei saa jättää kiinnitetyksi pidemmäksi aikaa kuin mitä hoitotoimenpiteen takia on välttämätöntä.*

Kiinnioton ja -pidon tulee tapahtua siten, ettei eläin pääse loukkaamaan itseään. Tilanteista, jolloin eläintä pidetään kytkettynä, tulee olla kuvaus kotieläinten luomusuunnitelmassa.

Parasta hoitoa on ennaltaehkäisy. Eläinten luonnollisesta vastustuskyvystä ja hyvinvoinnista huolehtimalla minimoidaan loisten haittavaikutukset. Laidunkierto on järjestettävä siten, että eläimiä ei laiteta keväällä ensimmäiseksi lohkoille, joita on laidunnettu viimeiseksi edellisenä syksynä. Alkukesästä laidunnetaan mahdollisimman loispuhtaita lohkoja. Loiset eivät siirry kovin kauaksi lantakasoista, vaan niitä on eniten juuri kasojen ympärillä hylkylaikuissa. Kun lohkoa vaihdetaan riittävän usein ja laitumia ei syötetä liian tarkkaan, jättävät eläimet syömättä juuri nuo riskisimmät kohdat ja loiskierto siltä osin vähenee. Akuuteissa ja hankalissa tapauksissa loisten torjuntaan on nykyisin saatavilla eläimen selkään kaadettavia valmisteita, joiden käytöstä kannattaa keskustella eläinlääkärin kanssa, jos ennaltaehkäisy on unohtunut ja ongelma ryöpsähtänyt pahaksi. Loislääkkeiden käytölle on aina oltava eläinlääkärin määräys, joka nykyisin yleensä perustuu sontanäytteistä tehtyihin loismäärityksiin.

Hengitystietulehdukset syntyvät yleensä useamman yhtäaikaisen tekijän yhteisvaikutuksena. Varsinaisena taudinaiheuttajana on yleensä virus tai bakteeri, mutta olosuhteilla, hoidolla ja ruokinnalla on huomattava vaikutus. Veto, kylmyys, kosteus, pölyisyys, stressi, heikko vastustuskyky (usein seleenipuutoksen aiheuttama), ahtausta, suuri määrä eläimiä yhdessä tai toisilleen vieraiden eläinten sekoittaminen ovat tyypillisiä altistavia tekijöitä. Parhaiten hengitystiesairaudet pidetään kurissa tarjoamalla eläimille mahdollisimman hyvät olosuhteet ja hoito. Sairastuneet yksilöt on hoidettava välittömästi.

Seleenipuutos saattaa aiheuttaa yllättäviä ja vakavia oireita, joten seleenin saannista tulee huolehtia. Luonnonmukaisesti tuotetuissa rehuissa seleenimäärät ovat hyvin vähäisiä johtuen Suomen seleeniköyhästä maaperästä. Siksi seleenin saanti tulee aina varmistaa kivennäisvalmisteiden kautta. Pienen vasikan ainoa seleeninlähde on oma emä tiineyden loppuvaiheessa istukan kautta ja syntymän jälkeen maito. Jos emä ei saa seleeniä riittävästi, näkyvät oireet ensimmäisenä vasikassa. Osa vasikoista voi syntyä kuolleena ja toiset olla niin heikkoja, etteivät pysty imemään tai nousemaan seisomaan. Myöhemmässä vaiheessa esiintyy lihasrappeumaa ja pahimmillaan sydänrappeumaa, joka voi aiheuttaa äkkikuoleman. Seleenipuutteen tärkein hoitokeino on ennaltaehkäisy, joten seleeniä sisältävien kivennäisvalmisteiden tulee kuulua luomunautatilan jokapäiväiseen ruokintaan. Suositus on, että eläimelle päivittäin annettavasta seleenistä ainakin puolet olisi orgaanista, koska epäorgaaninen seleeni (natirumseleniitti) on huonommin imeytyvää eikä varastoidu elimistöön. Jotta seleeni toimisi kunnolla, tarvitsee se rinnalleen aina myös E-vitamiinin, joten varmista, että antamassasi tuotteessa on niitä molempia. Erityisen tärkeää on varmistaa emojen riittävä seleenipitoisen kivennäisen syönti tiineyden viimeisinä kuukausina ja imetyskauden aikana. Akuuteissa tapauksissa on eläinlääkäriltä mahdollista saada seleeniä pistoksina, mutta niiden vaikutus on vain noin kaksi kuukautta. On myös huomioitava, että pistoksena annettu seleeni on lääke eli siitä seuraa hoitokerta.

Nautaeläimen lopettaminen

Eläinsuojelusäädösten mukaan eläimen lopetus on suoritettava mahdollisimman nopeasti ja kivuttomasti. Eläimen saa lopettaa vain henkilö, jolla on oltava riittävät tiedot lopetusmenetelmästä ja lopetustekniikasta sekä riittävä taito toimenpiteen suorittamiseksi. Lopetettavaa eläintä on pidettävä kiinni tai sen liikkumista rajoitettava siten, että se säästyy lopettamisessa kaikelta vältettävissä olevalta kivulta, tuskalta, kärsimykseltä, vahingoittumiselta tai ruhjoutumiselta. Eläimen lopettavan henkilön on varmistettava, että eläin on kuollut ennen kuin sen hävittämiseen tai muihin toimenpiteisiin ryhdytään. Monilla alueilla löytyy ammattitaitoisia hätäteurastajia, jotka ovat erikoistuneet tiloilla tehtäviin teurastuksiin. Varaa yhteystiedot valmiiksi, jotta saat nopeasti tilattua hätäteurastajan tarvittaessa.

Tuotantoeläinten suojelusta lopetuksessa on olemassa kansallista lainsäädäntöä. Eläinsuojelulain mukaan hätätapauksessa esim. loukkaantumisen yhteydessä, eläimen

kärsimyksen pitkittymisen estämiseksi ja jos lopetusasetuksen mukaisia lopetusmenetelmiä ei ole mahdollista käyttää tai jos eläintä ei saada kiinni, se voidaan lopettaa myös muulla tavalla, kuitenkin niin, ettei eläimelle aiheuteta tarpeetonta kärsimystä.

Raatojen hävittäminen

Kaikkia nautatiloja koskevat säädökset raatojen käsittelystä. Kuolleena syntyneiden tuotantoeläinten raatojen hautaaminen on sallittua koko maassa edellyttäen, että noudatetaan hautaamisesta annettuja säädöksiä. Näiden raatojen osalta koko Suomi on syrjäistä aluetta.

Kuolleena syntyneiden eläinten hautaamisesta on pidettävä kirjaa. Tieto kuolleena syntyneistä vasikoista tulee ilmoittaa nautarekisteriin.

Hautaamisessa on otettava huomioon

- Kuollutta eläintä ei saa haudata pohjavesialueelle, vedenottamon suoja-alueelle, alle 250 metrin etäisyydelle kaivosta tai vesistöön viettävään rinteeseen eikä alueelle, jota kynnetään tai kaivetaan pian hautaamisen jälkeen.
- Kuollut eläin on haudattava vähintään 1 metrin syvyyteen. Ruho on peitettävä heti niin, että ketut, rotat, lokit tai muut eläimet eivät pääse käsiksi haudattuun eläimeen.
- Kuolleen eläimen ruho on hautaamisen yhteydessä tarvittaessa kalkittava tai käsiteltävä desinfiointiaineella taudinaiheuttajien tuhoamiseksi.
- Kuollutta eläintä ei saa haudata muovisäkissä tai muussa maatumattomassa pakkauksessa.

Muiden kuin kuolleena syntyneiden raadot tulee toimittaa raatokeräilyyn. (Kuusamo, Taivalkoski, Hyrynsalmi, Kuhmo, Suomussalmi, Ristijärvi, Puolanka, Pudasjärvi, Kiiminki ja li sekä Lapin aluehallintoviraston alue eivät kuulu keräilyalueeseen).

Erityisesti kesäaika on haastava raatojen säilytyksen suhteen. Ilmoita raato keräilyyn heti, jotta nouto tapahtuu mahdollisimman pian.

Tilalla tapahtuvan käsittelyn helpottamiseksi ja raadon laadun parantamiseksi sekä mahdollisten tautien leviämisen ehkäisemiseksi, otetaan käyttöön. esim.

- kannellinen muovialusta
- pressu, pienemmillä eläimillä esim. tiivis suursäkki
- varta vasten tehty betonibunkkeri
- kylmäsäilö tai kylmäkontti (voi olla oma tai useamman tilan yhteinen-> yhteiskäytössä oltava tarkka, ettei levitetä tauteja tilalta toiselle)

Olennainen osa tilakäsittelyn kehittämistä on tilan ajoväylät:

- noutopaikan sijainti ja merkintä (tarkka osoite)
- kunnan yhteys yleiseltä tieltä noutopaikalle sekä
- mahdollisuus ajaa suoraan raadon viereen ilman peruuttelua ja vekslaamista.

Tuottajan antamien tietojen oikeellisuus auttaa niin ajojärjestelyssä kuin noudon fyysisessä toteutuksessa.

Muista ilmoittaa tarkat yhteystiedot (mm. puhelinnumero ja sähköpostiosoite), oikea nouto-osoite ja suosi sähköisiä tilausmuotoja (Raatonetti). Puhelinnumero on tärkeä, koska keräilijät soittavat ennen tilalle tuloa.

Tuottajan on huolehdittava, että raatokeräilijän noutaman raadon EU-tunnus on oikein ja selvästi merkittynä raatokeräilylomakkeelle. Erittäin tärkeää tämä on tapauksissa, joissa EU-korvamerkki puuttuu ja raatokeräilijä joutuu kiinnittämään raatoon raatokeräilyn yksilötunnuksen.

Kuolleen naudan tietoja nautarekisteriin ilmoitettaessa on muistettava ilmoittaa myös raadon hävitystapa, jotta tiedot rekisterissä ovat ajan tasalla ja täydelliset.

Tee ilmoitus heti, ettei se unohdu, vaikka itse naudan lopetuksen kyllä mielellään unohtaakin mahdollisimman nopeasti.

Noutotapahtuman kestolla on suuri merkitys raatokeräilyn kokonaisuuteen. Noutotapahtuman keston voivat vaikuttaa sekä tuottaja että kuljettaja. Valmistele kaikki etukäteen noutoa varten, niin lastaus käy nopeammin. Tilalta tapahtuvan noutotapahtuman nopeuttaminen tarjoaa mahdollisuudet suuriin kustannussäästöihin. Jo viiden minuutin lyhennys tilalla kuluvaan aikaan merkitsee noin 3 000 tunnin aikasäästöä vuositasolla. Säästynyt aika voidaan käyttää ajamiseen, joten työajansäästön lisäksi saadaan kalustosäästöjä, noudot tapahtuvat nopeammin ja raatojen säilytysaika tilalla lyhenee. Mitä tehokkaammin homma toimii, sitä nopeammin raato lähtee omastakin pihasta tarpeen tullen.

7. LUOMUNAUTOJA KOSKEVIA HOITOKÄYTÄNTÖJÄ

Eläinten hyvinvoinnista yleisesti

Huolellisella hoidolla saadaan hyviä ja elinvoimaisia vasikoita ja aikuisia eläimiä.

Emien, sekä lypsy- että emolehmien, oikea ruokinta tunnuskaudella on tärkeää. Myös oikeat kivennäiset niin tunnuskaudella, kuin imetys- ja laidunkaudellakin vaikuttavat hyvään lopputulokseen. Kasvaville lihanautoille tulee olla oma kivennäisensä eli oikea kivennäinen aina oikeassa tuotantovaiheessa. Tarvittaessa tulee hoitaa niin puutokset kuin sairaudetkin eläinlääkärin kanssa ajoissa.

Ruokinnalliselta ja säilönnälliseltä laadultaan hyvät rehut edistävät terveyttä ja hyvinvointia. Kaikilla eläinryhmillä on oltava riittävästi vettä saatavilla, myös pikkuvasikoilla. Liian vähäinen veden saanti voi olla kasvua rajoittava tekijä.

Eläinten ryhmittely iän ja koon mukaan vaikuttaa hierarkiaan ja sitä kautta eläinten hyvinvointiin. Naudoilla syömiseen ja märehkimiseen kuluu suurin osa vuorokaudesta. Jos eläin joutuu pitkiä aikoja odottelemaan ruokaa, se ei välttämättä pysty maksimaaliseen tuotokseen. Syömis- ja lepoaikaan vaikuttaa merkittävästi eläimen asema laumassa. Jos pihatossa on rehua tai ruokailupaikkoja rajallisesti tarjolla, alempiarvoiset eläimet pääsevät syömään vasta muiden jälkeen. Hyviin käytäntöihin kuuluu eläinten aktiivinen seuraaminen ja sen varmistaminen, että jokainen saa riittävästi ravintoa. Eläimet monesti suosivat tiettyjä ruokailupaikkoja, joten rehun riittävydestä niissä tulee erityisesti huolehtia.

Jos tilaa tai makuupaikkoja ei ole riittävästi, ryhmän nuorimmat ja siten myös alimpana arvoasteikossa olevat eläimet makaavat vähemmän ja seisoskelevat enemmän kuin vanhemmat naudat. Alempiarvoisten nautojen vuorokausirytmä voi jopa muuttua. Myös eläinten riittävä kuivitus vaikuttaa eläinten hyvinvointiin ja sitä kautta vastustuskykyyn.

Tuotantohygieniaa nautatiloilla

Yleistä tuotantohygieniaa noudattamalla pystytään ennaltaehkäisemään monia ongelmia.

Huomioi siis:

- eläinsuojelusäädösten noudattaminen
- tuotantotiloissa selvästi ns. puhtaan ja likaisen puolen erillään pito
- ruokintapöytien puhtaus – pilaantunut rehu ei maistu, joten eläimet syövät vähemmän ja tautiriski kasvaa. Ruokintapöydän puhdistus tehdään päivittäin harjaamalla ja tarvittaessa pesemällä esim. painepesurilla
- juomakuppien ja -altaiden puhtaus, tarkistus päivittäin, puhdistus tai pesu säännöllisesti ja aina tarpeen vaatiessa. On huomiotava, että luomussa on sallittua käyttää kotieläinrakennusten ja laitteiden puhdistukseen ja desinfiointiin vain asetuksessa lueteltuja aineita.
- rehuhygieniasta huolehtiminen niin teko-, säilytys- kuin jakovaiheessakin (sekä nurmirehut että väkirehut). Myös rehunjakovaunujen hygieniasta on muistettava huolehtia, rehua jää helposti reunoille ja kulmiin pilaantumaan – seuraavaa erä tehtäessä se saattaa pilata uudenkin rehun.
- jyrksijoiden ja muiden haittaeläinten torjunta luomutuotannossa sallituin keinoin
- riittävä kuivitus – se takaa puhtaat eläimet ja sitä kautta puhtaat teuraat. Varaa riittävästi hyvälaatuaista kuiviketta.
- lannan tyhjennys tuotantorakennuksesta riittävän usein. Se vähentää kuivikkeiden tarvetta ja eläimet pysyvät puhtaampina. Tyhjennyskin käy nopeammin, kun on vähemmän tyhjennettävää kerralla. Jatkuva seisominen märässä sonnassa aiheuttaa eläimille helposti sorkkatulehduksia ja ontumista.

Ohjeita nautojen käsittelyyn

Nautakarjan kiinniottamisessa ja käsittelyssä on erittäin tärkeää erityisesti emotiloilla, että eläinten seurassa vietetään aikaa. Tällöin eläimet oppivat tunnistamaan hoitajansa ja luottamaan heihin ja niitä on siten helpompi lähestyä, jos esim. laittaa vasikoille korvamerkkejä tai jos tarvitsee antaa poikima-apua.

Varovaisuutta pitää tietenkin aina noudattaa ja vaikeat yksilöt poistaa karjasta. Yksittäistä eläintä on vaikea saada kuljetettua yksinään. Siirrettäessä eläimiä paikasta toiseen kannattaa hyödyntää lauman johtajaa, jolloin muut seuraavat helpommin mukana. Ne pysyvät näin yleensä paljon rauhallisempina ja siirto sujuu helpommin. Eläinten oikea ryhmittely helpottaa aina siirtoa, kun koko lauma voidaan siirtää kerralla.

Jo rakennussuunnitteluvaiheessa huomioidaan portit ja kulkureitit siten, että eläinten siirtely ja käsittely olisi mahdollisimman helppoa. Jos eläimiä punnitaan, kannattaa vaaka sijoittaa paikkaan, mistä eläimiä kuljetetaan säännöllisesti. Näin punnitus sujuu lähes huomaamattomasti.

Kulkukäytävien seinien ja aitojen tulee olla sellaisia, etteivät eläimet paniikissaan yritä hypätä niistä yli – riittävän korkeita ja mielellään umpinaisia.

Pihatot on suunniteltava siten, että eläimet voi eristää toiseen osastoon lannan tyhjennyksen ajaksi.

Muutama lukittava esim. ruokintaportti helpottaa eläimen kiinniottamista tai hoitoa sairas- tai poikimakarsinassa. Hoitohäkit ovat hyviä eritoten emolehmätiloilla. Siirrettävillä irtoaidoilla on helppo tehdä kulkureittejä ja ajaa eläimiä pienempään alueeseen. Siirrettävillä aidoilla voi tehdä myös laitumelle väliaikaisen aitauksen, johon voi ajaa esim. eläimiä, joille täytyy laittaa korvamerkki. Aitoja voi siirrellä tarvittaessa vaikka etukuormaajalla.

Laitumella voidaan aitanauhaa käyttää apuna, jos joudutaan ajamaan karkuteillä olleita eläimiä takaisin. Kahdelle ihmiselle tulee paljon lisäapua, jos he kuljettavat aitanauhaa välissään. Eläimet ovat tottuneet pelkäämään sähköistä nauhaa, joten ne eivät yritä mennä ihmisten välistä. Aitanauhan kanssa rauhallisesti kävellen voidaan eläimiä helpommin ajaa haluttuun suuntaan.

Hyvin koulutettu paimenkoira on verraton apu nautojen siirtämisessä ja käsittelyssä.

Naudoille suoritettavat toimenpiteet

Nautojen normaali merkintä korvamerkein on luomutuotannossa sallittu. Karsinoiden ja ruokintapöydän rakenteiden tulee hyvien käytäntöjen mukaan olla sellaisia, että korvamerkkien niihin kiinnijäämisen ja siten korvan repeytymisen riski on mahdollisimman pieni.

Lukuun ottamatta eläinten merkitsemistä, tulee luonnonmukaisessa eläintuotannossa välttää rutiininomaisia eläimille suoritettavia toimenpiteitä ja niiden toteuttamiselle tulee olla peruste. Seuraavat toimenpiteet ovat sallittuja vain eläinlääkärin suorittamana käyttäen asianmukaista anestesiaa ja kivunlievitystä, mikäli ne suoritetaan turvallisuussyistä tai jos niiden tarkoitus on tapauskohtaisesti parantaa eläinten hyvinvointia:

- *naudan sarvien poistaminen kirurgisin toimenpitein sekä naudan sarven aiheen tuhoaminen. Huomioi, että nupoutukseen ja sarvien poistoon on aina haettava poikkeuslupa ennakkoon ELY-keskuksesta luomuvälvontalomakkeella 9b*
- *naudan kastointi tuotteiden laadun ja perinteisten tuotantomenetelmien säilyttämiseksi*

Nupoutuksen sijaan on hyvä käyttää nupoja rotuja aina kun se on mahdollista.

Kuivikkeet

Kuivikkeena tulee luomukotieläintuotannossa käyttää olkea tai muuta luonnonmateriaalia. Ensisijaisesti tulee käyttää luomulaatuista luonnonmateriaalia. Mikäli luonnonmukaisesti tuotettua luonnonmateriaalia ei ole saatavilla, voidaan luomueläinten kuivitukseen käyttää esim. turvetta, hiekkaa, tavanomaisen viljan olkea, tavanomaisesti tuotettua ruokohelpeä, sahateollisuuden sivutuotteita ja tavanomaisen heinänsiemenen puinnin yhteydessä syntynyttä olkea. Kerättäessä kuivikkeita tavanomaisilta tiloilta on muistettava, että osa kemiallisista kasvisuojeluaineista aiheuttaa rajoituksia oljen käytölle, eikä näin käsiteltyjä olkia tule käyttää edes kuivikkeena. Tällaisia aineita ovat osa korrenvahvistajista ja kasvitautiaineista, mutta myös jotkin rikkakasvien torjunta-aineet. Hyviin käytäntöihin kuuluu, että olkea luovuttavalta tilalta selvitetään mahdollisesti käytetyt kasvisuojeluaineet ja toimitaan varo-ohjeiden mukaisesti. Lisäksi pidetään aina kirjanpitoa kerätyistä tavanomaisista kuivikeoljista ja niiden toimittajista. Varastokirjanpidossa olevat määrät helpottavat tuotteiden erillään pidon varmistamista.

Taulukko 5: Kuiviketarve

Arvioita kuiviketarpeesta	Kestokuivike	Vinokuivike	Makuuparsi
Kuivikemenekki, suhdeluku	10	3-5	1-2
Kuivikkeiden soveltuvuus - = huono + = kohtalainen ++ = hyvä +++ = erittäin hyvä	pitkä olki +++ olki-turve +++ olkisilppu ++ kutteri ++ turve +	pitkä olki - olki-turve +++ olkisilppu ++ kutteri +++ turve +++	pitkä olki olki-turve +++ olkisilppu +++ kutteri + turve +++
Arvioitu minimi kuivikemenekki per emo + vasikka tai lihasonni	silputtu olki 10 kg/pv = 2000 kg/v = 10 pyöröpaalia olki 60 %:turve 40 % = 4 pyöröpaalia olkea+ 2-3 m ³ turvetta	silputtu olki 3-5 kg/pv = 600-1000 kg/v = 3-5 pyöröpaalia 1,5-3 m ³ turvetta	silputtu olki 1-2 kg/pv = 200-400 kg/v = 1-2 pyöröpaalia

Kuivikkeita tulee paalata vain lohkoilta, joilla ei ole esiintynyt helposti leviäviä ja hankalasti luomussa torjuttavia rikkakasveja (esim. hukkakauraa). Myös monet yksivuotiset rikkakasvit leviävät herkästi huonolaatuisen kuivikkeen mukana.

Ruokohelpi on kuivikkeena toimiva, mutta senkin laatuun on kiinnitettävä huomiota. Tavanomaisen kuivaheinän käyttö luomueläinten kuivikkeena on kielletty. Jos olosuhteet kuiviketta kerättäessä eivät ole olleet suosiollisia ja paaleihin on päässyt kertymään hometta joko tekovaiheessa tai varastossa, tulee eläimet mahdollisuuksien mukaan siirtää pois kuivikkeen levittämisen ajaksi. Myös omasta hengityssuojauksesta on huolehdittava.

Hyvillä hiekkapohja- ja kompostipohjaparsilla voidaan merkittävästi vähentää kuiviketarvetta pihatossa.

Mikäli tilalla käytetään myös rehuksi luomuoletta, on kuivikeoljet varastoitava niin selkeästi erillään, ettei minkäänlaista sekoittumisvaaraa eri tuotantotavoilla tuotettujen erien välillä ole olemassa. Myös tilapäistyöntekijöiden täytyy tietää, missä varastossa on rehua ja missä kuiviketta. Varastokirjanpidossa on oltava eri erien seuranta. Rehuksi tarkoitetut oljet tarjotaan eläimille ruokintapöydältä tai häkistä.

8. LUOMUREHUT

Luonnonmukaisessa tuotannossa otetaan eläinten ruokinnassa huomioon paitsi niiden ravinnontarpeet, myös muu ruokintaan perustuva hyvinvointi. Eläimet on pääsääntöisesti ruokittava luonnonmukaisesti tuotetuilla rehuilla. Ensisijaisesti käytetään oman luomuyksikön rehuja, mutta on mahdollista käyttää osittain myös ostorehuja. Ostorehut tulee aina hankkia luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään kuuluvalta toiselta tilalta tai yrityksestä.

Eläinten ruokinnassa ei ole luomutuotantoehtojen mukaan sallittua käyttää aminohappoja tai kasvu- ja tuotannon edistämiseen tarkoitettuja aineita. Kemiallisten liuottimien käyttö on kielletty, jolloin esim. rouhevalmisteiden syöttö ei ole mahdollista, vaan niiden tilalle sopivat luomutuotannossa puristeet.

Rehuomavaraisuus

Nautojen ruokinnassa edellytetään luomutuotannossa vähintään 60 % rehuomavaraisuutta (tämä prosenttiosuus nousee 70 prosenttiin 1.1.2024.). Jos oman tuotantoyksikön rehut eivät riitä, voidaan rehuja tuottaa myös yhteistyössä saman alueen muiden luonnonmukaisten tilojen tai rehualan toimijoiden kanssa.

Jo luomukotieläintuotantoa aloitettaessa tulee pohtia, mihin saakka rehuomavaraisuus omalla tilalla riittää ja mitä rehuja joudutaan ostamaan sekä mistä niitä saa. Myös normaalista poikkeavien satovuosien varalle tulee laatia ennakkoon suunnitelmat. Erityisesti eläintuotantoa laajennettaessa rehuntuotannon riittävyys kannattaa pitää mielessä, jotta lisääntynyt rehutarve ei tuo mukanaan ylimääräisiä ongelmia. Hyvä käytäntö on, että rehustuksen järjestämisestä tehdään ennakkoon kirjallinen suunnitelma, jossa huomioidaan poikkeustilanteetkin – suunnitelmaa päivitetään tarvittaessa.

Siirtymävaihelohkojen rehut

Siirtymävaiherehuksi lasketaan 2. siirtymävaihevuoden pelloilta (SV2) korjattu rehu. Omalta tilalta korjattua SV2-rehua voidaan syöttää luomueläimille 100 % niiden päivittäisestä rehun kuiva-aineesta. Mikäli eläimille myös ostetaan siirtymävaiherehua, laskee sen suurin mahdollinen käyttömäärä 25 %:iin. Prosenttiosuudet lasketaan kasviperäisten rehujen

kuiva-aineesta. Eläimillä, joiden tuotantoelinkaari on yli vuoden (naudat pääosin) on prosenttiosuuden tarkasteluajanjakso tarkastuksesta edelliseen tarkastukseen. Jos eläin syö tarkastusten välisenä aikana esim. 4 000 kg kasviperäistä rehun kuiva-ainetta, voi siitä enintään 25% eli 1000 kg ka olla SV2-rehua silloin, kun osa SV-rehusta on ostettua.

SV1-rehu

Ensimmäisen siirtymävaihevuoden pelloilta korjattu rehu on tavanomaista, eikä sitä voida ostaa luomueläimille toiselta luomutilalta. Omalta tilalta korjattua SV1-rehua voidaan kuitenkin luomukarjalle syöttää kasviperäisen rehun kuiva-aineen kokonaismäärästä vuosittain enintään 20 %. Tämä poikkeus koskee ainoastaan valkuaiskasveja ja karkearehua eli lohkot ovat joko pysyviä laitumia, niillä kasvaa monivuotisia rehukasveja tai valkuaiskasveja. Valkuaiskasvi tarkoittaa hernettä, härkäpapua, makeaa lupiinia, rypsiä tai rapsia, tai se on seoskasvusto, jonka kylvösiemenmäärästä yli 50 % on edellä mainittuja lajeja. SV1-laidun tai rehulohkot eivät ole saaneet kuulua tilan luomuyksikköön viitenä aiempana vuotena. Karkearehusato voidaan hyödyntää laiduntamalla, korjaamalla monivuotisten rehukasvien sato (säilörehu, kuivaheinä) tai korjaamalla suojavilja kokoviljasäilörehuksi monivuotisen nurmen perustamisen yhteydessä.

SV1-lohkon kasvustolla tulee aina olla yhteys monivuotiseen karkearehuun tai valkuaiskasveihin. Siksi luomueläimille ei voi syöttää SV1-lohkolta esim. puitua suojaviljaa, ei-suojaviljana olevaa pelkkää kokoviljasäilörehua tai raiheinäkasvustoja. Lisäksi tulee huomioida, että SV1- ja SV2-rehujen yhteismäärä ei saa ylittää SV2-rehulle annettua enimmäismäärää.

Eri tuotantovaiheissa olevat rehut (LUOMU, SV2, SV1) on aina selkeästi varastoitava erillään toisistaan – esim. eri siilot, aumat, paalit. Myös varastokirjanpidossa niiden määrät ja kulutus tulee olla eriteltynä.

Taulukko 6: Esimerkkejä eri tuotantovaiheen rehujen mahdollisista syöttöprosentista:

Oma ja/tai osto LUOMUrehu 100 %
Oma ja/tai osto LUOMUrehu ja oma SV2-rehu 100 %
Oma SV2-rehu 100 %
Oma ja/tai osto LUOMUrehu 80 % + oma SV1-rehu max 20 %
Oma SV2-rehu 80% + oma SV1-rehu max 20 %
Oma ja/tai osto LUOMUrehu ja oma SV2-rehu 80 % + oma SV1-rehu max 20 %
Oma ja/tai osto LUOMUrehu 75 % + osto SV2-rehu max 25 %
Oma ja/tai osto LUOMUrehu 70 % + oma ja osto SV2-rehu max 25 %
Oma ja/tai osto LUOMUrehu 70 % + osto SV2-rehu 5 % + oma SV1-rehu max 20 %

Karkearehu

Karkearehuja ovat luomutuotantoehtojen mukaan nurmirehut, laidunruoho, naatit, viljakasvien oljet, viherjauhot (ei kuitenkaan ainoana karkearehuna) ja rehuna käytettävät juurikasvit (ei kuitenkaan peruna).

Nautojen ruokinnan tulee perustua mahdollisimman paljon laidunten hyödyntämiseen, mikä tarkoittaa normaalisti vähimmillään Etelä-Suomessa neljän kuukauden laidunkautta, keskisessä Suomessa kolmea ja puolta kuukautta sekä Pohjois-Suomessa kolmea kuukautta. Laidunnuksen käytännön toteutuksen suunnitteluun tulee kiinnittää huomiota jo heti luomuvalvontaan ilmoittautumista suunniteltaessa. Tavoitteena on, että laidunnuksen kautta täytetään mahdollisimman iso osa nautojen rehuntarpeesta. Lohkojen ja kulkurettien suunnittelulla saadaan laidunnuksen toteutuksesta sujuvaa ja eläimet saavat laadukasta laidunrehua syödäkseen koko laidunkauden ajan. Laidunkaudella eläinten on päästävä laitumelle päivittäin, mutta ne voivat olla kuitenkin tarvittaessa vaikka yöt sisällä lisäruokinnalla.

Luomutuotantoehdot edellyttävät, että nautojen maataloudesta peräisin olevan rehun päiväannoksen sisältämästä kuiva-aineesta on vähintään 60 % karkearehua (tuoreena, kuivattuna tai ilmatiiviisti säilöttynä). Toisin päin ajateltuna tämä tarkoittaa, että väkirehun osuus ruokinnasta voi olla maksimissaan 40 % rehun kuiva-aineesta päivittäin. Alle kuuden kuukauden ikäisille ei ole maksimiväkirehuprosenttia, mutta niidenkin ruokintaan käytetään aina mahdollisimman paljon hyvää karkearehua.

Rehun säilöntäaineet

Säilörehulla tarkoitetaan luomutuotantoehdoissa ilmatiiviillä säilöntämenetelmällä tehtyä rehua. Säilörehun valmistuksessa sallitut lisäaineet ovat entsyymit, hiivat ja bakteerit (mikro-organismit). Mikäli säilörehun valmistuksessa käytetään muurahaishappoa, natriumformiaattia, propionihappoa tai natriumpropionaattia, on näiden käytöstä oltava selvitys kotieläinten luomusuunnitelmassa. Muita raaka-aineita sisältävien säilöntäaineiden käyttö ei ole sallittua.

Säilöntäaineiden valmistajat ja markkinoijat vastaavat siitä, että tuote on luonnonmukaiseen tuotantoon soveltuva, mikäli pakkauksessa on siitä merkintä. Säilöntäaineen käyttö on hyvien käytäntöjen mukaan suositeltavaa säilörehun laadun varmistamiseksi. Huomioitava on, että tavanomaisen melassin käyttö säilörehun säilöntään ei ole sallittua. Luomulaatuista melassia voidaan käyttää. Myös ostettaessa säilörehua, tulee varmistua, että on käytetty luomutuotannossa sallittua säilöntäainetta. Kun tehdään rehuntuotantosopimuksia, on sovittava kuka vastaa säilöntäaineen luomulaatuisuudesta.

Rehukasvit

Säilö- ja laidunrehuntuotanto luomutilalla perustuu pitkälti palkokasvien hyödyntämiseen typensitojina ja rehun valkuaispitoisuuden nostajina. Tärkeimpiä monivuotisten nurmien

palkokasveja Suomen olosuhteissa ovat apilat (puna-, alsike- ja valkoapila), joiden rinnalla käytössä ovat yleistymässä mailaset sekä pienemmässä määrin keltamaite ja vuohenherne.

Puna-apila on apiloista satoisin ja useita lajikkeita sekoittamalla saadaan satoisuuden lisäksi myös talvehtimisvarmuutta. Alsikeapila on hyvä valinta hieman heikompikuntoisille lohkoille, joiden pH-tila tai vesitalous eivät ole optimaalisia. Valkoapila on erityisesti laidunkasvina parhaimmillaan kestäen muita paremmin tallausta ja peittäen rönsyillään myös mahdolliset aukkopaidat.

Mailaset tarvitsevat viihtyäkseen hyvän pH-tilan omaavan lohkon ja reippaan kaliumlannoituksen. Niitä kannattaa kokeilla seoksissa lohkoilla, joilla pohjavesi ei ole lähellä pintaa. Talvehtimisen varmistamiseksi vesi ei saa jäädä pellolle seisomaan. Viihtyessään mailaset antavat monta maittavaa ja valkuaispitoista satoa kesässä. Parhaisiin tuloksiin päästään käyttämällä monipuolisia seoksia sekä lajeista että lajikkeista ja valitsemalla seokset nurmen käyttötavan mukaan eli laitumille erilaisia kasveja kuin säilörehukäyttöön.

Jos palkokasvit tuntuvat valtaavan koko kasvualan, kannattaa heinäkasveista suosia lajeja, joiden jälkikasvukyky on hyvä. Timotei antaa ensimmäiseen satoon laadukasta rehua, mutta on jälkikasvukyvyltään heikko – tosin lajikkeiden välillä on tässäkin jonkin verran eroja. Parempia kilpailijoita palkokasvien kanssa ovat nurmi- ja ruokonata sekä suotuisilla alueilla koiranheinä, rehukattara ja englannin raiheinä. Laitumilla niittynurmikka on kestävä. Heinäkasveja valitaan seoksiin useita lajeja sekä lajikkeita ja käytetään reilua siemenmäärää.

Täydennystä rehustukseen tuovat erilaiset yksivuotiset säilörehu- ja laidunkasvustot, joissa palkokasvina ovat mukana herne, härkäpapu, lupiini sekä persianapila. Yksivuotisten palkokasvien valinnassa tulee kiinnittää huomiota lajikevalintaan, jotta säilörehukäyttöön tulee hankittua juuri sadontuottokyvyltään parempi vihantalajike eikä puitava. Yksivuotiset palkokasvit tuovat mukanaan monipuolisuutta sekä tyypillisesti monivuotisia kasveja korkeampia valkuaispitoisuuksia. Seoksiin laitetaan normaalisti mukaan viljoja, joista maittavin on vehnä, mutta yleensä parhaat sadot antavat kevätruisvehnä ja kaura.

Erilaisista seossuhteista löytää kokeilemalla omille pelloilleen ja omaan ruokintakäyttöön parhaiten sopivat versiot. Eri lajit täydentävät toisiaan ja toisaalta myös yllyttävät toisiaan kasvamaan entistä paremmin.

Rikkakasvien torjunta kasvustoista on ensiarvoisen tärkeää, jotta eläimille saadaan ensiluokkaista rehua. Tärkein torjuntamuoto luomutuotannossa on ennaltaehkäisy: puhtaan kylvösiemenen käyttö, huolelliset ja oikein ajoitetut muokkaukset, pientareiden ja laidunten puhdistusniitot ja tiheiden viljelykasvikasvustojen ylläpito. Yksivuotisista kasvustoista kevätitoiset rikat saa torjuttua tehokkaasti kasvuston varhaisella niitolla tai murskauksella pitkään sänkeen. Jo luomuun siirtymistä aloitettaessa on mietittävä tehokas rikkakasvien torjuntasuunnitelma, jolloin vältetään pahoilta ongelmilta.

Muista, että luomutuotannossa on aina käytettävä luomulaatuista kylvösiementä silloin kun sitä on saatavilla. Tavanomaisen siemenen käyttö ilman poikkeuslupaa ei ole sallittu.

Luvaton tavanomaisen siemenen käyttö voi johtaa rehun luomulaatuisuuden menetykseen, jolloin sitä ei voi käyttää luomueläinten ruokintaan. Varmista aina hankintatilanteessa siemenen soveltuvuus luomuun, tallenna itsellesi tilausvahvistukset ja vaadi dokumentteihin merkintä siemenen tuotantotavasta. Jos ostat tavanomaista siementä poikkeusluvalla, tallenna dokumentteihisi kaikki hankintaan liittyvät paperit eli esim. tilausvahvistukset, rahtikirjat ja lupapäätökset.

Perinnebiotoopit ja yhteislaitumet

Perinnebiotooppien ja muiden luonnonlaidunten hyödyntäminen luomunaudanlihan tuotannossa on suotavaa aina kun niitä on tarjolla. **Kyseisten alueiden tulee myös kuulua luomuvallontaan.** Kun luomukotieläintuotanto aloitetaan tai otetaan käyttöön uusia luonnonlaidunalueita, on niille haettava ELY-keskuksesta siirtymävaiheen lyhennystä,

jotta sato voidaan lukea heti luomulaatuiseksi ja luomueläimiä ko. alueella laiduntaa. Lohkot on suotavaa perustaa omiksi peruslohkoikseen Vipu-palvelussa. Mikäli kyseessä ovat hyvin pienet alat (alle 5 aaria/kpl), riittää kun ne on piirretty karttaliitteeseen. Perinnebiotooppien ja luonnonlaidunten sadontuottokyky on arvioitava realistisesti, ettei alueille tule ylilaidunnusta ja alueen arvo taikka eläinten kasvu sen vuoksi kärsi. Peltolaitumeen verrattuna satomäärät ovat karkeasti ottaen: metsälaidun 10 %, kuiva niitty 20 %, hakamaa 25–30 %, niitty 30–40 % ja rantalaidun 20–40 % (MMM).

Tavanomaisesti kasvatettuja luomutilan omia taikka toisen tavanomaisen tilan eläimiä voidaan laiduntaa luonnonmukaisesti hoidetuilla laitumilla (luonnonmukaisessa yksikössä) seuraavin edellytyksin:

- eläinten laiduntamisesta pidetään kirjanpitoa, johon merkitään tiedot laiduntaneista eläimistä, laidunalueista ja laidunnusajasta
- tavanomaisesti kasvatettuja eläimiä voidaan yhtäjaksoisesti laiduntaa luonnonmukaisesti viljellyillä lohkoilla enintään laidunkauden ajan
- eri tuotantotavoista peräisin olevien eläinten tulee laiduntaa aluetta vuorotellen, eli luonnonmukaisesti kasvatettuja eläimiä ei voida laiduntaa alueella samanaikaisesti tavanomaisesti kasvatettujen eläinten kanssa.
- tavanomaiset eläimet on kasvatettu ympäristöystävällisellä tavalla, tai niillä on vakiintunut pitopaikka luomueläintilalla kirjallisen sopimuksen mukaisesti.

Luonnonmukaisesti kasvatettujen eläimien vieminen perinteisille yhteislaitumille samanaikaisesti tavanomaisesti kasvatettujen eläinten kanssa on mahdollista seuraavin edellytyksin:

- eläinten laiduntamisesta pidetään kirjanpitoa, johon merkitään tiedot laiduntaneista eläimistä, laidunalueista ja laidunnusajasta
- yhteislaitumena käytettävää laidunaluetta ei ole käsitelty vähintään kolmeen vuoteen tuotteilla, joita ei sallita luonnonmukaisessa tuotannossa (esimerkiksi maatalousviranomaisen lausunto).
- muiden alueella laiduntavien eläinten tulee olla peräisin maatalouden ympäristöohjelman mukaisesta tuotannosta, esimerkiksi tiloilta, joilla on sopimus maatalouden ympäristötuista.
- luonnonmukaisesti kasvatetut eläimet pystytään selkeästi erottamaan muista laitumella olevista eläimistä (selkeä merkintäsystemi)

Väkirehu

Luomunautojen ruokinnassa pyritään tyydyttämään eläinten ravinnontarve mahdollisimman pitkälti kuhunkin tuotantovaiheeseen parhaiten soveltuvaa karkearehua käyttämällä. Väkirehu ruokintaa käytetään lähinnä kasvaville lihanautoille, erityisesti sonneille. Luomunautojen väkirehustuksen pohjana on hyvälaatuinen rehuvilja, yleensä kaura, ohra tai vehnä.

Viljaa täydennetään tarvittaessa valkuaisrehuilla – herne, härkäpapu, rypsi. Koska lisävalkuainen on yleensä ruokinnan kallein osa, käytetään sitä vain hyvin harkitusti. Lisävalkuaiselle voi olla tarvetta, jos esim. perusrehut ovat syystä tai toisesta heikkolaatuisia, käytössä on voimakkaasti kasvavia rotuja (Ch, Li, Si) sekä ruokittaessa alle 200 kilon painoisia vasikoita.

Luomunautatilalla on mahdollista hyödyntää rahtisekoittajia, jotka käyvät tilalla tekemässä eri komponenteista tilaseosta. Tällöin on kuitenkin varmistuttava, että rahtisekoittaja kuuluu Ruokaviraston luomuvälvontaan. Erityisesti on huomioitava rahtisekoittajan laitteiston puhdistus tavanomaisista rehuaineista ennen luomurehujen sekoitusta. Rahtimyllärin käytöstä ja toiminnan käytännön toteutuksesta on tehtävä kuvaus Luomusuunnitelmaan.

Markkinoilla on myös useita luomulaatuisia teollisia täydennysrehuja (entiseltä nimeltään täysrehua, puolitiivistettä ja tiivistettä), joita voidaan haluttaessa käyttää luomukotieläintilalla. Samoin rypsipuristetta löytyy varsinkin syksyllä kohtuullisesti eri yrityksistä.

Juotto

Luomuvasikoiden ruokavalion tulee sisältää luonnollista maitoa vähintään kolme kuukautta. Juottoon käytetään ensisijaisesti oman emän tai toisen saman eläinlajin yksilön maitoa. Mikäli tämä ei ole mahdollista, voidaan juottaa juomarehulla, jonka koostumus täyttää luonnonmukaiselle rehulle asetetut vaatimukset. Toimijan tulee itse selvittää, että juomarehu on luonnonmukaisten eläinten ruokintaan soveltuva. Markkinoilla on tällä hetkellä tarjolla luonnonmukaisesti tuotettua juomajauhetta, joka soveltuu käytettäväksi esim. vasikkakasvattamoissa. Toiselta tilalta ei täydentäviin ehtoihin liittyvän rehulainsäädännön puitteissa voida hakea raakamaitoa eläinten rehuksi. Ainoastaan ternimaidon hakeminen toiselta tilalta vasikan juottoon on mahdollista ja myös erittäin suositeltavaa, jos vastasyntynyt ei syystä tai toisesta voi saada oman emän maitoa eikä omassa pakasteessa ole varastossa ternimaitoa. Luomuvasikalle ternimaidon tulee olla luomulaatuista.

Poikkeustilanteessa, jolloin oman emän tai toisen eläimen maitoa taikka luomulaatuista juomajauhetta ei ole saatavilla, voidaan vasikka juottaa tavanomaisesta tuotannosta peräisin olevalla juomarehulla. Tällöin kyseinen eläin menettää tilapäisesti luomukelpoisuutensa. Ennen kuin eläin tai siitä saatu tuote voidaan markkinoida luonnonmukaisesti tuotettuna, on eläimen kohdalla noudatettava siirtymävaihetta, joka voidaan aloittaa kun ruokinta täyttää luonnonmukaiselle tuotannolle asetetut vaatimukset eli tavanomaisen juomarehun käyttö on lopetettu. Tavanomaisen rehun käytöstä tulee kirjanpidossa olla yksilöidyt tiedot. *Tavanomaista juomarehua ei voida käyttää säännönmukaisesti esim. vasikkakasvattamoissa.*

Laitettaessa vasikoita jatkokasvatukseen juottokauden jälkeen, on hyvien käytäntöjen mukaista vierottaa vasikat maidolta hyvissä ajoin ennen niiden siirtoa – myös emolehmätiloilla. Vähimmäisaika vierotuksen ja välityksen välillä on kaksi viikkoa. Välitykseen lähtevän vasikan on osattava syödä reippaasti säilörehua ja mielellään myös väkirehua.

Ternivasikoiden ruokinta on haasteellisimpia vaihteita toteuttaa luomunaudanlihan tuotannossa. Juottovaihtoehtoina on omien lypsylehmien maito, imettäjälehmien käyttö tai luomulaatuisten juomarehun hankinta. Juoton ohella on tärkeää tarjota vasikoille ruokinnalliselta ja säilönnälliseltä laadultaan erinomaista säilörehua sekä vasikan ravinnontarpeet huomioon ottavaa väkirehua. Viljan sekä herneen ja/tai härkäpavun lisäksi väkirehuannokseen on hyvä sisällyttää myös rypsiä, jonka aminohappokoostumus on monipuolisempi. Koska aivan pienten vasikoiden kuiva-aineen syöntikyky on rajallinen, on niille perusteltua harkita teollisten täydennysrehujenkin käyttöä. Erityisesti on muistettava tasapainoinen kivennäis- ja hivenaineiden sekä vitamiinien saanti.

Muut rehut

Luomueläinten ruokinnassa sallitut kivennäis- ja hivenaineet on raaka-ainemuodossa lueteltu tuotantoehdoissa. Luonnonmukaisessa tuotannossa eläinten vitamiinitarve pyritään tyydyttämään käyttämällä luonnollisia vitamiinilähteitä. Naudoille on kuitenkin sallittua antaa synteettisiä A-, D- ja E-vitamiineja.

Kivennäis- ja vitamiinivalmisteiden kuten muidenkin teollisten rehujen soveltuvuudesta luomuun vastaa tuotteen valmistaja/markkinoija. Luomutuotantoon soveltuvat rehut merkitään viittauksella ”Voidaan käyttää luonnonmukaisessa tuotannossa asetuksen (EU) N:o 2018/848 ja (EU) N:o 4 2021/1165 mukaisesti”.

Tämän oppaan valmistumishetkellä on vielä voimassa kansallinen Maa- ja metsätalousministeriön poikkeuslupa käyttää tiettyjä rehuaineita tiettyjen sairauksien hoitoon: kalsiumpropionaattia, kalsiumkloridia ja/tai propyleeniglykolia vaikuttavina ainesosina sisältävien täydennysrehujen käyttö sallitaan, kun eläinlääkäri on laatinut tilalle listan poikimahalvauksen, laidunhalvauksen ja ketoosin hoitoon tarkoitetuista valmisteista ja lista liitetään osaksi tilan eläintenhoitosuunnitelmaa. Varmista siis luomutarkastusta varten, että täydennysrehun nimi on kirjoitettu listaan oikein ja kokonaan.

Näiden täydennysrehujen tuoteselosteessa ei ole luomuviittausta, koska kalsiumpropionaatti, kalsiumkloridi ja propyleeniglykoli eivät ole asetuksen (EY) N:o 889/2008 liitteissä V ja VI. Muilta osin näiden täydennysrehujen koostumuksen tulee vastata luomuasetuksen vaatimuksia eli valmisteissa voi olla vain asetuksen (EY) N:o 889/2008 liitteissä V ja VI mainittuja rehu- ja lisäaineita. Valmistusteknisistä syistä täydennysrehuissa saa olla esimerkiksi ksantaanikumia (pastat) tai selluloosakuitua (bolukset). Täydennysrehut saavat sisältää myös tavanomaista melassia ja vettä.

Jos tilalla on riskinä, että eläimet sairastuvat näihin aineenvaihduntasairauksiin, kannattaa hyvissä ajoin keskustella asiasta eläinlääkärin kanssa.

Tuotantoeläimille tarkoitetun säädösten mukaisen luomurehun nimessä voidaan käyttää sanaa ”luomu” ja etiketissä toimijan niin halutessa EU:n luomutunnusta, eurolehteä. Luomurehussa vähintään 95 % rehun maatalousperäisten ainesosien kuiva-aineesta tulee olla 1 luonnonmukaisesti tuotettua. Enintään 5 % luomurehun kuiva-aineesta voi koostua aineista, jotka on 2 mainittu asetuksen (EU) N:o 2018/848 artiklassa 24 tai asetuksen (EU) N:o 2021/1165 liitteessä III. Mikäli viljelijä ei rehun etiketin perusteella voi varmistua rehun soveltuvuudesta luomutuotantoon, asia selviää kysymällä suoraan sen valmistajalta tai markkinoijalta. Ongelmata-

pauksissa voi ottaa yhteyttä luomuasiantuntijaan tai Ruokaviraston rehuvalvontaan ja pyytää lausuntoa rehun soveltuvuudesta luomueläimille. Näin kannattaa toimia esim. silloin, jos haluaa käyttää rehuanalyysien pohjalta räätälöityjä omatilakivennäisseoksia.

Kivennäis- ja hivenaineruokintaa suunniteltaessa tulee huomioida erityisesti riittävä seleenin saanti. Kun seleenipitoiset kemialliset lannoitteet jätetään pois käytöstä, laskee sadon seleenipitoisuus jo muutamassa vuodessa nolleen eli seleeni on saatava kivennäisvalmisteiden kautta. *Nautojen päivittäisen seleenin saannin virallinen suositus on 0,1–0,3 mg/kg ka, luomutuotantoon suositellaan käytännön havaintojen perusteella tätä korkeampiakin annoksia eli 0,2–0,4 mg/kg ka.* Muistettava on, että liikaa annettuna seleeni on eläimille myrkyllistä.

Lisäksi luomueläinten ruokinnassa voidaan käyttää ainoastaan tuotantoehdoissa lueteltuja eläintuotantoon vaikuttavia ja teknologisia lisäaineita, tiettyjä eläinten ruokinnassa käytettäviä aineita ja säilörehujen valmistuksessa käytettäviä aineita. Tuotantoehdoissa lueteltujen aineiden käyttö on sallittu vain siinä tarkoituksessa missä ryhmässä kukin aine on mainittu.

Tavanomaiset rehut

Luomunautojen ruokintaan on käytettävä luonnonmukaisesti tuotettuja rehuja, mutta erityisiä hätätilanteita varten on tuotantoehdoissa olemassa poikkeus. Ruokavirasto voi sallia rajoitetun ajan ja määrätyillä alueilla yksittäisille toimijoille mahdollisuuden käyttää tavanomaista rehua luomueläinten ruokinnassa tai pienentää päivittäisannosten sisältämää kuiva-aineen karkearehun prosenttiosuutta säädetystä.

Lupa voidaan myöntää, jos rehusato menetetään tai tuotannolle asetetaan rajoituksia erityisesti poikkeuksellisten sääolosuhteiden, tartuntataudin puhkeamisen, myrkyllisten aineiden aiheuttaman saastumisen tai tulipalon vuoksi. Lupaa haetaan Ruokavirastosta Luomuvalvontalomakkeella 9b.

Hakemuksen liitteiksi tulee laittaa:

- selvitys sadon tai varastojen menetyksestä
- satovahinkoilmoitus tai kopio satovahinkoa koskevasta katselmuspöytäkirjasta
- kopio ajantasaisesta varastokirjanpidon taseesta
- ruokintasuunnitelma, josta selviää rehun käyttö ajanjaksolla, jolle poikkeusta haetaan

Poikkeuksen myöntäminen edellyttää toimijalta erityisen huolellista kirjanpitoa eläinten ruokinnasta. Ilman poikkeuslupaa on tavanomaisten maatalousperäisten rehujen käyttö nautojen ruokinnassa kielletty.

Tilojen välinen rehukauppa

Tilojen välillä voidaan käydä kauppaa jalostamattomilla kasvinviljelytuotteilla luonnonmukaisen tuotannon valvonnan puitteissa. Jos rehujen koostumusta muutetaan erottamalla niistä joitakin osia, esimerkiksi viljan jyvistä kuoriosaa tai rypsin siemenestä öljyä, vaaditaan rehuun tuoteseloste ja tällöin edellytetään myyjän kuulumista myös Ruokaviraston Rehu- ja lannoitevalvontayksikön rehuvalvontaan.

Ostettaessa rehua toiselta tilalta, tulee ostajan varmistua, että kyseinen tila on rekisteröitynyt rehualan alkutuotannon toimijaksi. Rekisteröityneistä tiloista löytyy luettelo Ruokaviraston nettisivuilta.

Luomu- ja SV2-rehuja ostettaessa on aina vaadittava niistä tarvittavat dokumentit: vaatimuksenmukaisuusvakuutus ja kopio luomusertifikaatista. Myös vastikkeetta tapahtuva rehujen vaihto tai työkorvauksena luovutettu sato luokitellaan rehukaupaksi.

Rehuhygieniä

Kaikessa naudanlihantuotannossa on aina huomioitava rehuhygieniä koskien rehujen hankintaa ja varastointia, seosrehuhygieniää sekä rehuvarastojen merkintää. Eläinten terveys ETT ry on antanut tätä koskevia ohjeita (ks. myös Salmonellavalvonta, s. 31).

Keskeisimpiä riskejä rehuhygienian kannalta ovat:

- Puutteellinen rehuvarastojen ja ruokintalaitteiden suojaus linnuilta ja jyrsijöiltä
- Huonot rehunteko-olosuhteet, multaa rehussa (*listeria*)
- Huonosti hapotettu ($\text{pH} > 5,2$) tai pilaantunut säilörehu
- Lannoitus karjanlannalla pintalevityksenä nurmelle (*salmonella*, *EHEC*)
- Rehujen pilaantuminen varastoinnin aikana – eläimille ei tule koskaan syöttää aistinvaraisen arvion perusteella pilaantunutta rehua. Pilaantunut rehu kompostoidaan, eikä sitä tuoda lainkaan ruokintapaikalle. Myöskään jäistä rehua ei eläimille syötetä – pakkaskaudta varten on varattava riittävästi kuivaa rehua, joka ei jäädy.
- Rikkakasvipitoiset rehut (sekä säilörehu että vilja) – pahimpia ei eläimille tule syöttää, sillä vaarana on paitsi rikkakasvien edelleen leviäminen lannan mukana pelloille, myös mahdolliset eläimille vaaralliset rikkakasvit. Rehuvilja on huolellisesti esipuhdistettava ennen syöttöön ottoa.

Toiminnassa tulee huomioida:

- Rehuvarastojen suojaus, varastokierto
- Rehun-, eläinten- ja lannan kuljetusreittien erillään pito
- Ruokintapöydän ja juoma-astioiden suojaus ja puhdistettavuus, juomaveden laatu
- Ei istumapaikkoja linnuille ruokinta- ja juomapaikkojen yläpuolelle
- Ruokinnan muutokset ym. stressitekijät
- Ruokintakaluston (myös apevaunun) ja rehuvarastojen puhtaus ja puhdistettavuus
- Urakoitsijat puhtailla koneilla tilalle, tilalla pesupaikka koneita varten
- Rehuhiha ei ole yleinen parkkipaikka tai välilastauspaikka

Asetus rehualan toiminnanharjoittamisesta edellyttää rehuvarastojen merkintää:

- kirjanpidosta tulee käydä ilmi siilon tunniste, johon kyseinen rehu on toimitettu.
- vaatimus rehuvarastojen merkinnästä koskee kaikkia tilalla eläinten ruokinnassa käytettäviä rehuja; sekä tilalle ostetut että tilalla tuotetut rehut (paalirehujen osalta kirjanpidossa voidaan tunnistena käyttää esim. peruslohkotunnusta)

Lisäksi hyvien käytäntöjen mukaista on, että rehukirjanpidon yhteydessä on kartta, johon rehuvarastojen paikat ja numerot on merkitty. Tarkemmat ohjeet löytyvät esimerkiksi Eläinten Terveys ETT ry:n nettisivuilta.

Täydentävistä ehdoista on myös huomioitava, että eläinperäistä lannoitevalmistetta, kuten liha- tai luujauhoa, käytettäessä tulee noudattaa vähintään 21 vuorokauden varoaikaa eläinperäisen lannoitevalmisteen levityksen ja rehun korjuun tai laiduntamisen välillä.

Ruokinta käytännössä

Rehuntarve eri eläinryhmille on riippuvainen mm. niiden tuotantovaiheesta, rodusta, elopainosta ja kasvutavoitteesta sekä emojen maidontuotantokyvystä. Myös yksilöiden tarpeiden välillä on suuria eroja. Lisäksi rehunkulutukseen vaikuttaa käytettävän rehun energia- ja valkuaispitoisuus. Lisätietoja emolehmien ja lihanautojen rehuntarpeesta löytyy Luonnonvarakeskuksen nettisivuillaan ylläpitämästä Rehutaulukot-palvelun ruokintasuosituksista.

Emolehmille tunnutus- ja imetysvaiheessa sekä kasvaville lihanautoille tarvitaan hyvälaatuista säilörehua, jonka D-arvotavoite on vähintään 650 g/kg ka ja raakavalkuaispitoisuus 130 g/kg ka. Talven umpikaudelle emolehmät tarvitsevat sulavuudeltaan alhaisempaa rehua, jonka D-arvo on alle 620 g/kg ka, jotta saadaan mahat täyteen, mutta ei lihota – valkuaispitoisuuden tulisi kuitenkin olla kohtuullinen, että kehittyvän vasikan kasvu ei kärsi. Huomioitava on, että emolehmillä syöntikyky voi olla jopa kolme kertaa suurempi kuin ylläpitorehuntarve. Muista, että pelkkä olki ei ole riittävä emolehmien rehu.

Lihanautojen ruokinnansuunnittelussa oleellista on käytetty rotu ja sen kasvupotentiaali sekä erityisesti se, millainen kasvutavoite tai kasvatusaikatavoite tilalla on. Hyvän sulavuuden omaava ja hyvin säilynyt säilörehu on lihanautojen, sekä sonnien että hiehojen, ruokinnan perusta. Sitä voidaan haluttaessa täydentää väkirehuilla.

Alhaisten väkirehuannosten käyttö pidentää kasvatusaikaa, mutta vastaavasti alentaa rehukustannusta, jos väkirehu on ostettava. Jokaisen tilan tulee miettiä omalle kohdalle paras kasvatusstrategia suhteessa omien peltujen tuottoon (säilörehun laatu ja määrä, viljan ja valkuaisrehujen määrä) sekä saatavilla oleviin täydennysrehuihin ja niiden hintoihin.

Mikäli tähdätään pitkään kasvatusaikaan, voi sonneillekin Luken tutkimusten mukaan käyttää suhteellisen alhaisia väkirehuprosentteja – esim. alkukasvatuksessa 15–(25) % ja loppukasvatuksessa (noin 70 vrk) 35 %. Nopeampi kasvatusaikatavoite edellyttää hyvä-

Tarkimpaan tulokseen suunnittelussa ja ruokinnassa päästään analysoimalla kotoiset rehut ja suuntaamalla tulosten pohjalta kukin rehuerä sopivalle eläinryhmälle ja sopivaan tuotantovaiheeseen. Ruokinnan suunnittelu on aina yhtä tärkeää tuotantosuunnasta riippumatta. Jotta suunnitelmaa päästään käytännössä toteuttamaan, tulee eläimet ryhmitellä sopiviin ryhmiin, jotta kaikkien tarpeet pystytään huomioimaan.

laatuisten karkearehun lisäksi korkeampia väkirehumääriä, jolloin ruokinnan taloudellinen kannattavuus tulee laskea tarkoin.

Laidunkaudella hyvälaatuista laidunruohoa tulee olla tarjolla riittävästi. Alkukesällä, kun laitumen kasvukyky on hyvä, varataan hyvää laidunta väh. 0,4–0,5 ha/emo+vasikka. Loppukesällä, laidunten kasvun hiipuessä, tarvitaan laidunta jopa 1 ha/emo+vasikka. Hieholle tai sonnille tarvitaan laidunalaa vastaavasti alkukesästä 0,2–0,3 ha/eläin ja loppukesästä 0,5 ha/eläin.

Laidunten kasvukyvyn arvioinnissa on oltava realistinen ja varattava alaa enemmän, jos epäilee kasvun olevan heikompaa. *Laiduntamisessa pitää huomioida, ettei lohkoja syötetä liian tarkkaan*, jotta ne jaksavat lähteä uudelleen kasvuun. Laidunnurmia kannattaa hoitaa mieluummin puhdistusniitoilla kuin liian tarkalla syöttämisellä. Kun kasvuston loppukorkeus lohkoa vaihdettaessa on vähintään kämmenen leveys eli noin yhdeksän senttimetriä, voidaan olettaa, että eläimet ovat saaneet sieltä vielä riittävästi ravintoa ja kasvuston jälkikasvukyky on kohtuullinen.

Alkukesästä laidunkierto eli aika milloin tullaan samalle lohkolle uudestaan, voi olla 14 vuorokautta. Keskikesällä kierto venyy jo 21–28 vuorokauteen ja loppukesällä tätäkin pidemmäksi. Riittävän tiheä lohkojen vaihto ylläpitää lihanautojen kasvuja sekä emojen hyvää maidontuottokykyä ja antaa vasikoille mahdollisuuden syödä lisärehuksi laadukasta laidunruohoa. Tällä päästään hyviin kasvuihin ja korkeisiin vierotuspainoihin. Mikäli laidunten tuottokyky on puutteellinen, tulee varmistua erityisesti vasikoiden rehuntarpeen täyttymisestä tarjoamalla niille lisärehuna säilörehua tai väkirehua paikasta, johon emot eivät pääse. Laidunkaudellakin on muistettava eläinten kivennäis- ja hivenaineruokinta sekä erityisesti vesihuolto siten, että kaikki eläimet pääsevät juomaan niin halutessaan.

Monivuotisten laidunten ikää ja kasvukykyä voidaan parantaa tekemällä täydennyskylvöjä apila-nurmisiemenseoksilla – myös yksivuotisia kasveja kuten raiheinää ja viljaa voidaan käyttää paikkauksiin. 1-vuotisia kasveja käyttämällä saadaan lisälaidunala käyttöön siinä vaiheessa kun monivuotisten laidunnurmien kasvu keskikesällä hiipuu. Maittavia kasveja ovat esim. vilja-herne-seokset ja raiheinistä saadaan aloja, joita voidaan laiduntaa vielä myöhään syksyllä. Perustamalla yksivuotisen laitumen vilja-raiheinä-seoksella saadaan myös välivuosi palkokasvien viljelyyn. Rehevien kasvustojen syötössä tulee loppukesästä ja syksyllä olla tarkkana, etteivät ne aiheuta eläimille puhaltumista – erityisesti märällä kelillä ja pakkasöiden jälkeen.

Rikkakasvien torjuntaa on tehtävä laitumillakin. Erityisesti rantalaitumilla on tarkkailtava, etteivät eläimet pääse syömään niille vaarallisia rikkakasveja, esim. myrkkyykeisoa.

Teurashiehojen kohdalla luomutuotantoehdot edellyttävät laidunnusta. Vaikka laidunnusta ei edellytetä yli 1-vuotiailta sonneilta, ei se ole mahdollisuus isojenkaan lihasonnien kanssa, mikäli laidunalaa on reilusti käytettävissä ja eläimet ovat jo pienenä tottuneet laidunaitoihin. Kannattaa muistaa, että laidunrehu on laadultaan hyvää ja kustannuksiltaan edullista, minkä lisäksi sillä on positiivinen vaikutus eläinten terveyteen sekä tuotannon imagoon.

Rehukirjanpito

Luomukotieläintilalta edellytetään luomutuotantoehdoissa ruokinnan osalta kirjanpitoa seuraavista:

- ostetut ja vaihdetut rehut; lajit ja määrät
- tilalla tuotetut rehut; lajit ja määrät
- eläinten kuluttamat rehut: käytetty rehu ja sen tyyppi (luomu / sv / tavanomainen, oma / ostettu)
- eläinten ulkoilu- ja laidunnuspäivät

Samalla kertaa on otettava huomioon myös täydentävien ehtojen vaatimuksen kirjanpidolle ja merkittävä:

- tilalle ostetusta / vastikkeetta saadusta rehusta rehun myyjän / toimittajan nimi ja osoite, tuotteen nimi tai luonne (esimerkiksi rypsipuriste), toimituspäivä, määrä ja eläinryhmä, jolle rehu on syötetty.
- Lisäksi ostetusta / vastikkeetta saadusta rehusta tulee kirjata rehukirjanpitoon rehuvaraston tunniste (esim. siilo 4), johon kyseinen rehu on toimitettu
- tilalla itse tuotetuista rehuista kullekin eläinryhmälle syötetyn rehun nimi tai luonne sekä rehuvaraston tunniste, johon kyseinen rehu on toimitettu

Ostorehuista tarvitaan kuitti, rahtikirja tai muu dokumentti siitä, mikä rehu on kyseessä. Toiselta luomuviljelijältä hankituista eristä on oltava vaatimuksenmukaisuusvakuutus ja luomutodistuksen kopio. Laidunnus- ja ulkoilupäivät voi merkitä vaikka kalenteriin, mistä ne on helppo todeta.

Kirjanpidon tapa voi olla mikä tahansa ruutuvihkosta taulukkolaskentaohjelmaan, kunhan siitä löytyy vaaditut tiedot. Kirjaukset varastokirjanpitoon tulee tehdä mahdollisimman nopeasti. Kirjanpitojärjestelmästä kannattaa rakentaa itselle parhaiten sopiva, jotta kirjaukset todella tulee tehtyä.

LUOMUJÄRJESTELMÄ 2012										
Syötetty omille hiehoille										
			Oma Luo	Oma Luo	Oma Luo	Osto	Osto	Osto	osto	Osto
	Päiväys	Kuitti	Nurmisi- HUOM kg ka	Heinä HUOM kg ka	Rehuvilja (siilo 1A)	KNZ (varasto 1B)	Se-Melli (varasto 1B)	Tunnu- Melli (varasto 1B)	Pihatto- Melli (varasto 1B)	Luomu- Tähti 190 (varasto 1B)
Tapahtuma, toimittaja:										
Alkusaldo	1.1.		53245	10500	6000	20	75	90		0
Agrimarket Vts	20.2.	20				10				
K-Rauta Äki	19.3.	25				10				
OSKItäMaito Sä	12.4.	31								200
K-Rauta Vts	18.4.	37				20				
OSKItäMaito, Sä	20.4.	39						40		
OSKItäMaito, Sä	7.5.	45						40	60	
K-Rauta vts	22.5.	52				20				
OSKItäMaito, Sä	29.5.	56								
Pilaantunut			6000							
Säilörehusato (siilo2)	24.6.		17200							
Säilörehusato (siilo2)	25.6.		26400							
saldo	27.6.		55600	8500	1200	13	0	15	35	190

Luomukotieläintarkastusta varten lasketaan jo valmiiksi eri eläinryhmien syömät rehut: karkearehu/väkirehu%, luomu/sv2/sv1% ja mahdollinen oma/ostorehu%. Tällöin tarkastus on sujuvaa, eikä aikaa mene ylimääräisiin asioiden selvittelyihin, mitkä lisäävät tarkastuskustannuksia.

Huomioi rehukirjanpidossa myös mahdolliset syöttöoljet.

9. NAUTAKARJARAKENNUKSET

Naudan pitopaikka

Sekä luomutuotantoehdoissa että eläinsuojelumääräyksissä sanotaan, että naudan pitopaikan on oltava riittävän tilava, suojaava, valoisa, puhdas ja turvallinen sekä mahdollisimman hyvin naudan luontaiset tarpeet huomioon ottava. Tähän annetaan eläinsuojeluasetuksessa seuraavia tarkennuksia:

- Pitopaikassa olevat naudat on voitava hoitaa ja tarkastaa vaikeuksitta.
- Pitopaikan tulee tarjota riittävä suojaa epäsuotuisia sääoloja sekä liiallista kylmyyttä, lämpöä ja kosteutta vastaan.
- Naudan pitopaikka sekä pitopaikan rakenteet ja laitteet on suunniteltava, rakennettava ja huollettava siten, että se on eläimelle turvallinen ja että pitopaikan palovaara ja eläimen karkaamisvaara ovat mahdollisimman vähäisiä. Pitopaikassa olevat naudat on voitava hätätilanteessa poistaa nopeasti eläintiloista.
- Nautojen on voitava pitopaikassaan seistä ja levätä luonnollisessa asennossa sekä liikkua ja nousta makuulta luonnollisella tavalla. Eläimellä on oltava mahdollisuus myös hoitaa itseään ja tehdä muita lajille tyypillisiä luonnollisia liikkeitä.
- Makuupaikkoja on oltava riittävästi, jotta kaikki eläimet voivat halutessaan asettua yhtä aikaa makuulle. Luomutuotannossa makuualueen pohjan tulee olla kiinteä ja siellä on oltava kuivikkeena olkea tai muuta luonnonmateriaalia.
- Kulkukäytävien ja oviaukkojen on oltava riittävän avaria, jotta nautojen on helppo liikkua tilasta toiseen sekä väistää tarvittaessa arvoasteikossa ylempänä olevaa.

Nautakarjarakennusten ja pitopaikkojen olosuhteet

Nautojen pitopaikassa on eläinsuojelumääräysten mukaan oltava riittävä ilmanvaihto, jonka avulla huolehditaan siitä, etteivät haitalliset kaasut, pöly, veto tai liiallinen kosteus vaaranna eläimen terveyttä tai hyvinvointia. Myös pitopaikan lämpötilan tulee olla eläimille sopiva. Jos nautojen terveys ja hyvinvointi on riippuvainen koneellisesta ilmanvaihtojärjestelmästä, on eläinsuojassa oltava mahdollisuus eläinten terveyden ja hyvinvoinnin kannalta riittävän ilmanvaihdon järjestämiseen myös laitteiston häiriöiden aikana. Koneellisessa ilmanvaihtojärjestelmässä on tällöin oltava toimiva hälytysjärjestelmä, joka antaa hälytyksen toimintahäiriön sattuessa. Hälytysjärjestelmän toimivuus on testattava säännöllisesti.

Eläinsuojan seinistä ja lattiasta eläinsuojelumääräys toteaa, että niiden on oltava rakenteiltaan ja materiaaleiltaan naudoille sopivia. Pintakäsittelyyn ei saa käyttää puunsuoja-aineita, maaleja tai muita aineita siten, että ne voivat aiheuttaa naudalle myrkytyksen. Lattia ei saa olla liukas ja se on voitava pitää helposti kuivana joko käyttämällä riittävästi kuivikkeita tai huolehtimalla muutoin siitä, että nestemäiset eritteet poistuvat asianmukaisesti. Rakolattiassa, ritilälattiassa tai muussa rei'itetyssä lattiassa olevien aukkojen on oltava naudoille turvallisia. Nautojen sorkat eivät saa tarttua kiinni lattian rakenteisiin tai muutoin vahingoittua.

Taulukko 7: Nautojen olosuhdesuosituksat eläinsuojelumääräyksistä (vuoden 2021 lopussa voimassa olevan lainsäädännön mukaan)

Melu	Pitopaikassa ei saa esiintyä jatkuvaa eläintä häiritsevää tai sille haittaa aiheuttavaa melua. Naudat eivät saa olla jatkuvasti alttiina melulle, joka ylittää 65 desibeliä.
Ilmanlaatu	Suositus: max. cm ³ /m ³ NH ₃ 10/CO ₂ 3000/H ₂ S 0,5; org.pöly 10 mg/m ³
Rakolattia	Suositus: ikä 0..6/..12/..18/..22/22..kk -> palkkien leveys 7/9/10/11/12,5 cm palkkien raot 3/3,5/3,5/3,5/4 cm
Lämpötila	Ei liiallista kylmyyttä tai lämpöä Suositus: kosteus max 80 %
Valo	Tyydyttää naudan tarpeet ja tarkastustarpeen; suositus luonnonvalo tai keinovallo, joka kestoltaan vastaa klo 9–17 luonnonvaloa. Huom. Lisäksi luomutuotannon vaatimus: vähintään 5 % valoaukkoja lattiapinta-alasta.

Käytännössä on todettu, että pitopaikkaan oikein sijoitetut valvontakamerat helpottavat eläinten liikkumisen ja hyvinvoinnin säännöllistä seurantaa. Niiden käyttäminen on suositeltavaa, mutta niistä huolimatta eläimet on käytävä tarkistamassa paikan päällä vähintään pari kertaa päivässä.

Luomunautakarjarakennusta koskevat vaatimukset

Ikkunapinta-ala

Luomukotieläintuotantoon käytettävän rakennuksen ikkunoiden tai muun valoa läpäisevän materiaalin pinta-ala seinissä ja/tai katossa on oltava vähintään yksi kahdeskymmenesosa eli viisi prosenttia eläinsuojan lattiapinta-alasta. Materiaalin valonläpäisevyys on huomioitava esim. käytettäessä tuuliverkkoa tai valokatetta. Jos valonläpäisevyys on ikkunaa huonompi, tulisi pinta-alaa olla suhteessa enemmän. On huomioitava myös, ettei valoaukon edessä tai takana ole esteitä, esim. laudoitusta. Valoaukkojen kunnosta pitää huolehtia siten, että ne vastaavat tarkoitustaan – kuten turpeesta pölyntyneet ikkunat ja tuuliverkot on puhdistettava tarpeen mukaan.

Valoaukkojen materiaaleja valittaessa on hyvien käytäntöjen mukaista huomioida myös eläinten turvallisuus ja välttää rikkoutuvien materiaalien käyttöä paikoissa, joissa niiden särkyminen voi aiheuttaa vaaratilanteita. Ikkunalasit on hyvä vaihtaa pleksiin silloin, kun niiden rikkoutuessa sirpaleita voisi tippua joko eläinten makuu- tai ruokintapaikalle.

Mikäli on tarvetta lisätä valoaukkojen määrää luomukotieläintuotantoon siirryttäessä, on niitä käytännössä yleensä helpoin tehdä joko suurentamalla entisiä aukkoja ylös- tai alaspäin tai vaihtamalla oviin valoa läpäiseviä materiaaleja kuten kennolevyä. Luonnonvalon lisäämisellä tiloihin usein myös helpotetaan omaa työskentelyä ja varmistetaan kohtuullinen valonsaanti rakennuksiin mahdollisten sähkökatkojen aikana.

Eläinten käytettävissä oleva pinta-ala

Luomunaudanlihantuotannossa eläinten tarvitsema pinta-ala määritellään elopainon mukaan muiden paitsi siitossonnien osalta. Siitossonnien pinta-alantarve ei ole elopainosta riippuvainen.

Taulukko 6: Sisäkasvatustilojen ja ulkojaloittelualueiden vähimmäispinta-alat luomukotieläintuotannossa m²/eläin

Eläinryhmä	Eläin	Sisätila m ² /eläin	Ulkotila m ² /eläin
Naudat siitokseen ja lihantuotantoon	Paino enintään 100 kg	1,5	1,1
	enintään 200 kg	2,5	1,9
	enintään 350 kg	4	3,0
	351–500 kg	5	3,7
	yli 500 kg	väh 1m ² /100 elop. kg	väh 0,75 m ² /100 elop. kg
Siitossonni		10	30

Huomioi, että taulukossa esitetyt ulkotilojen vaatimukset koskevat sellaisia ulkojaloittelualueita, joille eläimillä on vapaa pääsy sisätiloista. Jos ulkotilaan pääsy on rajoitettua, ovat ulkotilan pinta-alavaatimukset vähintään sisätilavaatimusten suuruiset, ellei taulukon ulkotilavaatimus ole sisätilavaatimusta suurempi.

Luomukotieläintuotantoon sitoutunut viljelijä vastaa itse koko ajan, että minimipinta-alavaatimus täyttyy. Eläinten ryhmittely tulee toteuttaa siten, että kulloisenkin ryhmän käytössä oleva ala riittää sille. Eläinten käytössä olevaan alaan voidaan laskea vain se lattia-ala, johon eläimet todella pääsevät seisomaan – ei esim. niskapuomilla taikka aidoilla poisrajattuja aloja. Vasikkapiilot tms. voidaan laskea vasikoiden käytössä olevaan alaan, mutta ei emoille, jos ne eivät sinne todellisuudessa pääse.

Mietittäessä, kuinka paljon luomueläimiä rakennukseen sopii, kannattaa laskentaperusteeksi ottaa hetki, jolloin eläimiä on elopainoltaan eniten sisätiloissa. Emolehmätillalla

tämä hetki on yleensä silloin, kun kaikki eläimet otetaan laitumelta sisätiloihin, ennen kuin vasikat lähtevät välitykseen. Lihakarjarotujen emot ovat painoltaan 600–950 kg, sonnit 1 000–1 400 kg. Elopainot voidaan eläimiltä arvioida ja apuna käyttää syntymäpainoja, välityspainoja ja teuraspainoja, jos tilalla ei ole vaakaa käytettävissä.

Sisätilaksi lasketaan luomutuotannossa rakennus, jossa on vähintään kolme seinää ja katto. Jos on valittu Eläinten hyvinvointikorvauksesta toimenpiteitä, joihin liittyy luomutuotantoa suurempia pinta-alavaatimuksia, on niitä noudatettava.

Jos valvontaan kuuluvalla tilalla rakennetaan uusia tuotantorakennuksia, tulee niiden osalta tehdä vapaamuotoinen ilmoitus ELY-keskukseen, jotta rakennusten luomutarkastustarve ja ajankohta voidaan suunnitella ennakkoon. Piirustukset uusista rakennuksista toimitetaan ELY-keskukseen ja päivitetään tilalla olevaa kotieläinten luomusuunnitelmaa muuttuneilta osin.

Poikkeus koskien erityistä hätätilannetta

Ruokavirasto voi sallia rajallisen ajan ja ainoastaan niin kauan kuin on välttämätöntä, enintään 12 kuukautta, toimijalle mahdollisuuden **poiketa luonnonmukaisesti tuotetuille eläimille vahvistetuista rakennusten eläintiheyksistä sekä eläinsuojien sisä- ja ulkotilojen vähimmäispinta-aloista**. Lupa voidaan myöntää, jos luonnontapahtumat kuten esimerkiksi tulvat tai myrskyt tuhoavat eläinten käyttämät rakennukset tilalla tai tuotantoyksikössä

Lupaa tulee hakea Ruokavirastosta Luomuvalvontalomakkeella 9b. Hakemuksen liitteinä on toimitettava seuraavat selvitykset:

- selvitys rakennusten menetyksestä tai tuhoutumisesta
- ELY-keskuksen lausunto hätätilanteesta ja kunnan maaseutuelinkeinoviran omaisen vahvistama ilmoitus tapahtuneesta, siihen johtaneista syistä ja arvio vahingon laajuudesta
- kopio ajantasaisesta rakennuksen pohjapiirustuksesta pinta-ala- ja eläinmäärätietoineen ennen ja jälkeen eläinsuojiin kohdistunutta tuhoa.

Poikkeuksen myöntäminen edellyttää toimijalta huolellista kirjanpitoa tuotantotilojen eläintiheydestä poikkeuksen voimassaolon aikana. Myönteisen poikkeusluvan voimassaoloaikana luvassa mainitun rakennuksen tai eläintiheyden käyttö luomueläimille säilyttää luomueläinten ja niistä saatavien tuotteiden luomustatuksen.

Kiinteän lattian osuus lattiapinta-alasta

Luomutuotantoehtojes minimivaatimus on, että kiinteää lattiaa on nautojen käytössä olevasta lattiapinta-alasta vähintään puolet asetetusta vähimmäispinta-alavaatimuksesta. Kokonaan rakolattiarakenteiset rakennukset eivät siis sellaisenaan käy luomueläinten kasvatukseen, vaan niihin pitää muuttaa osittain kiinteät lattiat esim. kumimatoilla tai vastaavilla ratkaisulla. Vähimmäispinta-alavaatimuksen ylittävä osa lattiasta voi olla vaikka kokonaan rakorakenteinen. Jos esim. 400 kg painavan lihanaudan minimipinta-alavaatimus on 5 m², on siitä vähintään 2,5 m² oltava kiinteäpohjaista ja loppu voi olla rakolattiaa. Jos tällä samalla lihanaudalla onkin käytössään vaikka 6 m² lattia-alaa, riittää edelleen, että siitä 2,5 m² on kiinteää ja loppu voi olla rakolattiaa.

Erityisesti liharotuisten nautojen kasvatukseen suositellaan käytännön havaintojen perusteella kokonaan kiinteäpohjaista ratkaisua, jolloin eläinten jalat pysyvät yleensä paremmassa kunnossa.

Vasikan pitopaikka

Jos alle viikon ikäistä vasikkaa pidetään yksittäiskarsinassa, karsinan seinien on oltava sellaiset, että vasikka voi nähdä ja kosketella lajitovereitaan. Viimeistään yli viikon vanhan vasikan tulee päästä ryhmäkarsinaan. Yksittäiskarsinan on oltava vähintään vasikan säkäkorkeuden levyinen ja karsinan pituuden vähintään vasikan pituus mitattuna turvasta lantioluun istuinkymmyyn kerrottuna 1,1:llä.

Pitopaikan puhtaana- ja kunnossapito

Eläinsuojelumääräysten mukaan nautojen pitopaikka ja sen rakenteet, varusteet ja laitteet on pidettävä hyvässä kunnossa, jotta ne eivät vahingoita nautoja tai vaaranna niiden terveyttä tai hyvinvointia. Pitopaikka, varusteet ja laitteet on pidettävä puhtaina ja tarvittaessa desinfioitava. Luomukotieläintuotannossa on sallittua käyttää eläinsuojien ja eläintenpidossa käytettävien laitteiden puhdistuksessa ja desinfioimisessa vain luomusasetuksessa mainittuja aineita, jotka on listattu myös tuotantoehdoissa. Tämän oppaan laadintahetkellä on voimassa tulkinta, että vakavassa tautitilanteessa virkaeläinlääkäriin erityisellä määräyksellä voidaan tilapäisesti rajatun ajan, kohteen ja tarkoituksen osalta käyttää muita aineita, esim. kuivadesinfiointiaineita. Vakavalla tautitilanteella tarkoitetaan eläinterveyssäännösten mukaisesti torjuttaviksi ja valvottaviksi luokiteltuja tauteja. Muissa tautitapauksissa edellytetään erityisiä perusteluja, jotta asetuksessa ei-sallittuja aineita voidaan käyttää. Joka tapauksessa valmisteiden käyttösuunnitelma on toimitettava etukäteen Ely-keskukseen.

Pitopaikka ja sellaiset laitteet, jotka vaikuttavat nautojen terveyteen ja hyvinvointiin, on tarkastettava vähintään kerran päivässä ja viat korjattava välittömästi. Mikäli korjaus ei heti onnistu, on eläinten terveys ja hyvinvointi turvattava muulla tavoin. Tällaisten tilanteiden varalle on hyvä olla kirjalliset toimintasuunnitelmat.

Huolehtimalla eläinsuojan yleisestä puhtaudesta, voidaan välttää hyönteisten ja jyrsijöiden hakeutumista rakennuksen ympäristöön sekä ennaltaehkäistä niiden aiheuttamia ongelmia. Eläinsuojassa on kuitenkin tarvittaessa tehtävä haittaeläinten torjuntatoimenpiteitä.

Luomukotieläintuotannossa hyönteisten ja muiden tuholaisten torjuntaan eläinsuojissa ja eläinten pidossa käytettävissä laitteissa on sallittua käyttää ainoastaan luomusasetuksessa mainittuja sekä kyseiseen tarkoitukseen rekisteröityjä jyrsijöiden torjuntaan käytettäviä aineita (ainoastaan pyydyksissä käytettävät aineet). Lietelantajärjestelmissä petokärpästen ja kuivikepohjapihatoissa pistiäisen käyttö yhdessä mekaanisen torjunnan (siivoaminen, kärpäspapereiden käyttö) kanssa on havaittu toimivaksi kärpästen torjuntastrategiaksi.

Vesi

Eläinsuojelusäännöstö edellyttää, että nautojen juomalaitteiden tulee olla turvallisia ja niiden sijainti on mietittävä siten, että kaikilla on mahdollisuus päästä juomaan – myös pienillä vasikoilla ja hierarkiassa alimpana olevilla yksilöillä. Lihanaudoilla ja emolehmillä on oltava juomapaikkoja seuraavasti: max 10 naudan ryhmällä 1 kpl, 11–40 naudan ryhmällä 2 kpl ja siitä eteenpäin aina alkavaa 20 naudan ryhmää kohden 1 lisäjuomapaikka. Kylmissä olosuhteissa juoma-astioiden tai laitteiden on oltava lämmitettäviä. Riittävästä juomapaikkojen määrästä, niiden saavutettavuudesta ja veden puhtaudesta on huolehdittava myös laitumilla ja tarhoissa.

Suosittelavaa on käyttää nautojen juomavetenä puhdasta vesijohtovettä. Luonnonvesien käyttämistä eläinten ainoana juomapaikkana (erityisesti seisovien vesien osalta) tulee harkita tarkoin ja varmistaa, etteivät juomapaikat liety taikka juomaveden hygieeninen laatu muutoin vaarannu.

Hyvä veden virtausnopeus astiaan on 10 l/min.

Ruokailupaikat

Eläinsuojelusäännöstö edellyttää, että kaikkien eläinten on päästävä ruokintapaikalle helposti. Jos rehua ei ole jatkuvasti tarjolla, pihatossa olevien kaikkien nautojen on voitava ruokinta-aikana syödä samanaikaisesti – myös vasikoiden. Ruokintapöydän reunan pituuden on tällöin oltava täysikasvuista nautaa kohden vähintään 70 cm ja nuorkarjaan (6–22 kk) kuuluvaa nautaa kohden vähintään 40 cm. Jos syöntikelpoista rehua on nautoille jatkuvasti tarjolla, ruokintapöydän reunan pituuden on oltava vähintään 40 cm täysikasvuista nautaa kohden ja vähintään 30 cm nuorkarjaan kuuluvaa nautaa kohden. Myös annettaessa lisärehua laitumelle esim. paalihäkkien avulla, tulee ruokintapaikkojen riittävyys varmistaa. Vasikoiden rehunsaanti onnistuu varmimmin, kun niille on sekä laitumella että pihatossa omat ruokintapaikat, joihin aikuisilla eläimillä ei ole pääsyä.

Eläinten kytkeminen

Luonnonmukaisessa tuotannossa eläinten kytkeminen kiinni kytkeyllä on pääsääntöisesti kielletty. Erityisesti on kielletty poikivan eläimen pitäminen kytkettynä. Tilapäisesti esim. hoitotoimenpidettä tai siemennystä varten eläin on turvallisuussyistä mahdollista kytkeä, mutta se on päästettävä irti heti kun mahdollista. Kytkemiseen liittyvät tilanteet on kuvattava kotieläinten luomusuunnitelmassa. Kytketyn eläimen hyvinvoinnista tulee huolehtia ja varmistaa, ettei se kytkettynä vahingoita itseään taikka muut eläimet pääse sitä häiritsemään. Vasikan saa kytkeä vain ruokinnan tai muun hoitotoimenpiteen ajaksi. Vasikkaa voidaan pitää yhtäjaksoisesti kytkettynä enintään tunnin ajan.

10. ULKOILU

Ulkoilualueiden rakenteet ja rakennukset

Ulkojaloittelualueet voivat luomukotieläintilalla olla osittain katettuja, enintään kuitenkin 75 % pinta-alasta. Katosten seinien tulee olla avoimet. Kantavat rakenteet, eläinaidat ja lintu- ja tuuliverkot sallitaan. (Kolmiseinäiset tilat eivät ole ulkoilualuetta vaan sisätiloja).

Ulkojaloittelualueiden kunnosta on huolehdittava myös niinä vuodenaikoina kun olosuhteet ovat haasteelliset. Pohjan pinnan muotoilulla ja toimivalla vesien keräilyllä voidaan välttää alueiden liettymistä.

Jaloittelutarhoja rakennettaessa on huomioitava myös muun lainsäädännön asettamat vaatimukset tarhojen rakenteille ja pohjamateriaaleille. Lisätietoja löytyy esimerkiksi Maa- ja metsätalousministeriön asetuksesta tuettavaa rakentamista koskevista ympäristönsuojeluvaatimuksista. Netistä löytyy myös eri tahojen tekemiä oppaita jaloittelutarhojen suunnitteluun ja rakentamiseen, joihin kannattaa perehtyä huolella ennen oman tarhan toteutusta.

Ulkotarhan ja laitumen aitojen ja niissä käytettyjen materiaalien on oltava naudoille turvallisia. Aidat on pidettävä kunnossa. Alueilla, joilla on odotettavissa vaaratilanteita luonnonpetojen taholta, on erityisesti panostettava laidunalueiden uloimpien aitojen laatuun ja toimintaan, jotta pedot pysyvät alueen ulkopuolella. Riittävän korkeat Hightensile-tyyppiset aidat ja napakka sähkövirta ovat tehokas ratkaisu.

Eläinsuojelumääräyksen edellyttävät, että ulkotarhan, laitumen maapohjan sekä eläinsuojasta ulkotarhaan ja laitumelle menevien kulkureittien tulee olla naudoille *turvallisia ja sellaisia, että eläimet eivät tarpeettomasti likaannu minään vuodenaikana.* Ulkotarhan pinta-alavaatimukset luomussa löytyvät taulukosta 6.

Ulkotarhassa tai laiduntavilla eläimillä tulee olla pääsy suojaan epäsuotuiselta

säältä, kuten suoranaiselta auringonpaisteelta, tuulelta, sateelta, lumisateelta tai liialliselta kylmyydeltä. Jos pääsyä ei ole järjestetty vapaasti, omistajan on huolehdittava eläinten ottamisesta suojaan tarpeen mukaan.

Myös ympärivuotisesti ulkona kasvatettavilla nautoilla on eläinsuojelumääräysten mukaan oltava pitopaikassaan nautarodun tarpeet ja ympäristöolosuhteet huomioon ottava asianmukainen suoja epäsuotuisia sääolosuhteita varten.

Suoja voi olla esim. kolmiseinäinen rakennus, jonka oviaukko voidaan tarvittaessa peittää. Suojassa on oltava kuivitettu makuualue, johon kaikki eläimet mahtuvat ja pääsevät yhtä aikaa makuulle. Kuivituksessa on huomioitava, että makuualue on kuiva eikä pääse jäätymään. Kylmissä olosuhteissa kasvatettavilla nautoilla on oltava lämmitettävät juoma-astiat.

Ylämaannautoja eli Highland Cattlea kasvatetaan usein siten, että ne viettävät talvet laajoissa ulkotarhoissa, joista löytyy myös suojaista metsää. *Hyvien käytäntöjen mukaista on tarjota ylämaannautoillekin mahdollisuus päästä aina halutessaan hyvin kuivitetulle makuu paikalle rakennuksen suojaan.* Kun kulkuväylät ovat tilavat ja selkeät sekä eläinten käytettävissä riittävästi pinta-alaa, myös ylämaankarjan naudat viihtyvät katoksissa.

Ylämaannautojen säänsuojaksi voi riittää puusto ja maasto – valvontaeläinlääkäri arvioi kussakin tapauksessa erikseen, onko suoja riittävä. Myös luonnonsuojassa on aina oltava hyvin kuivitettu makuualue, jonne kaikki pääsevät yhtä aikaa makuulle. Samoin on huolehdittava siitä, etteivät puusto ja maasto pääse liiaksi kulumaan – ja tarvittaessa talvitarhan paikkaa on vaihdettava. Joka tapauksessa eläinten kunto, puhtaus, ruokinta ja juotto on hoidettava asianmukaisesti. Poikimisia ei ajoiteta kylmimpään aikaan. Sairaita eläimiä varten on oltava suoja, johon eläin voidaan tarvittaessa ottaa. Suojasta tulee olla näköyhteys muihin laumatovereihin ja eläimen kiinniottomahdollisuus.

Ylämaankarjaeläinten hyvällä hoidolla ja säännöllisellä käsittelyllä ne saadaan luottamaan hoitajaansa, jolloin tarvittavien toimenpiteiden suoritus on mahdollista.

Laidunnus

Kaikilla luonnonmukaisesti hoidetuilla naudoilla on oltava mahdollisuus päästä laitumelle päivittäin laidunkaudella. Tietyissä poikkeustapauksissa riittää pääsy ulkotarhaan tai ulkojaloittelualueelle. Pääsy ulos on järjestettävä aina kun sääolosuhteet ja maaperän kunto sen sallivat. *Etelä-Suomessa normaali laidunkausi on kesäkuusta syyskuuhun, Pohjois-Suomessa kuukauden lyhyempi ja keskisessä Suomessa näiden puolivälistä eli noin kolme ja puoli kuukautta.* Ulkoilusta on tehtävä muistiinpanot, joista selviää milloin kukin eläinryhmä on ollut laitumella tai tarhassa.

Taulukko 9: Eläinten ulkoilu

Eläin	Kesä	Talvi
Emolehmä	Pidennetty laidunkausi -> Normaali laidunkausi ->	Pihatto Tarhaukoilu päivittäin
Emolehmän vasikka	Pidennetty laidunkausi -> Normaali laidunkausi ->	Pihatto Tarhaukoilu päivittäin
Hieho (uudistus-, liha-)	Pidennetty laidunkausi -> Normaali laidunkausi ->	Pihatto Tarhaukoilu päivittäin
Siitossoppi	Pidennetty laidunkausi -> Normaali laidunkausi ->	Pihatto Tarhaukoilu päivittäin
Alle 1-v sonni	Pidennetty laidunkausi -> Normaali laidunkausi ->	Pihatto Tarhaukoilu päivittäin
Yli 1-v sonni	Pidennetty laidunkausi -> Normaali laidunkausi -> Tarhaukoilu päivittäin ->	Pihatto Tarhaukoilu päivittäin Tarhaukoilu päivittäin
Ternivasikka	Juoton jälkeen pidennetty laidunkausi -> Juoton jälkeen normaali laidunkausi ->	Pihatto Tarhaukoilu päivittäin

Laidunalueen on oltava kasvuston peittämää ja eläimen tulee saada sieltä ainakin osa päivittäisestä ravinnontarpeestaan. Perinnebiotooppialueet soveltuvat hyvin lihanautojen laidunnukseen, kun seurataan kasvuston kuntoa ja vaihdetaan eläimet uudelle lohkolle ajoissa. Lisäruokinnan suhteen tulee noudattaa perinnebiotooppisopimuksen ehtoja. Mikäli laidunnusta ei poikkeussyistä voida toteuttaa normaalisti, pidetään kirjaa tapahtumasta sekä eläimistä, joita se koskee. Sallitut poikkeukset ulkoiluvaatimukseen on eritelty tuotantoehdoissa. Mikäli laidunkaudella ilmenee poikkeuksellisesti tarvetta tilapäisesti, muiden kuin tuotantoehdoissa mainittujen syiden vuoksi, ottaa eläimiä sisätiloihin ilman päivittäistä pääsyä laitumelle, tulee tästä ilmoittaa ennakoon Ely-keskukseen.

Poikkeukset ulkoiluvaatimuksiin

Sääolosuhteet

Eläinten ulkoiluttamisesta voidaan tilapäisesti luopua, jos on erittäin kova tuuli (talvisai-kaan), kova sade, erittäin kova pakkanen tai hellepäivä (hyönteisiä liikaa, tällöin ulkoilutus viileään aikaan).

Maaperän kunto

Ulkoiluttamista ei vaadita, jos laitumen pinta rikkoutuu siten, että laidunkasvien kasvu vaarantuu. Samoin, jos ulkotarhat tai jaloittelualueet ovat liian liukkaita ja loukkaantumisvaara on suuri (esim. talvella jäätyamisen takia). Ulkoiluttamista tulee jatkaa heti kun olosuhteet ovat parantuneet.

Eläinten pääsy ulos talviaikaan

Nautojen talviulkoilutuksesta voidaan luopua, jos eläimet pääsevät päivittäin laidunkaudella laitumelle ja laitumella pitoaika on pidempi kuin normaali laidunkausi, eivätkä eläimet ole talvella normaalisti kytkettyinä. Pidennettyyn laidunkauteen perustuvasta talviulkoilusta luopumisesta tulee olla maininta eläintenhoitosuunnitelmassa. Käytännössä pidennetty laidunkausi on vähintään 2–4 vkoa normaalia pidempi. **Hyvien käytäntöjen mukaista on, että kaikille eläimille järjestetään mahdollisuus ulkoiluun myös talvella**, vaikka sitä ei tuotantoehdoissa vaadita.

Yli vuoden vanhat sonnit

Yli vuoden ikäisten sonnien ei tarvitse laiduntaa, mutta niiden tulee päästä päivittäin vähintään ulkotarhaan tai -jaloittelualueelle. Jos yli vuoden vanhat sonnit ovat laidunkaudella tarhassa, tulee niiden päästä talvellakin ulkoilemaan päivittäin. Syksyllä syntyneiden sonnivasikoiden, jotka ovat laidunkauden alkaessa alle vuoden vanhoja, on päästävä vielä seuraavana laidunkautena laitumelle.

Yli vuoden vanhojenkin sonnien laidunnus onnistuu, kun niille varataan riittävästi pinta-alaa ja syömistä, tehdään selkeät kulkuväylät ja varmistetaan aitalankojen hyvä kunto.

Juottokausi

Kasvatettaessa luomuternivasikoita, voidaan niitä pitää laidunkaudellakin sisätiloissa juottokauden loppuun saakka. Hyvien käytäntöjen mukaista on kuitenkin järjestää niille jo juottokaudella pääsy tarhaan opettelemaan ulkona oloa.

11. LUOMUNAUDANLIHAN MARKKINOINTI

Luomueläinten kuljetus

Eläinten kuljettaminen on niille aina stressaava tilanne, joten itse eläimen kannalta paras ratkaisu olisi, jos sen ei tarvitsisi lähteä syntymätilaltaan mihinkään. Käytännössä eläimiä kuitenkin joudutaan useimmiten siirtämään pidempiä matkoja ainakin kerran tai kaksi elämän aikana. Tavoitteena tulee kuitenkin pitää mahdollisimman lyhyitä ja olosuhteiltaan hyviä kuljetuksia, joihin eläin saa mukaansa tuttuja lajitovereita. Huomiota tulee kiinnittää myös odotus- ja lastaustiloihin, jotta kulkuväylät olisivat naudoille luontevia ja selkeitä. Mieluiten kuljetaan jo aiemmin tutuiksi tulleita reittejä.

Eläinten kuljetuksesta tilojen välillä ja teurastamolle luomutuotantoehdoissa todetaan, että eläinten kuljetuksessa on noudatettava kulloinkin voimassa olevia eläinsuojelumääräyksiä.

Eläinten kuljetuksen keston on oltava mahdollisimman lyhyt. Eläinten lastaaminen ja purkaminen on tehtävä pakottamatta eläimiä sähköisin apuvälinein. Rauhoittavien allopaaattisten lääkkeiden käyttö ennen kuljetusta tai sen aikana on kielletty. Elävien eläinten kuljetuksessa tulee eläinten sekoittuminen tavanomaisesti kasvatettuihin eläimiin estää. Eläimet tulee merkitä yksilöllisin merkinnöin (naudoilla korvamerkit) tai kuljettaa erillisissä kulkuneuvon osissa erinä, jolloin kuljetuksesta tulee olla merkintä asiakirjoissa. Pidä aina varalla tilapäiskorvamerkkejä viime hetken korvamerkkien tippumista varten.

Toimija vastaa aina itse, että kuljetukseen lähdössä oleva nauta on kuljetuskelpoinen ja välitysvasikka täyttää sille asetetut laatuvaatimukset. Toimija huolehtii myös eläimen mukaan kaikki tarvittavat dokumentit. Näitä asioita ei voi säilyttää kuljetusauton kuljettajan tahi jonkun muun vastuulle.

Kuljetuskelpoinen nauta

Eläinsuojelusäännösten mukaan kuljetettavaksi voidaan laittaa vain hyväkuntoisia ja terveitä eläimiä. Kuljetus- ja teuraskelpoinen nauta on aina asianmukaisesti merkitty, rekisteröity, tunnistettu ja teurastukseen tai välitykseen ilmoitettu, se on yleisvoinniltaan

terve ja liikkuu normaalisti varaten kaikille neljälle jalalle, sen karvapeite on puhdas eikä lantakertymiä ole havaittavissa, mahdolliset lääkitysten varoajat ovat päättyneet eikä merkkejä tartunnallisista taudeista ole.

Kuljetukseen ei voida ottaa eläintä:

- jos tilalla on todettu tai epäilty jotain vastustettavaa tarttuvaa tautia
- eläin on kuumeinen taikka muutoin yleiskunnoltaan heikentynyt
- kuljetus aiheuttaisi eläimelle tarpeetonta kärsimystä
- eläin on laiha tai lantainen tai sillä on vakavia avohaavoja tahi emättimen esiinluiskahdus
- eläin ei pysty normaalisti kivutta liikkumaan
- eläimen poikimisesta on alle viikko tai se on viimeisellä tiineyskuukaudella

Epäiltäessä eläimen kuljetuskelpoisuutta voidaan aina olla yhteydessä joko omaan taikka teurastamon eläinlääkäriin.

Välitettävän pihivasikan laatuvaatimukset

Teurastamot ovat listanneet alla olevia laatuvaatimuksia välitykseen kelpaaville emolehmien vasikoille. Niitä noudattamalla vasikoiden vastaanottajan on hyvä jatkaa eläimen kasvatusta:

- vasikan merkintä ja ilmoitus: nautarekisterin tiedot oikeelliset ja ajan tasalla, vasikan isä ilmoitettu rekisteriin syntymätunnuksella ja kantakirjanumerolla
- vasikkakortit täytettyinä (syntymäaika, poistopäivä, terveystilanne)
- molemmat korvamerkit korvissa
- vasikat ja eläinkortit vastaavat toisiaan
- eläimen käyttötarkoitukseksi nautarekisteriin on merkitty lihantuotanto
- vasikan ikä on vähintään 5 kk ja enintään 8 kk
- vasikan paino kiloina on vähintään sama kuin sen ikä päivissä
- lihantuotantoon myytävä hieho ei ole kantava (varmistaa epäilyttävät tapaukset)
- tavoite: ikä 6–7 kk (200 pv): sonnivasikan paino-optimi 300 kg, lehmävasikan 250 kg, optimikasvu yli 1 000 g/pv
- tavoite yli 8 vasikan ryhmät
- emolehmät vähintään 50 % pihvirotuja, karjassa ei käytetä sukusiitosta
- isäsonni on kantakirjattu ja soveltuu laadukkaaseen tuotantoketjuun
- vasikoiden yleiskunto on hyvä, karvapeite on kunnossa, jalat ja sorkat ovat terveet
- vasikoiden mahdolliset lääkitykset on merkitty vasikkakorttiin
- tilalla ei esiinny tarttuvia tauteja (mm. pälvilsila, virusripuli, tarttuvat sorkkasairaudet, tarttuvat hengitystiesairaudet)
- tila kuuluu Naseva-järjestelmään, Naseva-käynti on tehty ja tilan terveystietä on saatavilla, mahdolliset lääkitykset on kirjattu Nasevaan
- tiedot vieroituksesta ja väkirehu-ruokinnasta on merkitty vasikkakorttiin
- vasikat on vieroitettu emoista vähintään 2 viikkoa ennen välitystä ja vasikat osaavat syödä karkearehua ja väkirehua
- luomuvälikoiden mukana on huolellisesti täytetty vaatimustenmukaisuusvakuutus ja kopio myyjän luomutodistuksesta

Tarjoa välitykseen vain vasikoita, jollaisia haluaisit itse ostaa!

Terni- ja pikkuvasikan laatuvaatimukset

Ternivasikoiden ja vierotettujen pikkuvasikoiden laatuvaatimuksia teurastamoiden ohjeissa ovat:

- Vasikka on merkitty ja rekisteröity seitsemän vuorokauden sisällä syntymästä. Korvamerkit ovat molemmissa korvissa ja vasikkakortti on täytetty. Luomudokumentit ovat vasikan mukana.
- Vasikan napa on parantunut. Napa-alue on kuiva ja napavarsi irronnut.
- Vasikka hengittää normaalisti. Sillä ei ole hengitystietulehduksen oireita.
- Vasikan jalat ovat terveet. Vasikka seisoo ja kävelee normaalisti.
- Vasikalla ei ole ripulia.
- Vasikka on ikäisekseen normaalisti kehittynyt.
- Vasikalle on juotettu ternimaitoa kuuden tunnin sisällä syntymästä. Ternivasikkaa on juotettu tutista. Yli 90 vuorokauden ikäinen vasikka on vieroitettu juotolta vähintään viikkoa ennen välitystä.

Luomuteurastamo

Suuremmat lihanhankintayhtiöt ja niiden teurastamot kuuluvat luonnonmukaisen tuotannon valvontaan. Tällöin luomueläimet ja niistä saatava liha on katkeamatta luomuvalvonnan piirissä. Tilalla eläinten ryhmittelyssä ja kuljetusten suunnittelussa on huomioitava, minkä verran teurastamo pystyy kerralla ottamaan luomueläimiä teurastuslinjalle. Usein ruhojen edelleen myynti luomuna eteenpäin rajoittaa kerralla teurastukseen otettavan ryhmän kokoa ja tavoitteena on, että luomueläimiä tulee teurastukseen pienemmissä erissä tasaisesti ympäri vuoden.

Mikäli luomutoimija haluaa myydä itse luomunaudanlihaa, on teurastuksesta aina tehtävä teurastamon kanssa ns. alihankintasopimus

Toimijan on mahdollista myös rakennuttaa tilalle omat teurastustilat ja hyväksyttää ne pienteurastamoksi. Toiminnan taloudellisesti kannattavaksi saanti edellyttää tällöin yleensä huomattavia teurastusmääriä vuosittain.

Luomutuotteiden tunnistaminen

Suomessa tuotettujen tai valmistettujen luomutuotteiden pakkauksissa ja saateasiakirjoissa on oltava toimijaa valvovan viranomaisen tunnusnumero. Valmiiksi pakatuissa elintarvikkeissa tunnusnumeron on oltava samassa näkökentässä EU:n luomumerkin kanssa (ks. alla). EU:n luomumerkki on pakollinen valmiiksi pakatuissa luonnonmukaisesti tuotetuissa elintarvikkeissa. Luomumerkkiä käytettäessä on samassa visuaalisessa kentässä esitettävä sen valvovan viranomaisen tunnus, joka on valvonut sitä toimijaa, joka on tehnyt viimeisimmän tuotanto- tai valmistustoimenpiteen tuotteelle (toimijan, joka on sulkenut pussin tai liimannut etiketin – kumpi sitten on tehty viimeiseksi).

Jos käytetään Euroopan unionin luonnonmukaisen tuotannon tunnusta (eli lehtimerkkiä), sen kanssa samassa visuaalisessa kentässä on mainittava, missä tuotteen maatalousperäiset raaka-aineet on tuotettu, jossakin seuraavista muodoista tapauksen mukaan:

- ”EU:n maataloudesta”, jos maatalousperäiset raaka-aineet on tuotettu unionissa
- ”muusta kuin EU:n maataloudesta”, jos maatalousperäiset raaka-aineet on tuotettu kolmansissa maissa
- ”EU:n ja muusta kuin EU:n maataloudesta”. Sanat ”EU:n” ja ”muusta kuin EU:n” voidaan korvata tai niitä voidaan täydentää maan nimellä tai maan ja alueen nimellä, jos kaikki tuotteeseen sisältyvät maatalousperäiset raaka-aineet on tuotettu kyseisessä maassa ja tapauksen mukaan kyseisellä alueella. Tällöin vähäiset ainesosat voidaan jättää ottamatta huomioon edellyttäen, että näiden huomioon ottamatta jätettävien ainesosien kokonaismäärä maatalousperäisten raaka-aineiden kokonaismäärästä on enintään 5 %.

Luomu – valvottua tuotantoa -merkkiä eli ns. Aurinkomerkkiä voidaan käyttää Suomessa valvotuissa luonnonmukaisesti tuotetuissa maa-taloustuotteissa, elintarvikkeissa, rehuissa ja lisäysaineistossa. Merkin käyttö on vapaaehtoista ja sen käyttöoikeutta on haettava Ruokavirastosta. Tarkempia tietoja merkin käyttöehdoista ja graafisista ohjeista saa Ruokaviraston internetsivuilta.

Nautojen ruhon ja lihan laatu

Naudan ruhot (Lihatiedotus):

Ruhojen laatuluokitus on lakisääteistä. Luokituksesta vastaa maa- ja metsätalousministeriö ja teurasruhojen luokituksen ja punnituksen valvonnasta sekä luokittajien koulutuksesta vastaa Foodwest Oy Ruokaviraston valtuutuksella. Teurastamoissa luokituksen tekevät vain luokittajan koulutuksen saaneet henkilöt. Sonnin, lehmän, hieholehmän, hiehon, mullin ja ruohovasikan ruhot luokitetaan ruhon muodon ja rasvaisuuden perusteella lihakkuus- ja rasvaisuusluokkiin. Luokituksessa kiinnitetään erityistä huomiota ruhon arvokkaisiin osiin, paisteihin, selkään (fileet) ja lapoihin.

Suomessa ja muissa EU-maissa ruhon laatuluokitukseen käytetään (S)EUROP-laatu-luokitusta. Ruholle annetaan lihakkuusarvosana kirjaimin E, U, R, O ja P. Luokitus on tekninen, eikä kerro mitään esim. lihan mausta. Lisäksi ruhot arvostellaan rasvaisuuden mukaan numeroasteikolla 1–5. Pohjois-Amerikassa lihakkuuden ja rasvaisuuden lisäksi ruhoa arvioidaan sen marmoroitumisen perusteella, eli lihaksen sisäisen rasvan määrän mukaan.

EUROP-luokitus

Lihakkuus:

E = erinomainen, U = erittäin hyvä, R+, R, R- = hyvä, O+, O, O- = kohtalainen, P+, P, P- = heikko

Rasvaisuus:

1 = rasvaton, 2 = ohutrasvainen, 3 = keskirasvainen, 4 = rasvainen, 5 = erittäin rasvainen

Mikäli kasvatuskausi pitkittyy yli teuraskypsyyden saavuttamisen, kasvaa rasvan osuus ruhosta. Tämä huonontaa osaltaan taloudellista tulosta paitsi alhaisempana kilohintana, myös heikentyneen rehuhyötysuhteen myötä. Rasvan tuottaminen vaatii huomattavasti enemmän (noin 25 %) rehua kuin lihaskasvu. Tuottajan ammattitaidolla on ratkaiseva merkitys, että hän osaa määrittää kunkin eläimen yksilöllisen teuraskypsyysvaiheen, jotta tämän lihantuotantokyky tulisi mahdollisimman tarkoin hyödynnettyä, mutta silti välttyttäisiin eläimen rasvoittumiselta. Luomutuotannossa pienemmät yksikkökoot sekä teuraserät helpottavat yksilöllisen teurasajankohdan hyödyntämistä. Eri rotujen ja sukupuolten välillä on eroja rasvoittumisherkkydessä, mikä tulee huomioida esim. ruokinnan suunnittelussa, kasvutavoitteiden määrittelyssä sekä tavoittelussa teuraspainossa.

Naudan liha:

Lihan laatu kuvaa ruhosta irrotetun punaisen lihan ominaisuuksia ruokana. Lihan laatuominaisuuksilla on suuri merkitys kuluttajan muodostamaan laatukäsitykseen lihasta, mikä säätelee pitkälti asiakkaan ostohalukkuutta. Markkinoinnin kannalta näiden tekijöiden huomiointi tuotannossa on tärkeää, vaikkei niillä olekaan suoranaista vaikutusta lihasta saatavaan tuottajahintaan.

Tänä päivänä eettisen laadun merkitys kuluttajalle on nousussa ja ohjaa hankintoja. Luomutuotanto erottuu tavanomaisesta eettisempänä tuotantona, missä pyritään eläinten mahdollisimman hyvään hoitoon. Mutta jokainen luomutuottaja on itse käytännössä vastuussa siitä, että tuo pyrkimys päivittäisessä eläinten hoidossa todellisuudessa myös toteutuu.

Luomunaudanlihan suoramyynä

Moni tuottaja on kiinnostunut naudanlihan suoramyynistä. Siihen liittyy kuitenkin paljon lainsäädäntöä, johon tulee huolella perehtyä ennen päätöstä toiminnan aloittamisesta.

Kaikki myytävä liha on tarkastettava, joten teurastus on tehtävä hyväksytyssä teurastamossa tai pienteurastamossa.

Lihan mynnistä on tehtävä elintarvikehuoneistoilmoitus, minkä yhteydessä tarvitaan mm. omavalvontasuunnitelma.

Luomustatuksen säilymiseksi on myyjän liitettävä toiminnan luonteen mukaan joko alhaisen jalostusasteen tai elintarviketuotannon luomuvalvontaan, teurastuksesta on oltava alihankintasopimus ja toiminta kuvattuna luomusuunnitelmassa.

Lihantarkastus

- *Lihantarkastuksella pyritään siihen, että kulutukseen tuleva liha ja lihaa sisältävät valmisteet olisivat turvallisia ja elintarvikehygieenisen laatunsa puolesta moitteettomia. Lihantarkastuksessa tutkitaan, ettei eläin ole sairas eikä sillä ole loistartuntaa ja ettei sitä ole lääkitty niin että sen liha olisi elintarvikkeeksi kelpaamaton. Elintarvikehygieenisellä laadulla tarkoitetaan ominaisuuksia, jotka koskevat lihan ja lihatuotteiden puhtautta sekä mikrobiologisia ja aistinvaraisesti havaittavissa olevia ominaisuuksia, joita ovat mm. kiinteytys, vetisyys, haju, maku- ja väriominaisuudet ja happamuusaste sekä mahdollisten vieraiden aineiden ja loisten esiintyminen.*
- *Yleiseen kulutukseen tarkoitettu kotieläinten liha on tarkastettava. Lihantarkastukseen kuuluu ennen teurastusta elävälle eläimelle tehtävä ante mortem -tarkastus ja teurastuksen jälkeen tehtävä post mortem -tarkastus. Lihantarkastuksen suorittaa Ruokaviraston, aluehallintoviraston tai kunnan tarkastuseläinlääkäri. Eläimet teurastetaan ja liha tarkastetaan hyväksytyssä teurastamossa tai pienteurastamossa*
- *Kotieläimiä saa teurastaa tuotantotilalla elintarvikkeena käytettäväksi vain tuottajan omaa käyttöä varten. Tarkastamatonta, kotona teurastettua lihaa tuottaja saa käyttää omassa taloudessaan, mutta hän ei saa myydä eikä muutenkaan luovuttaa sitä ulkopuolisille. Tilalla teurastettavien omaan käyttöön tarkoitettujen eläinten vuosittaista teurastusmäärää ei ole rajoitettu.*
- *Jos tuottaja haluaa luovuttaa lihaa yleiseen kulutukseen, lihalle on pääsääntöisesti tehtävä lihantarkastus. Kotona teurastettujen kotieläinten lihalle ei voida tehdä lihantarkastusta. Jos liha halutaan tarkastaa, eläimet on lähetettävä teurastettaviksi hyväksytyyn teurastamoon. Tarkastuseläinlääkäri tarkastaa lihan teurastamossa, jonka jälkeen tuottaja voi järjestää lihanmyynnin esimerkiksi omalla tuotantotilallaan.*
- *Elintarvikkeiden tuottaja, valmistaja ja myyjä ovat vastuussa valmistamiensa ja myymiensä elintarvikkeiden turvallisuudesta ja siitä, että ne täyttävät lainsäädännön vaatimukset.*

Lihan myynti, elintarvikehuoneistoilmoitus

Lihan myynnistä tulee tehdä elintarvikehuoneistoilmoitus kunnan elintarvikevalvontaviranomaiselle. Jos tilalla on teurastukseen sopivat tilat, voi myös olla mahdollista hyväksyttää teurastustilat pienteurastamoksi elintarvikelain 13 § mukaisesti. Hyväksyntää haetaan Ruokavirastosta. Elintarvikehuoneiston perustamisesta ja sille asetetuista vaatimuksista saa lisätietoa oman kunnan elintarvikevalvontaviranomaiselta.

Lihan myynti ilmoitetusta elintarvikehuoneistosta (lisätietoa Ruokaviraston nettisivuilta):

- Teurastamossa teurastetun eläimen tarkastettua lihaa on mahdollista ottaa palautuksena tilalle käsittelyä ja myyntiä varten. Lihojen markkinointi tilalta on elintarvikkeiden myyntiä ja toiminnasta tulee tehdä elintarvikehuoneistoilmoitus oman kunnan elintarvikevalvontaan. Vastaava ilmoitus vaaditaan kaikesta elintarvikkeiden myynnistä. Toimijalla tulee olla omavalvontasuunnitelma, jolla hallitaan toimintaan liittyvät elintarvikehygieeniset riskit. Kirjanpidossa tulee säilyttää muun muassa teurastamolta lihojen mukana tulleet erätiedot, joista käy ilmi lihojen alkuperä sekä niiden teurastuspaikka.
- Jos lihat on valmiiksi leikattu ja pakattu, myyntitoiminnalle on vaatimuksena riittävät kylmäsäilytystilat niin, että lihojen kylmäketju ei katkea. Mitään erillistä myyntitilaa ei vaadita. Hygieniasaamistodistusta ei vaadita, jos huoneistossa myydään vain valmiiksi leikattua ja pakattua lihaa.
- Lihan käsittelyminen (esimerkiksi suikalointi, jauhaminen, pakastaminen, jäädyttäminen tai makkaran valmistus) myynnin yhteydessä on sallittua ilmoitetussa elintarvikehuoneistossa. Lihaa on mahdollista käsitellä kotikeittiössä (esimerkiksi leikata puhtaana pidettävällä työtasolla) kunhan asumisesta ei aiheudu lihoille mitään elintarviketurvallisuusriskiä. Pakastamista varten on oltava riittävät tilat ja pakastimet, joilla pakastaminen tapahtuu pakasteasetuksen mukaisesti mahdollisimman nopeasti. Ns. kotipakastimien teho ei yleensä ole riittävä tähän tarkoitukseen, joten niitä ei voida käyttää.
- Naudan puoliruhojen käsittely lisää vaatimuksia. Ruhon käsittely kotikeittiössä ei ole mahdollista.
- Lisäksi on huomioitava mm. naudanlihan merkitsemistä koskevat vaatimukset sekä muu toimintaa koskeva lainsäädäntö, kuten yleiset pakkausmerkintäsäädökset. Elintarvikehuoneistosta lihat on myytävä suoraan kuluttajille ja toimittaminen muualla myytäväksi tai ravintoloihin ja suurkeittiöihin ruoanvalmistukseen on rajoitettu 30 %:in käsiteltävän lihan määrästä, tai vaihtoehtoisesti korkeintaan 1 000 kiloon vuodessa.

Elintarvikkeiden ja lihan myynnin luomuvalvonta

Luomuvalvonnan osalta ns. alhaisen jalostusasteen toimintaan kuuluvaksi lasketaan tilateurastus, lihan paloittelu, jauhelihan valmistus sekä tuotteiden pakkaaminen ja merkitseminen luomutuotteeksi. Tätä pidemmälle menevä jalostustoiminta tai jos käsitellään myös muilta luomutuottajilta tulevaa lihaa, on elintarvikkeiden valmistusta ja edellyttää luomu-elintarvikevalvontaan hakeutumista

Jos tilalta halutaan myydä suoramyynninä luomulihaa, on toimijan kuuluttava jompaankumpaan yllä mainituista valvontajärjestelmistä. Lisäksi teurastamon kanssa on tehtävä kirjallinen alihankintasopimus teurastuksesta, jotta luomuehtojen noudattaminen ja tuotteiden erillään pito varmistuu kaikissa vaiheissa. Toiminta on myös kuvattava huolellisesti luomusuunnitelmassa ja ilmoitettava alihankinnan toimipaikat, jotta ne voidaan valvoa säädösten mukaisesti.

Suoramyynnin kannattavuus

Luomunaudanlihan suoramyynnin suunnitteluvaiheessa tulee tehdä riittävästi kannattavuuslaskelmia, jotta toiminnan taloudellisen kannattavuuden rajat saadaan selville. Mitä enemmän investointeja tarvitaan, sitä parempi kate itse toiminnasta tulee saada ja sitä suurempi määrä ruhoja tulee myydä tilalta suoraan.

Hinnoittelussa on erityisesti huomioitava, että teurastamon maksama tuottajahinta tulee koko ruholle (52–65 % elopainosta), mikä pitää sisällään myös luut – suoramyynnistä saatava hinta kohdistuu vain varsinaiseen punaiseen lihaan, jota on normaalisti noin 60–70 % ruhopainosta. Kenelle lihaa myydään, missä muodossa myynti tapahtuu (lajitelma, puolikas ruho, arvopalat?), tarvitaanko varastotiloja, kuka vastaa markkinoinnista ja tilauksista, saadaanko tuotanto pysymään tasaisena ympäri vuoden? Näihin ja muihin kysymyksiin tulee etsiä vastaukset suunnitelmia laadittaessa. Huolellisesti toteutettu ja oikein hinnoiteltu suoramyyntitoiminta voi kuitenkin tuoda merkittävänkin lisän tilan tulokseen. Samalla päästään suoraan kontaktiin kuluttajien kanssa ja pystytään antamaan oma panostus luomunaudanlihantuotannon imagoon.

Proagrian luomuasiantuntijat: www.proagria.fi/asiantuntijat

LIITE

Vaatimuksenmukaisuusvakuutusesimerkki

VAATIMUKSEN MUKAISUUSVAKUUTUS Euroopan yhteisöjen neuvoston asetuksen (EY) 834/2007 ja komission asetuksen (EY) 889/2008 mukaisesti tuotettu tuote				
Tunniste (1)	1/2013			
Toimija (2)	Luomuilija Leena (tilu:999999999)			
Toimijan luomurekisterinumero (3)	99999			
Toimijaa valvovan viranomaisen tunnusnumero (4)	FI-EKO-108			
Yhteystiedot	Leppäkerttupolku 20, 99999 luomula p. 000-5000007			
Tuote (5)	Tuotteen nimi	Tuotantovuosi (6)	Määrä	Vaihe (7)
	FI010573683-9 Jahva, teurashieho	2013	1	1
	FI010573684-2 Jasmiini, teurashieho	2013	1	1
	FI010573685-5 Jorriini, teurashieho	2013	1	1
	FI010573686-8 Juola, teurashieho	2013	1	1
Lisätietoja (8)				
Kuljetus tilalta teurastamoon: Kuljetusliike Luomuhurukyyti Ky, p. 007-10000001				
Vakuutuksen lausumapaikka ja -päivämäärä		Allekirjoitus (9)		
Luomula 21.10.2013		Leena Luomuilija		

ProAgrian hankejulkaisut 13
ISSN 2342-8651 (verkkojulkaisut)

Oppaan rahoitus Maa- ja metsätalousministeriö
Valtakunnallinen asiakaspalvelunumeromme: 044 420 9000
proagria.fi

